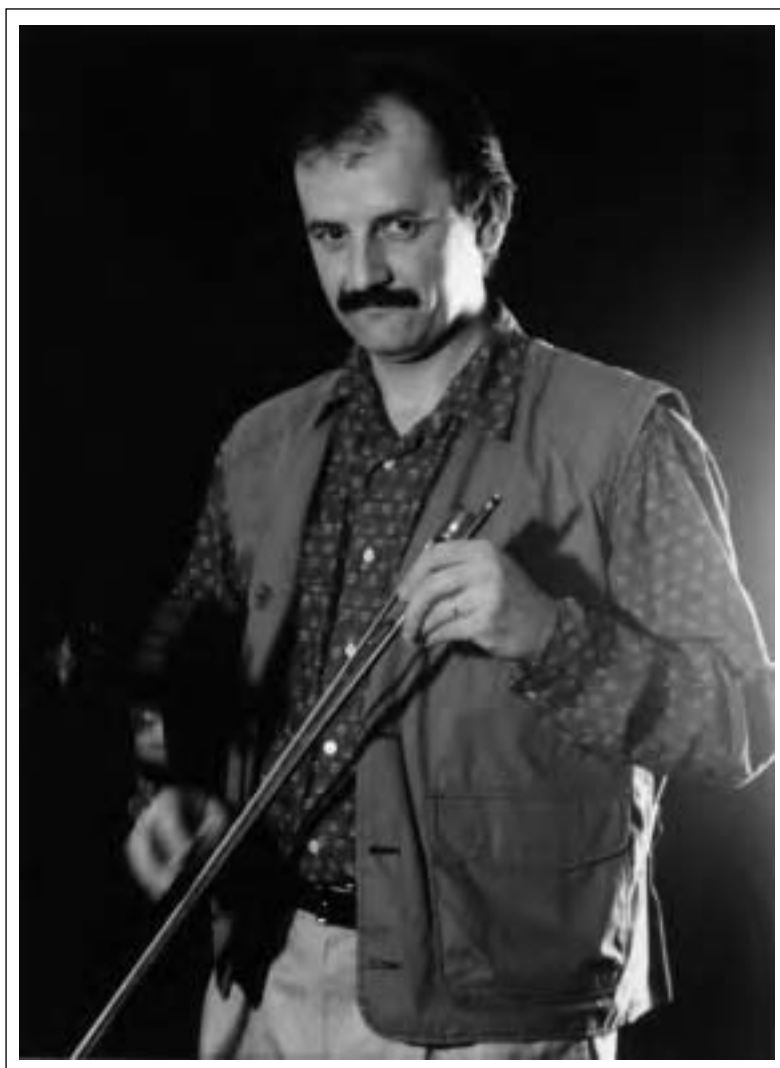

1998 - Ősz

Ára: 300 Ft

folkMAGazin

V. évfolyam, 2. szám

Szezonnyitó táncház az Almássy téren

MESTERSÉGEK ÜNNEPE

Széki napok Martonvásáron

Kalotaszeg - a népművészet felfedezése

„Utolsó óra” a Fonóban

Ki volt Rábai Miklós?

Táncos apróságok

English table of contents on page 34

Archív – Néprajzi Múzeum Fotótára

folkMAGazin

1998 - ŐSZ, V. évfolyam, 2. szám
KIADJA A TÁNCHÁZ ALAPÍTVÁNY

Megjelenik évente háromszor

Fenntartók:

Táncház Egyesület,
Népművészeti Egyesületek Szövetsége

Támogatók:

Magyar Művelődési Intézet
Népművészeti Főosztálya,
Muharay Elemér Népművészeti
Szövetség

Főszerkesztő: NAGY ZOLTÁN
Tervező-szerkesztő: BERÁN ISTVÁN
Főmunkatárs: †BANKÓ ANDRÁS

Munkatársak:

BAKONYI ERIKA,
BESZPRÉMY KATALIN,
GÓSI ANETT, HÉRA ÉVA,
IGYÁRTÓ GABRIELLA,
TÓTH KORNÉLIA

Szerkesztőség:

Budapest, I. ker., Corvin tér 8.
Levél cím: 1255 Budapest, Pf. 153.
Tel./fax: 214-3521; 212-0264
E-mail: folkmag@c3.hu
Honlap: www.c3.hu/~folkmag

Gedeon és Énók Nyomda
Tel.: 291-4692

ISSN - 1218 - 912X

Annual subscription rates for one year:

20 US\$ (incl. p+p)

Bank account: OTP I. ker. fiók
MNB 11701004

Táncház Alapítvány, B 82678

Ezen lapszámunk a Nemzeti Kulturális
Alap Népművészeti Kollégiuma
támogatásával készült.

TARTALOM

3-4. Kiss Ferenc:
A népzene, mint zenekultúránk... - II.	25-26. GÁZSA
4-5. Szacs vay Éva:
Kalotaszeg - a népművészet felfedezése	26. Koncz Balázs:
Különleges hangszerkiállítás...
6-9. Vadasi Tibor: Ki volt Rábai Miklós?	27. Faddi Istvánné:
...Bú hozza, kedv hordozza...
9-10. A MUZSIKÁS PRÁGÁBAN	28. Szabó Zoltán: »Éljen a haza!«
11. Szűcs Sándor: Pásztorok vetélkedése	29. ifj. Vitányi Iván: A sztár-jelenség
12. Kelemen László: Utolsó Óra	29. Szebeni Antal:
Östörténet és zenekutatás
13-24. HÍREK, INFORMÁCIÓK	31. TÓTH FERENC EMLÉKEZETE
13. MESTERSÉGEK ÜNNEPE	32-33. LEMEZPOLC
Ghymes, Hegedős, Bokros, Téka
16. KÖNYVESPOLC	34. Sue Foy: Kivonatós angol nyelvű ismer-
tető
18-19. TÁNC HÁZAK ÉS KLUBOK	35. KITÜNTETETTJEINK
21-22. Kaposi Edit: Emlékezés az első gyulai
néptáncversenyre	36. Juhász Katalin: A Kossuth-nóta
23. Soós János: Széki napok Martonvásáron	
23. Diószegi László: Minősítés 1998.	

Címlapfotó: Papp István „Gázsa” (Bász-Szűcs Anna felvétele)

A népzene, mint zenekultúránk szerves része – II.

4. A népzene publikálása, terjesztése

A Hungaroton privatizációjával és a Quint profilváltásával a 90-es évek elején új helyzet alakult ki. Megjelentek a független lemezkiadók, amelyek betöltötték a népzene kiadásában keletkezett űrt. Elsőként az Etnofon, majd azt követte a Fonó Records. A Hungaroton monopolhelyzetének megszűnésével egyidejűleg a szolisták és együttesek is sorban kezdték kiadni saját anyagaikat. Megszűnt a „demokazetták”-nak álcázott zugkazzetták sokszorosítása, manapság bárki bármit legalísiman megjelentethet. Nagyon sok értékes, minőségi produkció lát így napvilágot. Mivel jómagam is vezetek egy boltot, amely kifejezetten népzenei hanghordozók árusítására specializálódott, jól ismerem az elmúlt évek termését. Körülbelül 150 új népzenei hanghordozó jelent meg az utóbbi 3 évben, ami az előzményekhez képest óriási fellendülést jelent. Szám szerint legtöbbit a népzene megismertetésére komoly pénzeket áldozó Fonó adott ki autentikus, revival, valamint world music kategóriában egyaránt. Utána az Etnofon, majd a sor végére tehető az új anyagok kiadását illetően a Hungaroton Classic. Ez utóbbi leginkább a régi, analóg felvételeinek digitalizálásával foglalkozott eddig, holott tudomásunk van arról, hogy nagyon sok néprajzi felvétele áll kiadatlanul. Az MTA anyagi okok miatt sajnos csak kazetta formájában tudta folytatni az átfogó, magyar népzenei antológia sorozatát, ami nem csak a zajos hangminőség miatt nagy kár, hanem mert a zenehallgató számára az egyez számok kikeresése is jóval nehezebb kazettáról, mint CD-ről. Kevesebb számú népzenei hanghordozót, de annál gyönyörűbb muzsikákat jelentetett meg a Gryllus Kft., a Téka együttes, az Ökrös zenekar (Abt.), valamint Kallós Zoltán, a Rep Bt., az MMI és a Táncház Egyesület, a kezdetektől fogva a Hungaroton Gong Kft., újabban pedig a Periferic Records. Sőt, burját és kirgiz gyűjtések kiadásával nagy érdeklődést keltve,

megjelent a palettán az egyébként más irányzatokat népszerűsítő Trottel Records is. Fontos megjegyezni, hogy eddig semmilyen rivalizálás nem alakult ki a kiadók között. Mindegyiknél körvonalazódtak az elképzelések és nincs konkurenciaharc. A Fonó pl. korszakalkotó jelentőségű munkába fogott az Utolsó óra c. felvételsorozatával, amivel 40 héten keresztül, heti egy erdélyi zenekar repertoárjának rögzítését és CD-n való megjelentetését tűzte ki célul. Ez a munka befejeztével 800 óra anyagot jelent! Az Etnofon pedig, jóval szerényebb anyagi eszközeivel Elvesztett Éden sorozatcím alatt a klasszikusnak számító gyűjtések megjelentetését, pl. Martin György hagyatékát, vagy a Pátria lemezsorozat újrakiadását kezdte el. Jelenlévő múlt c. multimédiás könyvsorozatával a CD-ROM-ok kiadásában első helyre került a Planétás Kiadó. Az NKA anyagi támogatásával megjelent öt műből négynek népzenei vonatkozásai is vannak. Közülük egyik Sebő Ferenc Népzenei olvasókönyve, mely csak két audio CD-t tartalmaz, holott épp a népzenevel kapcsolatos kép- és mozgóképanyag terén szűkölködünk. A kiadó nyitott, hajlandó más cégekkel összefogva, közös kiadásokra rendszeresen vállalkozni. Az ilyen

jellegű kooperációk felgyorsíthatják a multimédiás oktatási segédanyagok megjelentetését, ami azért is nagyon időszerű, mert a SuliNet program révén lesz mit használniuk a gyerekeknek. Nem hallgathatom el, hogy számítástechnikai szakemberek szerint a CD-ROM-ok memóriatároló kapacitása manapság már jóval bővebb, részletesebb, átfogóbb információs anyagok megjelenítését is lehetővé tenné, mint amennyit a fentebb említett művek mellékletei tartalmaznak.

A népzenei tárgyú könyvek kiadása stagnál. A Zeneműkiadó hosszú idő óta nem ad ki ilyen jellegű munkákat. Leálltak Lajtha László népzenei monográfiáinak folytatásával, pedig számtalan gyűjtés megérett azóta a publikálásra. Nem igazán jelennek meg olyan nagyszabású, összefoglaló munkák, amelyeket régebben pl. Dobszay László, Domokos Pál Péter, Vargyas Lajos, Rajeczky Benjámín fémjeltek. A Magyar Népzene Tára további kötetének megjelenéséért a Balassi Kiadó tesz erőfeszítéseket, de ki tudja, meddig képes egy ilyen, nemzetközi viszonylatban is ropant nagy vállalkozás anyagi kockázatait felvállalni. A rokon népek zene-

folklorját (mint amilyen pl. a cseremisiz, vagy a csuvas voltak) annak idején példásan reprezentáló Akadémiai Kiadó terve a folytatást illetően ismeretlen. A Szépirodalmi Könyvkiadó az utóbbi években egy említésre méltó válogatást adott ki – Kallós Zoltán Balladák új könyve c. gyűjteményét – terjedelmes hangzóanyag melléklettel. Ebben az esetben is hasznosabb lett volna a dal-
lamokat CD-n megjelentetni és nem kazettán! Arra már nem lehet hivatkozni, hogy kevés embernek van lejátszója, mert ez nem igaz. Ha mindent figyelembe veszünk – a felvehető maximális játéktartamát, a hangminőséget, a bolti árakat, valamint azt, hogy a CD lejátszása még eléggé helyhez kötött, tehát kevesebb a CD walkman, mint a hordozható kazettás magnó – akkor is célszerűbb az ilyen hangpéldatárakat CD-n mellékelni. Biztosan anyagi

okokra vezethető vissza, de a vidéki múzeumok, művelődési központok is szíveteltetik a népzenei válogatások, tájmonográfiák kiadást. Határon túlról is csak jobbra szomorú hírekkel szolgálhatunk. Leállt az erdélyi Kriterion, megszüntették a publikálást a vajdaságiak. Egyedül Kárpátalján jelentek meg az utóbbi időben hiánypótló népzenei gyűjtések. A tájékozódást nehezíti az a tény, hogy az utóbbi években alig van zenemű- és könyvkiadó, amely köteles példányt szolgáltatna a nagyobb könyvtáraknak!

5. A népzenei hanghordozók terjesztésének kérdései

Talán ez a legégetőbb probléma, amelynek megoldásával minél előbb foglalkoznunk kell. Hiába jelennek meg ugyanis kitűnő kiadványok, ha nincsen, aki eladja azokat. A kiadók aránytalanul nagy költségeket fordítanak ügynökök, üzletkötők alkalmazására és kisüzemi módszerekkel próbálkoznak termékeik eladásával. A bruttó átadási árak neveléséig alacsonyok a bolti árakhoz képest, úgyhogy a boltos, aki bizományba veszi be ezeket, mindenféle investálás, kockázat és különösebb munka nélkül többet keres egy-egy kiadványon, mint a kiadó, vagy az előadó. A Gong Express Kft. foglalkozik komolyabban a hazai népzenei hanghordozók diszkont árusításával, valamint exportálásával. Náluk azonban minden jóindulatuk ellenére, ezek a kiadványok elvesznek a szórakoztató zene tengerében. Másrészt a kétszeres, háromszoros viszonteladói

Fotó: Michel van Langeveld – Boros Gyula „Gyulu” bogártelki bógós Hollandiában

áttétel miatt, mire a CD vagy kazetta a vevő elé kerül, megfizethetetlen lesz. A Magyar Zeneklub csomagküldő szolgálata eddig csak néhány népzenei CD, illetve kazetta kiajánlására tett kísérletet, nem nagy eredménnyel. A nagy tételben való exportálásra nem képesek jelenleg a kiadók ebben a műfajban. Pedig saját tapasztalatom – az Interneten érkező e-mailes megrendelések ugrásszerű növekedése – is azt mutatja, hogy világszerte óriási a magyar népzene és folklór gyökerű kortárs muzsikák iránt az érdeklődés. A kis példányszámú megrendelések postai úton történő teljesítése viszont nagyon költséges, s még ha a megrendelő fizeti is, akkor sem üdvözítő módszer. Nem beszélve az ellenérték átutalásának körülményes, hosszadalmas, bizonytalan voltáról.

A külföldi népzenei, etnikus sorozatok, vagy a world music nagybani importálásáról a Quittner és az EMI-Quint teljesen letejt, mára már szinte egyedül az MCD foglalkozik vele. Mellette néhány kisebb vállalkozó próbál itthon olyan szériákat is megismertetni a vásárlókkal, amelyeket kevésbé ismert, független külföldi kiadók (pl. PAN Records, Fonti Musicali) jegyeznek. Ezek a kiadványok zeneileg és szakmai szempontból nézve is jóval értékesebbek, mint a közismert, kommersz sorozatok. Kellő propaganda híján azonban csak egy nagyon szűk rétegnek van tudomása ezekről, pedig szélesebb körű érdeklődésre is számot tarthatnának. Szükség lenne tehát egy népzenei kiadványokat árusító diszkontraktár, lerakat létrehozására, ahol az üzemeltetés, a reklám, a terjesztés költségeit a kiadók megosztanák. Amely felvállalná az export és import tevékenységi körét is. Jóval gazdaságosabban és hatékonyabban működhetne, mint jelenleg a kis kiadók, magánvállalkozások külön-külön. Ez nem biztos hogy utópia, mivel a multinacionális lemezcégek összefogásából született Hangtár is működik.

6. A népzene és a társ művészetek kapcsolata (tánc, színház, film, képzőművészet) és a folklórizmus mai irányzatai (kortárs, jazz, etnik, stb.).

Elhamarkodott vállalkozás lenne ennek részletes kifejtésébe itt most belefogni. Sajnos, az értelmiség érintett rétegei, az írástudók, esztéták, művészet-szakértők nem tekintik ezt éppen aktuális problémának. Pedig számos tanulságot vonhatnánk le néhány alapos elemzés kapcsán. Csak néhány olyan témát említenék, amely elgondolkodásra készíthet és zenei vonatkozása is van. Miért lehetett a hazai ágálók ellenére is olyan sikeres Makovecz Magyar Pávilonja a sevillai Expón? Miért keltette fel olyan emberek százezreinek érdeklődését a Biblia iránt pl. a Csíksomlyói passió, akik életükben nem olvasták volna el egyébként?

Mennyire lenne értékálló mű az István a király, népzenei elemek nélkül? Miért áldoznak elektronikus hangszereket gyártó cégek dollármilliókat az etnikus hangszerek szemplingelésébe? Miért kap egyre nagyobb szerepet a folklór a mai ember színházában? Miért reveláció szintű, ha a rock megasztárjai a színpadon magukat távol-keleti, afrikai, dél-amerikai népzeneiséekkel körülbástyázva töltnek meg stadionokat? Mitől felejthetetlenek Kuroszava, Paradzsanov, Kustorica, Jancsó, vagy Martin Scorsese filmjei, amelyekből elementárisan sejtene fel valamilyen náció népzenei motívumai? Sajnos, a szellemi légtér, a minden eddigit felülmúló nyugatmajmolás, az atlanti butulás nem kedvez annak, hogy értékeinket bátran és nyíltan, esetleg büszkén vállaljuk. A helyzetet rontja az is, hogy a kultúra alakításában döntően szerepet játszó pénz- és bankoligarchia egyszerűen irtózik mindentől, ami népi. Egyszerűen hihetetlen az a cinizmus, amivel viselgetik a nyilvánvaló értékek pusztulása, tékozlása láttán. Nem fordulhatott volna elő egy magára valamit is adó kis népnél, hogy a parabolaantennák segítségével a Földet többször megkerülve, az éter hullámain nyugat felől érkezvén ismeri csak meg egyik világklasszisát. Sebestyén Mártára gondolok itt, de ez előfordulhatott volna mással is. A hazai kiadók és terjesztők lázasan kapkodni kezdtek anyagai után, s hatásaként – feltehetőleg nem átmenetileg – a többi hasonló kvalitások (Muzsikás, Vízöntő, Kolinda, Ando Drom, stb.) is bekerültek a lemezboltok fakkjaiba, az őket megillető helyre, a hazai és külföldi sztárok közé.

A zenei folklórizmus mai irányzatairól elmondhatjuk, hogy nagy közönségtáborba alakult ki az elmúlt években. Egyben azt is be kell látniuk a kultúramenedzselés frontembereinek, hogy legyen az jazz, táncszínház, kortárs zene, vagy funkcionális muzsika, a világot elsősorban az érdeklő, hogy mi az, ami megkülönböztet bennünket tőlük, és nem az, amiben egyformák vagyunk. Ezért – már csak hosszútávú üzleti megfontolásból is – célszerű többet áldozniuk az olyan típusú produkciók felfuttatására, amelyek a magyar, vagy sajátosan kelet-európai kultúrkörben gyökereznek.

Lebegjen szemük előtt az a prognózis, hogy a jövő század üzleti húzóágazata ebben a régióban az idegenforgalom és a kulturális turizmus lesz!

Kiss Ferenc

(Az írás a Magyar Zenei Tanács felkérésére írt hosszabb tanulmány második része; befejezés a következő számban.)

KALOTASZEG – A NÉPMŰVÉSZET FELFEDEZÉSE

Ünnepi kiállítás a Néprajzi Múzeum 125 éves jubileuma alkalmából

1997. december 12 - 1998. december 31.

A néprajztudomány kibontakozásának és önállóodásának folyamatában központi szerepet kapott Kalotaszeg, ahol a keleti és afrikai expedíciók tapasztalataival felvértezett fiatal tudósok megkezdték a hazai népek és néprajzi tájak vizsgálatát, ezen belül a magyarság néprajzi csoportjainak megismertetését. Kalotaszeg már bemutatkozott az 1873-as bécsi Világkiállításra összegyűjtött viseleteivel, varrottásaival, faragásaival. Az anyag összeállítását Xantus János végezte, akit 1872-ben neveztek ki a Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályának élére. A Néprajzi Múzeum ettől az időtől számítja megalapítását. Herman Antal, az akkor szerveződő Néprajzi Társaság fiatal főtitkára ismerte és látogatta Bánffyhunyon Gyarmathy Zsigmond királyi tanácsos, a bánffyhunyadi Takarékpénztár igazgatójának és feleségének házáat, akik az 1870-es évektől szervezték a háziipari tevékenységet az egyre jobban elszegényedő kalotaszegi falvak lakosságának. Faragó iskolát indítottak 1870-ben Bánffyhunyon, Schönhut Vilmos osztrák tanár alkal-mazásával, és nagy mennyiségben varratták az eladásra szánt hímzéseket. Gyarmathy Zsigáné kora nő-ideálját megtestesítő polgárasszony volt, írónő, festő, irodalmi és művészeti társaságok, kutatók vendéglátója és pártfogója. Ő tá-

mogatta Herman Antal szervező munkáját, az első kalotaszegi lap megindítását, és Jankó adatgyűjtő munkáját az 1890-es esztendődtől.

A kiállítás bevezető termeiben ennek a kibontakozásnak tárgyi dokumentumait látjuk; az 1873-as, az 1835-ös az 1896-os millenniumi kiállítások kalotaszegi tárgyaiból összeállított együttesekkel és a Gyarmathy házaspár életére, munkásságára vonatkozó dokumentumokkal, a kalotaszegi háziipar kibontakozásának tárgyi és írott anyagával. E tudománytörténeti bevezető felidézi a jegenyefürdői vendégeskedéseket, ahol Jankó János kalotaszegi kutatása elkezdődött, melynek eredményeként 1891 karácsonyára az első magyar néprajzi monográfia, a „Kalotaszeg magyar népe“ is elkészült. A kiállítás ezt követően a kalotaszegi hímzéseket, kerámiát, bútortokat és kiemelkedő faragású dísz tárgyakat mutatja be e korai korszakból. A gazdag hímzésbemutató a Nemzeti Múzeum gyűjteményében őrzött, az 1910-es évekből való charlston divatú női öltözettel zárul, amelyet kalotaszegi fehér vagdalásos hímzésű textíliából állítottak össze. Ennek az alkalmi ruhának előzményei az Ausztriában is keresett férfi frakk mellények voltak, ugyanezzel a fehér vagdalásos hímzéssel.

– Szüret Bánffyhunyadon –
Varga Ferenc „Csipás“ és zenekara (Archív, 1940.)

A következő teremben a viseletdarabok kerülnek bemutatásra; a csak Kalotaszegen viselt, elől nyitott szoknyaféle, a muszuly, a kötéses és pántlikás kötények és a „köténydarázsolás“ minták, a hasonlóan hímzett ingek, bőrmellények és csizmák sora. Különlegességei e viseletnek a fejrevaló párták, a menyecskekontyolásra való főkötők és tüllkendők, a „dulándlék“.

A népművészeti tárgyak sajátos szerepet kaptak a polgárság környezetében a 19. század második felében. Felfedezésük akkor a főnemesi, nagypolgári, művészi rétegnek volt köszönhető, akik e tárgyakkal kastélyaikat, műtermeiket berendezték. Kiállításunkon példákat is láthatunk arról, ahogyan a díszes, ünnepi paraszttárgyak a polgári miliőben megjelennek. Lajta Béla, Lechner Jenő, Lipich Aladár, Jakab Dezső, Malonyay Dezső és mások gyűjteményeiből a Néprajzi Múzeumhoz került jelesebb darabok jelzik e folyamat egy-egy állomását.

A kiállítás nyomon követi a népművészet változásait a két világháború közötti időben is; a kalotaszegiek munkásságában tapasztalható stílusváltást az árutermelés tömegessé válásával, a törekvést a Gyarmathy Zsigáné nyomába lépő Kónya Gyuláné varrató-kereskedő tevékenységében a hímzések színvonalának megtartására, majd a helyi varratók és kereskedők számának növekedésével a bútór- és textilárúsítás eredményeit; megjelenésüket a 30-as évek polgári, értelmiségiek lakásaiban. Látható a kiállításban Kalotaszeg megjelenése az iskolai oktatásban, a rajz és kézimunka tanításban. Utalás történik a divattervezés és a ruhaipar sikeres törekvéseire is.

A kiállítás hangsúlyosan mutatja be azoknak az ünnepi szokásoknak kiemelkedő, túldíszített, túlhangsúlyozott tárgyait, amelyek segítségével mintegy „színpadképek“, „látványok“ ragadták meg a vendégeket és az utazókat. A „látványnak“, „látványos eseménynek“ kitüntetett szerepe volt és van abban, hogy a ka-

lotaszegiek fenntartsanak egy berendezett ünnepi „kalotaszegi szobát“ és ünnepi alkalmakra magukra vegyék hagyományos öltözeteiket. A kiállításban alkalmazott CD és video-bemutatók, a látványok és „mozgóképsorok“ is felidézik az ünnepi élet alkalmait, a fényképezés és filmezés kezdeteitől napjainkig.

Kalotaszeg az a néprajzi táj, amely kiemelkedő szerepet kapott a magyar művelődéstörténetben; amelyre az európai művészeti mozgalmak képviselői is felfigyeltek. Walter Crane, az angol preraffaelisták kiemelkedő alakja, a finn Akseli Gallen-Kallela, aki Vikár Béla társaságában járt Kalotaszegen, lelkesedéssel beszéltek élményeikről. A századforduló művészeti életében, a képzőművészet, az iparművészet, és az építészet „magyar formanyelvének“ kialakításában forrásként, hivatkozásként, mintaként élt Kalotaszeg. A kiállítás bemutatja az adaptációk különféle formáit, a gödöllőiek művészeti produktumaitól az építészet motívum-beillesztésének kísérletéig, Kós Károly munkáig. Edvi-Illés Aladár, Körösfői-Kriesch Aladár, Medgyaszai István, Juhász Árpád, Undi Mariska munkáiból nemcsak a Malonyay Dezső népművészet-sorozatának első Kalotaszeg kötetéhez készített munkái, rajzai, hanem saját munkásságuknak kalotaszegi ihletű darabjai is láthatók a kiállításban. A második építészet-generáció Lajta Béla, Györgyi Dénes, Zrumeczky Dezső és Kós Károly kötődése Kalotaszeghez, egy tartalmában új építészet megvalósulásához vezetett. Ahogy egykor Adyt és Bartókot, ugyanúgy őket is elvárásolta a táj és népe, népének élete, mindennapjai és ünnepei.

A kiállítás azt is bemutatja, hogyan őrzi e „néprajzi táj“ és „csoport“ népművészetét és folklóráját, elsősorban cifra viseletét és lakásbelsőjét, dalait és fergeteges táncait napjainkban.

Szacsvay Éva

Ki volt Rábai Miklós?

Üstökös a magyar néptáncművészet egén. Az ismeretlenségből „egyszerre bukkant ki“, s két évtizedes ragyogás után, mialatt az Állami Népi Együttes koreográfusaként a magyar néptáncművészet nemzetközi híru művészévé vált, hirtelen hunyt ki.

Egyedi alkotó volt, újabb és újabb feladatokat jelölt ki a maga számára, a színpadi néptánc különböző fejlődési lépcsőfokain, s ezek művészi megoldása kötötte le minden energiáját. Ha betegsége 1974-ben nem ragadja el fiatalon, 53 évesen, művészete bizonyára merített volna a friss, a folkloort újra értékelő mozgalom eredményeiből. Sajnos ezt már nem tehetette meg. Nem alapított „iskolát“, nem nevelt tanítványokat, hogy alkotó stílusát továbbvigyék. (Bár vannak, akik mesterüknek tekintik, stílusát továbbfejlesztve alkotnak.) Halála után művei egy részét az ÁNE jubileumi műsorai alkalmából újítják fel, a Táncművészeti Főiskola pedig néhányat tananyagként tart életben. Mindezek mellett műveit a „fiatal generáció“ az elmúlt évtizedekben lekicsinylő bírálattal illette, s részben illeti ma is – „revü, operettes, nem autentikus...“ stb.¹ Igaz-e ez az „értékelés“ azokkal szemben, akik nagyra tartják Rábai Miklós művészetét? Válaszként idézem Sík

Ferencet, a Nemzeti Színház volt rendezőjét, Rábai Miklós egyik legjobb tanítványát és munkatársát a Batsányi Együttestől az ÁNE-ig. „Rábait helyre kell tenni, az őt megillető helyre, meg kell tisztítani emlékét a ráaggatott sallangoktól, legyenek azok bár lelkes rajongások, avagy lekicsinylő, bántó vélemények.“ (Képes 7, 1988/30. szám).

Ezt megvalósítandó: szeretném az alábbi írásomban nyomom követni pályáját. Hogyan lett a „sínadrágos-bakancsos“ regös cserkésziszt középiskolai tanárból a néphagyomány szeretetéből kiindulva – sikeres amatőr néptáncgyűttesek vezetése után – az ÁNE elindítója, művészeti vezetője, s ezáltal nemzetközileg is elismert koreográfusa a magyar néptáncművészetnek. Hogyan alakult művészi szemlélete, művei stílusa, formái, műfajai, s alkotói munkamódszere, s hogyan látták őt a mindenkori táncosai, munkatársai.² Írásomat három rétegen szerkesztem:

1. Mit csinált Rábai Miklós?
2. Milyenek voltak a körülmények, melyekben dolgozott?
3. Hogyan látták őt táncosai, munkatársai, kollégái?

Kezdjük a Cserkész Szövetségnek 1947-ben írott önéletrajzával: „1921. április 18-án születtem Békéscsabán. Meglehetősen nehéz körülmények között nőttem fel. Édesapám foglalkozása sütőmesterség, s én is már kora gyermekkorom óta dolgozom a pékségben. Iskoláimat Békéscsabán a gimnáziumban végeztem el, s párhuzamosan megkaptam a sütőipari segédlevelet is. Egyetemi tanulmányaimat Szegeden végeztem a saját erőmből (pékségben dolgoztam). 1942-ben bevonultam katonának és csak 1945-ben szereltem le, illetve jöttem haza orosz fogságból. Cserkészéletem 1932-ben kezdődött, s azóta a 184. sz. »Csaba« cs. cs. tagja, 1947. januárja óta e csapat parancsnoka vagyok. Foglalkozásom: gimnáziumi tanár, a csabai Ev. Gimnáziumban tanítok. 1945-ben szerveztem egy regös csoportot, és Békés megyében szép kultúrunkát végzünk.“

Ezután, mielőtt pályakezdésére rátérnénk, nézzük meg röviden a néptáncgyűjtés, a néptánc megismertetésének körülményeit a '39-es, '40-es években, melyek között Rábai Miklós munkássága elindult: A '30-as évek közepétől a folklór kutatások végre kiegészültek néptánc-gyűjtéssel is. Gönyey Sándor, Lugossy Emma, majd Molnár István táncművész ennek a munkának az úttörői. Eredményeik azonban csak úgy válhattak közkinccsé, ha társadalmi szervek, s főként ifjúsági szervezetek magukévá tették, s terjesztették azokat. Ilyen volt a népfőiskolai mozgalom, a KALOT (Katolikus Ifjúsági Szervezet), a KIE (Keresztyén Ifjúsági Egyesület), s a minden fiatalra kötelező félkatonai szervezet, a Levente.³ De a fiatalság legnagyobb tömegeit a cserkészlet mozgatta meg. (Mint látjuk, Rábai Miklós is ilyenből „nőtt ki“). Egyes cserkészcsapatokon belül, többnyire középiskolákban, „regös csoportok“ alakulnak már a '30-as évek végén s a '40-es évek elejétől. Népmeséket, balladákat dolgoznak színpadra, kórusokat hoznak létre. Bárdos Lajos kórusműveit és Kodály Biciniáit éneklék, s már néptáncokat is kezdenek bemutatni: verbunkokat, párostáncokat, s a „leglátványosabbat“ a bottal, s keresztbe tett botok felett járt „kanasztáncokat“.⁴ Ezek vezetői mindenhol jó szándékú dilettánsok, tanárok, tanítók, néha társastánc-tanítók. Műsoraikat előbb szűkebb iskolai, lakóhelyi környezetükben mutatják be, később a háború előtt és után már az országot is járják a „regös cserkészek“. A szakemberek vezette nagyobb csoportok, pl. a Levente együttes Molnár István táncművész vezetésével 1942-ben Milánóban szerepel, Muharay Elemér csoportja Frankfurtban lép fel ugyanebben az évben. A népi kultúra ilyen formában való terjesztése, megismertetése bel- és külföldön megfelelt a háború előtti nemzeti kultúrpolitikának, ezért támogatták az ilyen ténykedést, egészen 1948-ig, amikor is gyökeres szemléletváltás következett be a népművészet, a néphagyomány felfogásában, s annak feladatában, terjesztésében.

Ezek ismeretében térjünk vissza Rábai Miklóshoz, akinek mint életrajzában írja, a „cserkészélete“ 1932-ben kezdődött. Ez a gimnáziumi éveinek kezdetét jelenti. Ekkor kellett megismerkednie az említett körülmények között a népdallal, a népzenevel, mint regös cserkész, s a néptáncsal is.⁵ Az egyik Batsányi táncos közlése szerint már tánc csoportban is részt vett. Azt is fel kell tételeznünk, hogy ekkor tanult meg klarinétozni és furulyázni, mert látni fogjuk, hogy egyetemi éve alatt már játszott ezeken a hangszereken. Tehát 1940-ben már mint népzenei, néptáncot ismerő és szerető regös cserkész kezdte meg Szegeden a tanulmányait, mint matematika-természettan szakos hallgató. Pályája szempontjából a meghatározó egyetemi évek mindössze '42-ig tartottak, ekkor behívták katonának s csak '45-ben tért haza hadifogságból. A szegedi egyetemen 1940-42-ben ('44-ig) igen

pezső sport és kulturális élet folyt. A sportnak minden ágában alakultak sportkörök. A szellemi életet a nemzeti és népi kultúra iránti érdeklődés jellemezte. Volt magyarságtudományi munkaközösség, előadásokat tartott Ortutay Gyula (későbbi művelődési miniszter), Bálint Sándor szegedi vidék folklór kutatója, Balla Péter népzenekutató, Veress Péter, Tamási Áron, Németh László, Karácsony Sándor írók. Ortutay Gyula néprajzi szemináriumot tartott, gyűjtést szervezett, melyen Katona Imre, ma az ELTE Folklór Tanszékének nyugdíjas docense is részt vett. Működött magas színvonalon énekkar (Bartók, Kodály, Bárdos műveket énekeltek) s színjátszó kör is (a Hamletet is előadták). Szempontunkból lényeges, hogy élénk regös cserkész élet folyt, havonta tartották összejöveteleiket, falujárásokat, regöstúrákat szerveztek, ezek alkalmából előadások tartása mellett néprajzi gyűjtést is végeztek. Vagyis folytatták magasabb szinten, amit a középiskolában elkezdtek. Emellett cserkészisztképző táborát is szerveztek, feltehetően Rábai Miklós is ekkor végezte azt el. Koczás Sándor nyug. egyetemi tanár emlékezete szerint: „...valami tánc csoport is működött abban az időben. ...“, de hogy ki vezette, szerepeltek-e, arról sajnos nem tudott. Feltehetően a regös cserkészek lehettek, s nem beleerőltetés, ha úgy gondolom, hogy Rábai Miklósnak is itt kellett lennie. Azt, hogy valamelyik aktivitásban konkrétan részt vett volna, sajnos nem tudjuk, írásban nem maradt nyoma. A csabai működéséből azonban következtethetünk, hogy részt kellett vennie intenzíven több sportkörben, különben hogyan tudott volna a hadifogságból hazatérve annyiféle sportmegmozdulást szervezni a gimnáziumban, nem beszélve a regös csoport azonnali megalakításáról. Az említett Katona Imre professzor, akkor III-IV. éves hallgató, Rábai Miklóssal együtt lakott alberletben abban a két évben, ő így emlékszik rá: „...Jó sportos alkatú, kemény izmú legény volt (nem volt kövér). Részt vett minden megmozdulásban, szellemi áramlatban (könyveket cseréltünk egymás között), nagyon művelt, zene- és táncszerető ember volt, sokat furulyázott, de csak pentaton dalokat játszott...“ Megbeszélte vele (Katona Imrével) az ő folklór gyűjtéseit, megértette a munkáját, sőt bátorította, de ő maga, Rábai Miklós ezekben a szövegcentrikus folklór gyűjtésekben nem vett részt. Láttak gyöngyösbokrétás csoportokat (Tápe, Sándorfalva, Horgos stb.), Rábai Miklós nézett táncfilmeket... Mindenben részt vett, vibrált, nagyon elfoglalt hallgató volt. A „Szegedi Híd“ c. egyetemi lapban találtam a következőt (1942): „...egy csángó ifjúval beszélgettek (nem említi a cikkíró K. Kis Ilona, hogy milyen körben, s nevet sem említ), aki azt mondta, „az ő falujában nem legény az, aki nem tudja a verbunkost“. Egy kolléga ezt annyira lelkére vette, megtanulta, s úgy begyakorolta, hogy legközelebb „főlegénnyé“ fog előlépni. Merész feltételezés lenne azt gondolni, hogy Miklós lett volna ez a legény, de elképzelhető. A lényeg azonban az, hogy volt néptánc iránti érdeklődés is a hallgatók körében, s ez valahol valamiben megnyilvánulhatott. Tanulhattak néptáncot a regös cserkészek (Koczás Sándor visszaemlékezése), de csoportként az egyetemen nem mutatkoztak be, annak nyoma maradt volna az említett lapban. Ebben a táncoló társaságban Rábai Miklósnak is részt kellett vennie. Egyik volt gimnáziumi tanuló, majd későbbi katona bajtársa – Kosztolányi Sándor – emlékezete szerint Rábai Miklós katona idejében, Debrecenben már „koreografált“ egy „puskás táncot“ (ki hitte volna?). Ez már nem csak egyszerű érdeklődésre mutat a néptánc-színpadi tánc iránt, hanem alkotói hozzáállást is. Végül egy magántermészeti adat a folklórszeretethez: egyetemistaként hétvégeken hazajárva (még bevonulása előtt), későbbi feleségével Hunyadi Ilonával sétálgatva egy-egy népdalt tanítottak egymásnak, amit az előző

héten ismertek meg, s „versenyeztek is“ ki tud több népdalt. (Hunyadi Ilona szíves közlése) Ennyit tudtam kideríteni arról a szellemi háttérről, mely alapjául szolgálhatott Rábai Miklós későbbi művészi tevékenységének.

Ismét a körülményekről: A háború befejeztével a folklórmozgalmak erőteljes virágzásnak indult. Nemcsak középiskolás, regös cserkész és egyetemista folklóregyüttesek (ballada-játszók, táncsoportok) szaporodnak meg, hanem nagyüzemek is egymás után alakítanak néptáncsoportokat: Mávag, Vasas Szakszervezet, Közért Vállalat, Csepel, Ruggyanta Gyár (EMERGE Gumigyár), Pamutfonó, Pécsi MÁV stb. Ezek támogatására indítja a Munkáskultúr Szövetség '47-ben a kultúrversenyeket (melyeken kórusok, színjátszó csoportok is részt vesznek) területi, majd országos szinten. Ilyen körülmények között és szellemi háttérrel indult Rábai Miklós aktív folklór-munkássága 1945-ben, a hadifogságból való hazatéréte után. Mint láttuk, Békéscsabán természetrajz-vegytan tanári állást kapott 1945-ben. Ezzel egyidőben fejezte be megszokott egyetemi tanulmányait s mindjárt megszervezte a cserkész regös csoportot. De sok minden más, ifjúságot megmozgató dolgot kezdeményez: futball-, jégchoki-, röplabdacsapatokat hoz létre, szervez ökölvívó- és birkózó-szakkört, s biciklitúrákat a környező falvakba, melyek azután néptáncgyűjtéssé „fajulnak“. Egy példa óriási szervező készségére: egy boxtréning szünetében ajánlja a pihető mérkőzőknek, tanuljanak meg egy kanasztánc figurát „pihenésképpen“. Megtanulják. S addig tanulgatják, míg a regösök között kötnek ki... (Vidovszky Kálmán). „A diákok szeretik, a tanítási módszere is más, mint a hivatalos... Tekintélye megtartása mellett, barátja, megértő társa a fiataloknak. Nagyon szerette a gyerekeket, s azok mindent a világon megcsináltak a kedvéért. Nagyon tudott az emberekkel bánni. Mindent meg tudott szeretetni velük, amit ő szeretett, s ezzel magát is megszerettette. Lelkesítette a fiatalokat, tudott középpont lenni.“ (Rábainé H. I.) Így emlékezik Sík Ferenc: „Óriási közösségteremtő ereje volt, mentünk utána bárhová. Kezdetben szinte sajnálatból csatlakoztunk hozzá, hogy ne legyen már egyedül a nagy akarásával“. (S ebből a sajnálatból mindkettőjük részéről halálig tartó munkatársi barátság lett.) Az említett biciklitúrákon, melyek alkalmából népdalokat és táncokat gyűjtöttek, először csak három fiú vett részt. Szokolay Mihály, Vidovszky Kálmán és Sajben Lajos. A gyűjtött táncokat azután Rábai Miklós maga tanította a többi regösnek, még mindig csak fűcsoporthoz, egyelőre még, saját szórakozásukra. Bár történt említés arról, hogy „koreografált“ is már, mégis úgy gondolta, feltehetően a nagyobb együttesek műsorszámának ismeretében, hogy egy akkor neves szakembert, Krizsán Sándort, a budapesti Mávag együttes vezetőjét hívja meg Békéscsabára, egy néptánc-tanfolyam vezetésére. Ez 1945 karácsonyi szünetében zajlott le, ezen már részt vett a Leány líceum lánycsoportja, Fáry Katalin testnevelő tanár vezetésével. (Ő végig segítőtársa, asszisztense lett Rábai Miklósnak a párossá lett csoportban.) Ezen a

tanfolyamon már tudatosan készültek egy bemutató műsorra. Néhány tánc címe az ós-(hős)korból, melyeket akkor tanultak: Gólyás, Csúrdöngölő, Marosszéki páros, Huszár kerengő, Ábi-bábi, Cigándi kemény csárdás, Karádi rezgős stb. Ezek részben Krizsán Sándor táncai, részben eredetiek vagy az akkor gomba módra szaporodó ismeretlen szerzők „mozgalmi táncai“ voltak. Rábai Miklós is együtt tanulta ezeket a táncosokkal. Ezután 1946 tavaszán három alkalommal szerepeltek. Már ekkor megmutatkozott Rábai Miklós egész folklórban való gondolkodása. Nemcsak a tanult és a saját gyűjtésű táncokat adták elő, hanem énekeltek Biciniákat, játszottak mesejátékokat, volt balladamonádás és feldolgozás, pl. az akkor kedvelt vidám versek: „Jere hezzánk vacsorára“, „Guzsalyas“, „Hej páva“ stb. Kis zenekar is kezdett alakulni, melyben Rábai Miklós hol bőgőzött, hol klarinézott, cimbalmon felesége játszott. A műsort Rábai Miklós konferálta, majd visszaállt a zenekarba játszani, néha meg táncolni. Ő volt az előadás motorja, mindenese. A későbbi műsorokból lassan kezdtek elmaradozni a Krizsán tanította táncok, s ezek helyét saját gyűjtésű táncok, játékok foglalták el. A műsorok mellett többször előadták a színházban Kodály Székely fonóját.⁶ Ez már komoly vállalkozás volt, s ez ismét mutatta Rábai Miklósnak nemcsak a táncban, hanem színpadi játékban való gondolkodását is. Műsorukban megjelenik a „ványai verbunk és csárdás“, „békési páros“, „lakodalmas“, „székelyvassági verbunk és csárdás“, s a rájuk későbbiekben is jellemző „figurázó“, amikor is a fiúk „becsődülnek“ a színpadra, és mindenki improvizálva járja a maga legjobban tudott „figuráját“. Ennek elsőpró vidámsága és hangulata jellemzi a Batsányi együttest, egész munkásságuk alatt. Ennek értékéből mit se von le az, hogy a mintát a Muharay csoport „szabad táncai“ szolgálták. Ezzel az állandóan alakuló, minőségében fejlődő műsorral, melyben többnyire már csak a saját gyűjtésű táncok szerepelnek, járják be ezután '46-'47-ben a környező községeket és falvakat. Sikereik azt bizonyíthatják Rábai Miklósnak, hogy helyes úton jár.

Vessünk egy pillantást arra, hogyan is gyűjtött Rábai Miklós? Filmfelvevője akkor még csak a Néprajzi Múzeumnak és Molnár Istvánnak volt. Eleken (Békés m.), ahol három nemzetiség mellett Erdélyből áttelepült székely családok is éltek, 1947. VI. 9-én gyűjtöttek verbunkot és csárdást: „... Miklós mint egy ihletett, lábban égő karmester, úgy táncolt, kottázott (feltehetően a táncot is) ritmus elemzett, és irányított bennünket... Te ezt figyeld el, vigyázz, másként csinálja, ... menj a nyomába, figyeld minden mozdulatát, ... mint egy bulldog úgy ragadt a táncanyag-ra...“ (Gyapjas István cikke nyomán.) Fél évig tanulták, csiszolták a táncot, míg olyan lett, mint amilyennek akkor látták. Vissza is mentek megmutatni, hogy jól tanulták-e meg, s a székelyek meg lehettek velük elégedve. Tanítási módszerére így emlékeznek vissza akkori táncosai: Szokolay Mihály: „A próbára mindig felkészülve jött. Ragyogó ritmusérzékkel mutatta be a »figurákat«, »testesember« léte (90-100 kg) igen könnyedén, szépen mozgott. Gyapjas István: „Addig tudta gyakoroltatni a táncot, hogy úgy tűnt nekünk, mintha senkitől se tanultuk volna.“ „A tanításban az eredetiség mellett odafigyelt mindenki egyéniségére és engedte, hogy az »anyag« pontos, stílusos visszaadása mellett a maga adottságához, temperamentumához igazíthassa-alakíthassa azt a táncos, ... nem volt »szentség« az, amit csináltunk. Mindenki merte önmagát adni és Rábai Miklós stílusérzéke észrevétlenül tartott bennünket kordában. ... nem »alakítottuk« a parasztokat, hanem a néptáncot saját kedvünkre táncoltuk“. Úgy mint majd 30 évvel később a táncházakban... (A szerző megjegyzése.) „... arra is ügyelt, hogy hogyan tartja a táncos a kezét, fejét, törzsét, mert úgy vélte, hogy a színpadon másképpen kell járni a táncot, mint az életben“. Sajben Lajos: „Óriási fantáziája volt, olyan színesen adta elő, amit olvastok, mintha saját élménye lett volna.“

Munka közben kezdett kialakulni egy alkotó közösség, Rábai Miklós vezetésével. Minden alkalmat megragadott, hogy regőseit megismertesse a folklórral, a néptáncal. 1947 tavaszán – őrsvetőképző táborban, melyen nemcsak a táncosai vettek részt – a cserkész próbák tantárgyai, morse tanulás, szemafor jelzések, térképolvásás mellé a rovásírás órába iktatta be a Lábán-féle táncírás alapjainak ismertetését. Az indián romantika mellett a paraszti életéről beszélt, a népi hímzés és fafaragás is „csatolt áru“ lett⁷ (ahogyan Gyapjas István fogalmazta.). Magyar népdalok mellett cseremis dalokat is tanultak. Ismertette, olvastatta Réthei Prikkel Marián: A magyarság táncai c. könyvét, mely a '40-es évek elejéig az egyetlen magyar táncról szóló tudományos igényű mű volt. Olvasták a Magyarság Néprajza IV. kötetét. Tehát az őrsvetőképző tábor alatt egy különleges néptánc-tanfolyamot is elvégeztek, „mellesleg“ még a nagykun verbunkot is próbálták leírás (Gönyey Sándor gyűjtése) alapján rekonstruálni. Mindezekből az látszik: Rábai Miklós törekedett arra, hogy a táncosai, munkatársai is – még ha megközelítőleg is –, annyit tudjanak a néptáncról, folklórról, mint ő, s kívánságait, utasításait tánc-komponálás közben ne engedelmességből, hanem partnerként fogadják el és kövessék azokat, s így valószínűleg meg elképzeléseit. (Ezt a későbbiekben is látni fogjuk.) Az 1947-es év munkáját, az év júliusában Párizsban megrendezett cserkész világtá-

lálkozóra, a „Jamboree“-ra való felkészülés uralta. Molnár István lesújtó véleménye (akit nagy várakozással hívtak meg Békéscsabán jártában a próbájukra, hogy mondjon véleményt a munkájukról): „... szép az, amit csinálnak, csak az a kár, hogy nem táncoltak. Amit maguk csinálnak, az nem tánc, hanem torna...“ a táncosokból megörökönyödés mellett a „csakazértist“ váltotta ki. Rábai Miklós, ahogyan táncosai visszaemlékeznek, „lenyelte ezt a bírálókat“ – nem ezt várta persze – nem fűzött hozzá semmit, ment tovább a maga útján, gondolom ő is „csakazértist!“

Rábai Miklósnak a már leírt munkastílusa és a csoport lelkes munkája meghozta a gyümölcsét: az egész csoport(!) bekerült a Jamboree hárshegyi válogató táborába. A többi résztvevő mind egyéni teljesítménye alapján jutathott be, ők pedig mint csoport vehettek részt. Ez minősíti a munkájukat. Itt választották ki a magyar csoportot, egyéni produkciók alapján. A csabaiak a saját műsorukkal indulhattak. Mindezekből látszik programjuk akkori „korszerűsége“. Reprezentálhatták a magyar folklórt: a táncosok technikai tudása csoportként is elérte és meg is haladhatta az egyéni indulók szintjét (Martin György, Dolmányos István stb.) Amellett, hogy a csabai csoportot ő vezette, az egész cserkész delegáció zenekarának a vezetését is rábízta. Ebben a táborban ismerkedett meg Rábai Miklós Szabó Ivánnal, aki később a Honvéd Művészegyüttes koreográfusa lett, „nagy hatással volt rá, amit tőle és táncosaitól látott“ (Gyapjas I.), s bizonyára más táncosok, táncok látása is. Így együtt egy kis országos keresztmetszetet kaphatott arról, hogyan áll a néptánc „ügye“ Magyarországon, s hol van, mit képvisel ő és csoportja. De úgy látszott, hiába sikeres a csoport, ha csak az mehet a Jamboree-ra, aki fizeti a költségeket. Ilyen feltételek mellett csak hárman-négyen mehettek volna. S itt megmutatkozott Rábai Miklós embersége: „vagy mindenki megy, vagy senki“ – jelentette ki. Jól érezte, hogy ez a siker közösségi munka eredménye, s nem szabad engedni, hogy csak néhány ember élvezhesse annak gyümölcsét. Határozottsága meghozta az eredményt, végül is mindenki utazhatott, a 200 fős magyar csoport tagjaként. A franciaországi szereplésük igen sikeres volt, 16 zászlót nyertek, a BBC közvetítette a műsorukat. De emellett világot is láttak, Párizs, Versailles, Fontainebleau látása Rábai Miklós számára is meghatározó élmény kellett hogy legyen. Franciaországból hazautaztukban a vonaton Rábai Miklós sokat beszélt a táncosoknak Batsányi Jánosról a „vigyázó szemetek Párizsra vessétek...“ sorok költőjéről, s elhatározták, hogy Népi Együttes lesznek, s az ő nevét veszik fel. (Eddig Magyar Népi Tánc-, Ének- és Balladacsoport voltak, egy négyfelvű névjegykártya szerint, amit feltehetően a Jamboree-ra nyomattak.) Hazatérve, a jó munkájuk tudatában összekovácsolódott együttesel Rábai Miklós sorra nyerte '47-ben a Magyar Művelődési Szövetség által indított Centenárium Kultúrverseny helyi és területi döntőit, majd meglepetésre 1948. április 11-én Gyulán, az immár Batsányi Együttes megnyerte az országos néptáncversenyt. Sok más, akkor már ismert: nagyegyüttes (MÁVAG, Vasas, Ruggyanta) elől hozta el az első díjat.⁸ Rábai Miklós tudhatta, hogy jók, s hogy a legjobb csoportok között a helyük, akik műfajukban azonos táncokat – verbunkokat, csárdásokat és pásztortáncokat – táncoltak. De arra, hogy Molnár István a magyar történelmet stilizálva bemutató szvitjével szemben az ő csoportját tartják „jobbnek“, nem gondolt. S hiába volt Molnár nagykonceptiójú elgondolása, akkor és ott az ország akkori hangulatát, igazi felszabadultság-érzését (az utolsó pillanatban) ők, a Batsányi Együttes képviselték. Volt olyan vélemény is a győzelemmel kapcsolatban, hogy a „Párt“ majdan kötelező „hurraoptimizmusának“ a Batsányi Együttes volt a követendő példája. Ami már azért sem igaz, mert (a Ruggyantagvár kivételével) minden csoport hasonló vidámságot, életörömet akart a színpadra kifejezni táncával, több-kevesebb sikerrel. Rábai Miklós neve ekkor robbant be a „néptánc köztudatba“, ha volt ilyen, mert addig Poór Anna, Krizsán Sándor, Szabó Iván, László Bencsik Sándor és Molnár István voltak a mozgalom élénjárói.⁹

A Batsányi-korszak összegezéséként lássuk, milyen „módszerrel“ érte el Rábai Miklós ezt a jó eredményt az együttesel. Már láttuk, hogyan gyűjtött, hogyan tanított, nézzük tovább a volt Batsányis táncosok visszaemlékezéseit: „... Nem mások számait tanította be, hanem gyűjtött, s saját egyéniségén keresztül rekonstruálta a táncokat...“, „... feldolgozásaiban messzebbre ment ő, mint akkor illet...“, „... mint östehetség indult, megteremtette a maga műhelyét...“, „... közte és az együttes közötti hatás és visszahatás létezett“, „... a csoport alkotó közösség volt“, „... Miklós mindig elindított, kitalált valami újat; tanít egy táncot, mi sajátunkként birtokba vesszük, ez visszahat rá, s ő az együttesben ismét hozzáteszi rendezői, koreográfusi önmagát...“, „... a Batsányi Együttes kinevelte őt nagyobb feladatokra.“ Rábai Miklós az alkotó kollektívája nélkül (mely még nem különül el, és szükségül néhány mindig aktív segítőt) nem létezhetett volna. Ez sikerének titka, hogy táncosai méltán sajátjuknak, s nem rájuk kényszerítettnek érezték a táncokat, hiszen a gyűjtésükben is részt vettek, s beleöntve tizenéves őszinte lendületüket, elsőpró sikert arattak. Ennek a sikernek köszönhetően meghívták őt a Testnevelési

Főiskolára néptáncotánárnak, ahol akkor táncszak is működött. Munkájának ez a magas szintű elismerése váratlanul érte. További terve neki s a táncosoknak az volt, hogy Batsányi Kollégiumot hoznak létre, ahol a csoport együtt lakik és a néptánc művelésének él.¹⁰ Rábai terve romantikusnak tűnhet, s nem tudom számolt-e, illetve számoltak-e azzal, hogy az Együttes tagjainak nagy része érettségi után Budapestre megy tanulni, s ez a terv nemigen valósulhatott volna meg.

Tehát itt áll előttünk egy ember, egy középiskolai vegytan-természettan tanár, aki teljesen öntevékeny módon, a folklór szeretetétől indítva egyre többet és többet ismer meg a néptáncból, s az eredeti tánc élményét és hangulatát igyekszik – már megsejtve a színpad törvényeit – a közönség számára visszaadni, eljut a „botcsinálta“ koreográfussáig. (Ezt ő mondta később.) Lényegében az elért eredmények, a munka hajtotta előre, miközben ő is állandóan tanult, akitől és amiből csak tudott. Megállni nem lehetett, ott voltak a táncosai, akik mint mindig éhes „madárfiókák“ (ez az ő elnevezése) várták az újabb és szebb táncfalokat. S ösztönözte az akkor már „néptánc-mozgalom“ sok együttese, s a versenyben jó értelemben rivalizáltak egymással. Ez, mint láttuk a lehető legjobban sikerült. De a TF-re való meghívásra nem számított. Nem volt rá felkészülve. Tudta, hogy a siker közös munka gyümölcse, mit csinál majd nélkülük, hiszen neki nem volt

semmiféle táncos szakképzettsége. „De nem félt a feladattól, bár elképzelése nem volt, bízott magában. A verseny sikere magabiztossá tette, hitt magában, hogy tud valamit csinálni...“ – így emlékezik vissza felesége, Hunyadi Ilona – s ezzel búcsúzzunk is a sikeres kezdettől, a Batsányis korszaktól, mely Rábai Miklóst a táncmozgalom elismert szakemberévé tette, s jó munkája eredményeként Budapestre „röptette“. Köszönet mindazoknak, akik visszaemlékezéseikkel segítettek Rábai Miklós művészi pályájának kezdetét megközelítően rekonstruálni.¹¹

Vadasi Tibor

1. A 70-es évek elejétől egyesek: író (Csoóri Sándor), kultúrpolitikus (Vitányi Iván), táncmuzsikus (ifj. Csoóri Sándor) a néptánc színpadra kerülését bűnnek tartották, s ezen főként az ÁNE munkásságát értették.

2. Ennek nyomán követésében nagy segítséget nyújtottak: a Cserkész Szövetség, a Batsányi Együttes, a MEFESZ táncosok, az ÁNE volt táncosai és R. M. családtagjai. Felhasználtam még a magam 1955-től 1965-ig tartó munkatársi tapasztalataimat. 1955-57-ig az ÁNE koreográfus asszisztense voltam, ezt követően '65-ig több koreográfiámat mutatta be az ÁNE, így közelről tapasztalhattam R. M. alkotói módszerét. Továbbá idézek cikkekből, tanulmányokból, bírálatokból, melyeket munkásságáról írtak életében és halála után, s az ő elméleti fejtegetéseiből saját elképzeléseimről, munkájáról.

3. Ezidőtájt jelent meg havonta az Éneklő Ifjúság c. füzet, mely változatai

tartalmával népszerűsítette a komoly- és a népzenei középiskolás fiatalok körében, ezekben az években jelentek meg a kis népdalkiadványok: 101, 102, 103 magyar népdal stb. Jelentős hatást váltott ki a '20-as évek végétől a Paulinyi Béla kezdeményezte Gyöngyösbokrétá mozgalom, mely a falu még élő hagyományait, szokásait, táncait, érzéseit vitte színpadra, s mutatta be minden év augusztus 20-án Budapesten, a Szent István-napi ünnepségek keretében a Városi (ma Erkel) Színházban. Ezek a csoportok évközben, ünnepeken más városokban is felléptek, több közülük külföldre is eljutott.

4. A regös cserkészeknek próbákat kellett letenni, mellyel a népművészetben való jártasságukat kellett bizonyítani. Kb. 100 népdalt, népbaldákat, népmeséket, játékokat, néptáncokat kellett tudniuk s ezekből kb. egy órás műsort kellett előadniuk. Természetesen ehhez hangszeren való játék is szükségeltetett, többnyire természetesen ez a furulya volt. Ennek fő irányítói Morvay Péter és Jánosi Sándor („Juló bá”) voltak.

5. Az említett Gönyey Sándor, Lugossy Emma által gyűjtött táncok megjelentek a Magyarország Néprajza IV. Fölkör kötetében s ezeket népszerűsítette a Cserkész Szövetség táborúti műsorkönyveiben, 1941-42-ben, s a Magyar Cserkész folyóirat egyes számaiban. Ezek voltak: ormánysági dobogós, sapka- és seprűtánc, karádi rezgő, somogyi és alföldi pásztortáncok, juhász- és kanásztáncok keresztbetett bottal és bot nélkül, kákicsi dobogós, kisszéktánc, kun legényes, kunszentmiklósi törökös, süvegéstánc, párnatánc, ábi-bábi játékos tánc, csúrdöngölő stb., vidám tréfás balladák: „Gyáva legény”, „Guzsalyas”, „Hej páva” szavalatként szerepeltek a regös műsorokban.

6. A mű lényegében vékony dramaturgiai szálra felfűzött népdalcsoport, melyet zenekari kíséret nélkül is elő lehet adni. Ez az említett Énekölő Ifjúság c. kiadványban meg is jelent, s több regös csoport is így adta elő. (Pl. 1942-ben a szeghalmi gimnázium regös csoportja is, melyben én is részt vettem.)

7. Tanulmányai befejezése miatt, mikor Szegeden járt, a múzeum szertárában lakott, ahol „pihenésképpen” a népművészet tárgyi anyagát is tanulmányozhatta.

8. Mint kortárs és résztvevő – a Ruggyantagyár együttesének voltam a furulyása – hadd mondjam el, rettenetesen fel voltunk háborodva, tüntettünk a zsúri ellen: „A zsúri vak! Egyik szeme rongyból, a másik be van deszkázva!” – kiáltottuk. Nem a nosztalgia mondatja velem 50 év távlatából, hogy nekem tetszett az ő fergeteges táncuk, mert ez a fajta életöröm nem jellemezte az együttesünk táncait. Mi „komolyan táncoltunk”.

9. A zsúri tagjai: Szentpál Olga és Berczik Sári „mozdulatművészek”. Iskoláik voltak a '30-as évektől, s a néptáncal is elkezdtek foglalkozni. Szabó Iván szobrászművész a NÉKOSZ (Népi Kollégiumok Országos Szövetsége) együttes koreográfusa, a '40-es évektől érdeklődik a folk-lór iránt, Milos Aurél Csupjáték c. műsorában már táncol; Szalay Karola az operaház szólótáncosnője; Vitányi Iván, a szabadművelődés kultúrpolitikus, egyik szervezője, a Muharay Népi Játék együttesének volt tagja; Benedek Árpád a NÉKOSZ táncosa; Krizsán Sándor a MÁVAG együttes vezetője; s Ortutay Gyuláné, a Szentpál csoport tagja, később kultúrpolitikus.

10. Nem tudni honnan vette ezt az ötletet, de pl. a lengyel Mazowsze állami együttes így élt egy volt főúri kastélyban és parkban, nem tudom, ez megvolt-e már akkor. Molnár István is ilyen tervet ajánlott a Csokonai Együttesnek az Alsószelestyei Kastélyban, de az együttest '48 nyarán megszüntették s komolyan szóba se kerülhetett a megvalósítása.

11. Szokolai Mihály, Szokolai Mihályné, Vidovszky Kálmán, Sajben Lajos, Dr. Szemerédy Gyula, Rábainé Hunyadi Ilona, a Batsányi Együttes volt táncosai. Gyapjas István szintén volt együttestag három tanulmányában megírta az Együttes történetét (Táncművészeti Értesítő 1975/2, Táncművészeti Dokumentumok 1976/77). Bokody János a Cserkész Szövetség gyűjteményvezetője, Katona Imre az ELTE Néprajz Szak ny. docense, Koczás Sándor a szegedi egyetem ny. professzora, Dr. Maác László: Találkozásom a néptáncal. Táncművészeti Dokumentumok (1985) vonatkozó részei.

Bölcsődal Mártának

A Muzsikás Prágában

A magyar jazz- és rockzenészek világszeret mindíg kelendők voltak. Az utóbbi évek tanúsága szerint nem maradnak el mögöttük a folkloristák sem: a német Rudolstadtban tavaly megtartott Folkfest, a világzene egyik legjelentősebb fesztiválja az 1100 éves Magyarország és az ottani népzene jegyében zajlott le. A Kalyi Jag cigányegyüttes, mely december elején fellépett a prágai Akropolisz Palác-ban, elbűvölte az európaiakon kívül a japánokat is. Hála az Angol beteg című filmnek, a zeneszerető mozilátogatók legalább tudat alatt elraktározzák a „Bölcsődal Katalinnak”, Sebestyén Márta törekény énekhangján. Őt és a Muzsikás együttest tartják ma a magyar népzene legjelentősebb reprezentánsainak.

Nem is olyan régen róla és a Muzsikásról csak e zenéhez ragaszkodó hallgatók, esetleg a világzene vég nélküli óceánjának kutatói tudtak. Ők sem kétlik, hogy az ő együttműködése a Deep Foresttel vagy a már említett közreműködés az Angol beteg zenei alapján véletlen találkozásokon múltott. Viszont szokatlanul ismertté tette, és szép dologhoz juttatta őt. „Van otthon levelem egy tizenkét éves New York-i kisfiútól, aki azt írja nekem, hogy hálás a Deep Forestnek, mert hála nekik, hallott magyar népdalt. Ő, a fiatal New

York-i, abban az óriási városban, rap-pel körülvéve!”

Magyarország Európa legutarkább zenei hagyományú országai közé tartozik. Ez következik történelméből, melyben szerepeltek kelták, rómaiak, tatárok, törökök, szlávok és németek. E kultúrák forgácsai formáltak a

magyar zenét, melyben jelentős szerepet játszanak a cigányok is, akik hasonlíthatatlan temperamentumukat adták. A század elejétől a magyar szférában archeológusi gondolkodással fordult e zene felé Bartók Béla, majd Kodály Zoltán, két látnok, felfedve a nem sejtett összefüggéseket a magyar, a balkáni, a török, de akár az arab zenével.

Az elsőnek a gyűjtéséből és a másodiknak tanulmányozásából merített Sebestyén Márta édesanyja is, elismert népzenekutató. Márta egyébként már az ő méhében részt vett Kodály Zoltán előadásain. Gyerekként anyjával együtt gyűjtött vidéken népdalokat, és este azokat elénekelgették maguknak. Ez neki állítólag olyan természetes volt, mint a levegő, senki sem kényszerítette rá. Az énekléshez aztán elutasította az akadémia is. „Nagyon rebellis voltam”, mondja Márta. „Senki engem soha nem tanított, amit tudok, magam tanultam. Kottán, kotta után másoltam a régi dalokat, amíg csak az enyémmé nem váltak.”

Húsz évvel ezelőtt találkozott Sebestyén Márta a Muzsikás zenekarral, két hegedűssel, egy nagybőgőssel és egy brácsással. Együtt gyűjtik a magyar népzenei, beleértve azt is, melyet Szlovákiában vagy Romániában játszanak.

Erdélyt egyébként, amely az első világháború után került Romániához, és ahol akkor két milliónál több magyar élt, az énekesnő és a zenészek máig is annak a helynek tartják, ahol a legautentikusabb formában lehet megtalálni a magyar népzene, úgy, ahogy nemzedékről nemzedékre száll. Éppen ilyen muzsikával tölti meg Márta és a Muzsikás albumaik többségét. A Rycodisc márka alatt megjelenő Joe Boyd produkciójában készülnek, aki a Fairport Convention és a korai Pink Floyd legendás munkatársa volt.

A Máramaros. A megmaradt zsidó zene Erdélyben (94) című albumban cigány muzsikások is közreműködnek, a háború előtti időkből idehozva az esküvői táncok örömet és a siratók könnyeit. Összeállítás XVIII. századi magyar dalokból „az elnyomásról, a

parancsról és a nem szívesen látott vendégekről.“ A rabénekek (92) ismét a kommunista cenzúra örületéhez vezetett, és a Blues Erdélyért (95), ahol a bombarde-ot (bretagne-i hangszer) lehetett hallani, s tartalmazta az Istenem, Istenem... dalocskát, amely később alapja lett a „Márta dala“ feldolgozásnak a Deep Forest Boheme albumán. Sebestyén Márta felvett két szóló lemezt is, melyek jelentősen különböznek a Muzsikással felvett lemezekről, az elektronika kihasználása, de főleg amiatt, hogy távolra repült a magyar népzene határaitól.

Az Apocryphe CD-n (92) ez még nem olyan nyilvánvaló, de a Kismet album (96), melyet volt férje, Nikola Parov bolgár zenész „multihangszerelt“, ír, görög, indiai és bolgár dalokat is bemutat, s felfogásuk már közelíti a

folkrockhoz. „Az ír és bolgár zene betelepített mindennapjaimba, a szívembe és a fürdőszobámba. Közvetlenül a magyar népzene mellett haladnak, és igen közel állnak hozzám“ mondja Márta.

Múlt év augusztusában Márta a Muzsikással újabb albumot adott ki Hajnalsillag címmel, és ismét erdélyi falvak zenéje hangzik fel rajta. Szék, Gyimes vagy Méra, ahol keveredik a cigány és a román kultúra hatása is. A Muzsikás tagjai ezt a zenét a legkülönbözőbb alkalmakkor gyűjtötték, úgy mint lakodalmak, temetések, sorozások, népszokások. A budapesti stúdióban nem mindennapi mértékben sikerült nekik megőrizni az autentikusságot, amihez az erdélyi vendégmuzsikások és énekesek is hozzásegítették őket.

Sebestyén Mártának és a Muzsikásnak már a múlt év végén fel kellett volna lépnie Prágában, de akkor ez elmaradt. Az idén március 29-én végre bemutatkoztak itt is. Mártát kérdezzük.

– Hogyan találkozott a Muzsikással?

– A Muzsikás 1973 óta létezik, tehát régi együttes, és még mindig együtt vannak. Együttműködésünk a hetvenes évek végén kezdődött. Tudták, hogy kicsi korom óta élehalok a népzeneért. Ma jó barátok és kollégák vagyunk. Nemcsak azért játszunk zenét, mert az emberek ezt elvárják tőlünk, hanem azért is, mert mindnyájan nagyon szeretjük.

– A Vujicsics együttesel is énekel ...

– Igen, ez az együttes hagyományos szláv zenét játszik. Magyarországon sok szerb és horvát él ugyanis, akiknek az elődei az ottmáni birodalomból a törökök elől menekültek földünkre. A Duna mellé telepedtek és máig megőrizték régi hagyományaikat, amik nekem nagyon tetszenek. A Vujicsicsal már tizenkét éve énekelek, saját nyelvükön.

– Tud arról, hogy Iva Bittová és Dorothea Kellar felvett egy albumot Bartók Béla kettőseiből?

– Igen, és nagyon örülök neki. Most klasszikus zenészekkel tervezünk közös koncertet. Bartók-műveket fognak játszani, és én eredetiben énekelem azokat a dalokat, amelyeket ő gyűjtött falun. Remélem, hogy ezzel megszólítjuk azokat az embereket is, akik csak a komolyzene miatt járnak koncertre, és nem tudják, hogy a klasszikus zenének és a folklórnak sok közös vonása van. Úgyhogy a jövő évről máris nagyon örülök. Kaptunk meghívót a Chicagói Szimfonikus Zenekartól és a belga szimfonikusoktól, hogy játszunk várakban, kastélyokban. Talán valahol találkozom Ivával is.

– Valamikor azt mondta, hogy az egyedüli, valóban élő magyar népzene Erdélyből, a mai Románia földjéről származik. Hogyhogy, Magyarországon másképp játszanak?

– Ez azzal magyarázható, hogy Erdélyben a zene nyugalomban tud élni. Románia szegény ország, és az emberek ennél fogva másképp ragaszkodnak a tradíciókhoz és a zenéhez, mint a városi emberek. A civilizációtól érintetlen vidék ez, ahol a magyarok, akik itt nagyon sokan élnek, nemzedékről nemzedékre örökölték a dalokat a régi népszokásokot.

Fotó: Ivan Kiša Menčík

– Az Ön kitűnő Kismet albumán ír, bolgár, görög és indiai dalok is találhatók. Létezik egyáltalán az Ön számára a zenében bármilyen földrajzi határ?

– Azt hiszem, nem. A nyelvet néha nehéz megérteni, de a dallam, ha szép és érzésteli, azonnal megérinti a szívet. A népzeneben éppen ez a fantasztikus. Bármilyen nyelven is énekeljen, mindenkire szól. Éppen olyan szenvedélyt, határosságot találtam a görög, ír vagy indiai dallamokban is, mint a magyar és bolgár zenében. Ezért választottam őket. Tizenegy éves koromban találtam rájuk édesanyám gyűjteményében ...

– A Kismet albumot volt férje állította össze Önnek. Hogyan ismerkedtek meg?

– 1991-ben szükségem volt valakire, aki sok balkáni hangszeren játszik, mert a koncertemen balkáni dalokat akartam énekelni. Valaki mondta nekem, hogy Budapesten él egy bolgár, aki szinte minden tud játszani. Így ismerkedtünk meg, és én beleszerettem. Mindig nagyon veszélyes egy fantasztikus emberrel találkozni, ő ugyanis nagyon energikus férfi, és ha két zenész együtt él, az nem könnyű. Állandóan utaztunk és soha sem voltunk együtt. Elváltunk, de jó barátok maradtunk és azóta is együtt dolgozunk.

– A közelmúltban koncertezett Prágában a bolgár Angelita együttes és velük a Tuvi alikvót énekesek. A rendkívül egzotikus társulás a színpadon igen érdekesen működött. Mi a véleménye a nagyon eltérő kultúrák ismerőinek együttműködéséről. El tudná képzelni magát a Muzsikással és afrikai zenészekkel?

– Ez attól függ, hogy a zenészek kölcsönösen találtak-e egymásban valamit. Nem határook kérdése. Az afrikai zenéhez nem érzek olyan vonzódást, mint az írhez vagy a bolgárhoz. Ha többet találkoztam volna vele, vagy jártam volna Afrikában, biztos másképp lenne.

– A Muzsikással készült The Prisoner's Song albumnak az akkori kommunisták nem nagyon örültek. Megfordult a fejében, hogy Magyarországon kívül éljen?

– Enyhe kifejezés, hogy nem örültek. Egyáltalán nem tetszett nekik. Én pedig olyan virág vagyok, amelyik csak Magyarországon virágzik. Örülök, hogy utazhatom a világban, büszkén énekelhetem a dalainkat és örömet szerezhetek az embereknek vele, de élni csak Magyarországon tudok. Ide tartozom.

Harmonie 1998/1, Prága
Fordította: Zachár Ottó

Pásztorok vetélkedése

Szűcs Sándor - Pusztai szabadok című könyvéből

Oda előbb a régebbi világban a pásztornép közt is folyt a versengés az elsőbbségért, a tekintélyért. Csikós, gulyás, meg a juhász, kondás felekezet hántorgatta egymás közt, melyikük előbbvaló a pásztori rendben. A pusztai csárdák nádhaja alatt, meg a vásári lacikonyhák tabernáiban, ahol összetalálkoztak, a rártartó csikósoknak ez volt a nótájuk:

Csikós legény vagyok, Hortobágy eleje, Gulyás ha nyalka is, Utánam van helye.	Kampós juhászokkal Ritkán parolázok, Sáros kondásokkal Még csak szót se váltok.
--	--

Nagy súllyal esett a latba, hogy a csikós a magyar ember legkedvesebb állatját: a lovat őrizte. Amde viszont az akkortájt még nem annyira földművelő, hanem inkább állattenyésztő gazda vagyona roppant nagyszámú szarvasmarhaállományában volt. Ezt meg a gulyás őrizte, amely körülmény igen megnövelte az öntudatát, s ezt a dalt a maga szájaíze szerint igazította. Ebből láthatjuk, hogy ennek az elsőbbségnek nem holmi kiagyalt paragrafus volt az alapja és biztosítéka, mégcsak nem is egészen a hagyomány, hanem inkább a virtus, amit gyakorta be kellett bizonyítani. Mert szerepe bizonyítás hiányában kétségessé válhatott. Legkevesebbet törődtek ezzel a kérdéssel a kondások. Merthát jómaguk is beállták, hogy igaz, amit ez a nóta kurrentál róluk; ők bizony sárosak, többet, mint nem. A konda minduntalan a nádasokat, fertőket bújta, dúrta. Az időben tele volt az Alföld ilyen sárfészekkel. „Kotorca meg böngyöle az én disznóm étele” – mondja a régi kondásnóta. A mangalica azt se tudja, mi ez, még tán a gazdája se; a veres réti disznó meg az ugrai és a szalontai sertés viszont csak ezt szerette. Réti férgekért, nádcsiréért, gyékénytőért, halért, vadmadarak tojásáért élt-halt. Sár körül forgolódott tehát a kondás is. Mert avval tartották ez előtt, hogy a jó pásztornak az állatja parancsol!

Amde az igazságot hallgatnám el, ha nem emliteném, hogy azért a kondások se hagyták ám szó nélkül magukon száradni a diffamációt! Vagyis helyesebben mondvá: nem szót, hanem botot emeltek ellene! A kissé hajlott kondásbotot nem csak a megvadult vörhenyes kan horpaszához lehetett odaalkalmazni, hanem a kötekedő ellenfél bordáihoz is! Volt egy csúfondáros nóta:

Kondás, hogyha meleged van, Feküdj be a sárba,	Akkor fogd meg a disznót, Mikor nyüves, nyárba.
---	--

Elengedi fülét, farkát,
Tudom, hogy megállja.

Persze, eredetileg nem a disznó megfogásáról szól a nóta, mint ahogyan én itt megjámborítva leírtam. Így aztán érthető, hogy a szilaj bojtár-fattyúk úgy megvadultak tőle, hogy esze-veszetten törtek-zúztak. Emlégetik, hogy egy alkalommal a csárdának még az ajtófélet is kivették a helyéből. Hanem amikor az illatos malacpecsenyét sütötték-főzték a szolgafára akasztott bográcsban, füttyöthánytak a vetélkedőkre.

Malachús a bográcsomban,
Bort meg mérnek a csárdában.
Majd csak valahogy elélek,
Senkivel nem cserélek.

A nagybundájú juhászok, no ők már többször megforgatták a kampót ebben a kérdésben. Bár inkább csak a pihent erőből kusztanyozva, amely a nyáj melletti tanyázgatásban utána való sétálgatásban igen fel szokott gyülemelni. Meg akkor álltak ki, ha felhertelték őket. Azt beszélük, hogy a hajdúszoboszlói juhászok voltak régen verekedős természetűek. Ők találták fel a bográcsfenék használatát is ha a mendemondának hinni lehet.

Sok karakán legény akadt köztük. S mikor már megszokták a csikósok, gulyások velük szemben elkövetett túlkapásait, hozzáálltak, hogy némi gátat vessenek eléjük. Jófélé körülvgott bográcsfeneket borítottak a fejükre, lehajló szélű kalapjuk alá, ol-talmul a fokosok és egyéb ártalmas eszközök ellen, s úgy kezdték az egyezkedést. S bizony nemegyszer ők osztották ki az utolsó üte-seket. Őreg csikósok, gulyások is bevallják ezt, felemlegetvén az elmúlt időköt.

A Hortobágy mellett juhászokdó vén Csibinek, még bojtárkorában, odakiáltott valami csúfolódó szót egy gulyáslegény, aki a karám mellett lovagolt el. „Gyere utánam a szamaradon, tel!” „Megállsz te még, gulyás – kiáltott vissza Csibi –, mert gyalog is utolérlek, osztán az inadba akasztom ezt a kampót!” Idők múltán összehozta őket a balsors, s akkor aztán bele is akasztotta a kam-

pót. Úgy, hogy a legényt lepedőben vették fel a csapszék küszöbéről. A Meggyesbe is betért egyszer, lámpagyújtás idején, két juhászlegény, bográcsfenékkel kalapjuk alatt. Amint asztalhoz ültek, kampójukat térdük közé fogták, nehogy más kezébe tévedjen. A másik asztalnál ugyanis csikósbojtárok koccintgattak. Az első pohár után a két juhász mindjárt ezekre alkalmazta a nótát. Mert nyilvánvaló volt, hogy ez a négyesben létel semmiképpen se múlik el zokszó nélkül. Kezdeni pediglen mindig legényesebb!...

Elszaladt a csikós lova, Gyalog maradt a gazdája	Mit ér a csikós ló nélkül, Haszna néki csak addig van, Míg a lova alatta van...
---	---

„A ti birka eszettek szerint!” – kiáltotta oda az egyik csikóslegény, és a botja végét már irányozta is az előénekes juhász eszetokja felé. Az meg nemhogy elkapta volna a fejét, hanem még inkább neki tartotta, azzal igyekezővén felfogni az ütést. Fel is fogta derekason! Még az üvegek is megcsendültek a kármentőben. A bográcsfenékről visszapattant bot leütötte a mestergerendán lógó kormos lámpát. A sötétben aztán olyan csúnyán összegabalyodta, azt se tudták, ki kinek adott, kitől kapott.

Azt mondják, hogy ezt a csúfoló nótát a juhászok költötték a nyáj melletti furulyázgatás közben. Nem feledkeztek meg a gulyásokról sem, őket is megörökítették:

Azért ül a gulyás lóra, mert hamis volt a bikája,
Mikor felpattant hátára, bele akadt a szarvába,
Gatyszára széjjel szakadt, a tisztességéből kimaradt

Ákar juhászok költötték, akár se, maguk a csikósok, gulyások is használták ezeket a nótákat, egymás gúnyolására. Ők viaskodtak legtöbbit, éppen azért, mert kicsi s így bizonytalan volt köztük a rangbéli különbség. Az eszlári betyáros csikósok, a Gurzók, az Ebéd-halomnál verték el a gulyásokat, amiért hivatalukat merték kisebbiteni. Nagy híre volt valamikor régen ennek a vércsapoló cse-tepaténak. Nemcsak szóbeszédben, históriában is:

Megállj, Gurzó János, te vagyol az oka,
Hogy a halom alatt vért ivott a kutya.

Jönnek a pandurok, csörgetik a vasat,
Jobb lesz, Gurzó János, ha megadod magad!

Vármegye szalmáján kitöltöd rabságod,
Otán békeességgel élhedd szabadságod.

Rátették a vasat lábára, kezére,
Úgy vitték, csörögve, a törvény elébe.

Az öreg Demjén János, volt sárréti pásztorember, aki sok históriás verset őrzött az emlékezetében, azért tartotta nevezetesnek, mert egyik rokona részvényes volt ebben a verekedésben. Ő azonban úgy tudta, hogy nem került törvény elé a dolog. – Nem hurcolkodtak ez előtt az ilyesmivel, inkább eltagadták. Elkezdték, bevégezték. Aki felül maradt, annak lett igazga. Ha mindig befogták volna a legényeket, ki maradt volna akkor a jószággal!

De némelykor a legtökösabb esetre is világhosság derült. Az egyszeri két bojtár történetét öreg pásztrok ma is sokat emlegetik. Az egyik így mondja, a másik amúgy. Ecseg pusztán, valahol a Kérsziget tájékán, találkozott a ménes meg a gulya. Még akkor víz járta itt a földet, náderdők nőttek az erekben, hajlásokban. Elkószált, tekergett közte a pásztor a jószágával. A két éles kard – Pente Pista csikós, meg Tari Gabcsi gulyásbojtár – így került össze. „Coki gulyás, tinó toló, veres borjú nyúzogató!” – így. A másik meg ráfelelt: „Tarka csikós, gebe ménes, kopott pata, mire kényesi!” Addig huzakodtak, míg gyepre hívták egymást. Pente Pista ott is maradt. Ki látta ezt a sűrű nádasok közt?! Senki. Csak egy darumadar szállt el felettük, krúgatva. Azt mondja Pente Pista, ahogy lebukott a gyepre: „Ez a daru legyen a tanúm, hogy te vered ki belőlem a párá!” Már ilyenkor úgy voltak ezek a szilaj pusztai verekedők, hogy amelyik felül kerekedett, nem engedett. Mert jól tudta, hogy ha elereszti a másikat, az összefog ellene és legközelebb őt verik agyon.

Úgy lelték Pistát a cimborái, vérbe fagyva. Esztendők teltek, múltak, a tettesnek híre sem volt. Régen nem is keresték már akkor, midőn egyszer a Gugyoriban, ebben a pusztai csárdában pásztrok mulattak. Köztük volt Tari Gabcsi is. És amint javában ott mulattak, egyik cimborájával egy kicsit kiment az ivóból. Szép csendes éjszaka volt. És amint megállnak a nagy csendben, hallják, hogy fenn a magasban, a csillagok felől daru kiált: krú...krú! Gabcsi meg, hogy bor volt benne, elszólta magát: „Kiabál a Pente

Pista tanúja!" A másik fiú nem szólt rá semmit, de ez a mondás szöveget ütött a fejébe. Nem felejtette el. Tüsténkedett rajta: „Vajon mit jelent ez?” No, majd végére járnak a pusztázó pandúrok – gondolta, s rábízta azokra. Jó kezekbe került Tari Gabcsi! Addig nyújtották, míg kivallotta, mi történt a kérszigeti nádasok közt.

Hát bizony sokszor ilyen vége lett a pásztori vetélkedésnek. A javasasszonyok füve, csodaszere se forrasztotta össze a nehéz botok repeszéseit. Az egyik legényt elhantolták, a másikat bezárták.

Nehéz vasban vagyok
A kezem, a lábam.
Apámat, anyámat
Tán sohase látom!

Nyalka legény voltam,
Ez lett az én vesztem,
Bánatos fejemet
Búnak eresztem...

Van ugyan egy nóta, amelyik igyekszik kibékíteni a feneke-dőket, de szerintem nem is pásztorok ajkán született ez! Mert ők ezt az elsőbbségi vitát soha eldönteni nem tudták, sem pedig benne egymással soha meg nem alkudtak.

A csikósnak nincsen párja,
A nagy pusztát lovon járja,
A szilaj ménest megőrzi,
Szeretőjét ölelgeti.

Nyalka juhász csak furulyát,
Nyája után vígan sétál,
Füre teríti subáját,
Arra fekteti babáját.

A gulyás se hagyja magát,
Meggfogja a kivert bikát,
A menyecskét se szalasztja,
Cifra szűrbe takarja.

A kondás is fenegyerek,
Kondája sárban hempereg,
De maga paplanos ágyban,
Nem odakint a bányában.

Hogy a fehérmép egyaránt szereti a csikóst, kondást és a többi, – ilyen kis csalafintasággal őket egyhúron pendíteni nem lehetett! Elfelejtette a nótaszerző, hogy a rideg legények ebben a dologban se úgy éreztek és gondolkoztak, mint ő. De minden csúfolódó nóta és rigmus ellenére összefogtak a pásztorok, ha a legelőt szántogató ekével találták szembe magukat. A földműves embert mindnyájuk közös ellenségének tekintették, aki elhódítja birodalmukat: a legelőmezőt. Mikor a csapszékben gazdalogényekkel kellett összemérni a bot hosszát, akkor bezzeg a kondással is vállat vetett a nyalka csikós!

Pista, Sanyi, Laji, Peti,
Az angyalát! – gyertek ki!
Onosfára, fokosokra,
Menjünk rá a bugrisokra!

(Havasréti Pál válogatása)

Utolsó Óra

Erdélyi gyűjtés a Fonóban

1990-ben, alig kiszabadulva a '89-es „forradalmak” igézetéből, látva a nyugati fogyasztói társadalom viharos előretörését Romániában, azon kezdtem el gondolkodni, hogyan lehetne minél többet megmenteni az utókor számára abból a hihetetlenül gazdag és sokszínű hangszeres népzenei kultúrából, amely Erdély területén virágzott az utóbbi kétszáz évben, és amelynek pusztulása a mesterséges elzártság megszűntével drámaian felgyorsult. A pusztulásnak a határok megnyitásán kívül sok más oka is van: egyrészt az a generáció, amely még zavartalanul sajátíthatta el az apáról fiúra örökített ősi anyagot, kihálófélben van, és a falusi életmód szocialista szétrombolásának köszönhetően már nem tudja átadni a következőknek. Másrészt, szerte a világon a tánczenében egy korszakváltás zajlik, melynek jelentősége a hajdani vokális és hangszeres váltáshoz hasonlítható. Most az elektromos hangszerek váltják az akusztikusakat, ez a folyamat már eljutott a falvakig. Természetesen ez már nem csak új hangszereket, de azoknak megfelelő zenét is jelent, tehát a régi nagyrészt feledésbe merül. Harmadrészt Erdélyben nagy társadalmi változások indultak meg: a szászok, zsidók kivándoroltak, a falusi gazdagságok elszegényednek, az ipar alapvetően átalakul. A változások együttesen jelzik számunkra, hogy a régi hangszeres népzene szempontjából valóban az utolsó órában vagyunk.

Ettől a felismeréstől vezetve kezdem el szervezni az „Utolsó Óra” gyűjtést. Segítségért fordultam a Magyar Tudományos Akadémia Zene-tudományi Intézetéhez és a Néprajzi Múzeumhoz, a Művelődési és Közoktatási Minisztériumhoz, majd a Fonó Budai Zeneházban a helyszínt és az induláshoz szükséges anyagiakat is meg-

találtam. Itt alakítottunk ki egy külön gyűjtőstudiót, ahol PC-merevlemezre, digitálisan rögzítjük, majd pedig CD-re archiváljuk a gyűjtött anyagot, három példányban, amelyből egy a Fonó Budai Zeneházba, egy a Zene-tudományi Intézetbe, egy pedig a Néprajzi Múzeumba kerül. A hanggal párhuzamosan képet is veszünk, sajnos csak videóra. A gyűjtés jegyzőkönyvét computeren vezetjük, az anyag adatbázissá alakítása folyamatban van.

Az adatközlők általában hétvégén (vasárnap este) ékeznak Budapestre, hétfőtől péntekig dolgozunk velük. A zenekar mellett mindig hívunk egy táncos-énekes párt is. Hétfőn táncrendeket, kedden az év jeles alkalmait, szerdán az emberi élethez fűződő, alkalomhoz kötött folklórt, csütörtök-pénteken kérdőív alapján kérdezzük. Szerdán délután táncot is veszünk fel, funkciók felvételeket készítünk, majd este, szintén a Fonó Budai Zeneházban nyilvános koncerten foglaljuk össze az addig felszínre került anyagot.

Munkánk elméleti kiindulási pontja az egységes erdélyi hangszeres népzenei nyelv, hiszen az eddigi gyűjtésekből már láthattuk, kevés különbség mutatkozik egy falu román, magyar vagy cigány hangszeres zenéjében, ezek inkább az eltérő civilizációs szintekből erednek. Gyűjtésünk során ezért különös súlyt helyezünk e három nemzetiség zenéjének felgyűjtésére, de módszeresen kikérdezzük az esetleg előforduló szász, zsidó, szlovák anyagot is. Meggyőződésünk, hogy az erdélyi zenei együttélés példát mutat az egységesülő Európának is.

Ekkora munkát jól elő kellett készíteni. Ebben Németh István (Zene-tudományi Intézet) mellett segített Árendás Péter, Kenderes Réka, Vavrincz András, Virágvölgyi Márta, akik a Zene-tudományi Intézetben megtalálható anyagokat kérdőívekbe kiírták. Tótszegi András Kolozsvárról szervezi az együtteseket, László Sándor, Lukács

József és Zsidi János a Terv anyagi-eszközi részét készítették elő, Kása Béla a munka képi dokumentálásával foglalkozik (fotók). A gyűjtést Pávai Istvánnal (Néprajzi Múzeum) és Juhász Zoltánnal (KFKI) közösen végezzük, két technikus, Asztalos Tamás és Pénzes Géza, valamint a jegyzőkönyv-vezető Koncz Gergely segítségével. Táncgyűjtésben Zsuráfszki Zoltán, a Budapest Táncegyüttes vezetője segít, a már elkészült anyagot Árendás Péter veti össze a jegyzőkönyvvel és rendszerezi.

A gyűjtést három nagyobb ciklusra osztottuk, az erdélyi falusi emberek elfoglaltságaira figyelve; az első ciklus '97 szeptemberétől karácsonyig, a második '98 januárjától május végéig, a harmadik szeptembertől karácsonyig tart. Az Utolsó Óra ideje alatt mintegy negyvenöt együttest gyűjtünk fel, körülbelül 600 órányi felvett anyagunk. Az összegyűlt óriási anyagot nem zárt, hozzáférhetetlen gyűjteményként képzeljük el. A gyűjtés feldolgozásától függően lehetővé kívánjuk tenni szakmai célú másolását, kutatását és feldolgozását. Szeretnénk, anyagi lehetőségeink függvényében, a Gyűjteménnyel megjelenni az Interneten. Már most, a program felénél elkezdődött a Fonó Records-szal közösen egy reprezentatív CD-sorozat kiadását, egyelőre zene-karonként egy CD-t. A sorozatot „Új Pátria”-nak neveztük el, felvállalva és példának tekintve a Bartók Béla, Kodály Zoltán, Lajtha László és mások által a harmincas, negyvenes években végzett Magyar Rádióbeli gyűjtéseket, amelyek aztán az emlékezetes Pátria-lemezeken jelentek meg.

Munkánk végére érve talán majd kijelenthetjük, egyéb szakmai eredmények mellett, hogy Erdély hangszeres népzeneje a legjobban dokumentált Európában és hogy az Utolsó Óra keserű poharát Erdély vonatkozásában talán sikerült a továbbélés vízával megtöltenünk.

Kelemen László

MESTERSÉGEK ÜNNEP

Augusztus 20. és 23. között idén már tizenkettedik alkalommal rendezte meg a Népművészeti Egyesületek Szövetsége a Mesterségek Ünnepét a Budai Várban.

A tavalyi rendezvényről megjelent újságcikkekől Ledniczky Márton állította össze válogatásunkat.

„Új helyszínen, a Budavári Palota környékén rendezik meg augusztus 20. és 24. között a Mesterségek Ünnepét. Az ok: a Kapisztrán téren jelenleg az új polgármesteri hivatal építkezése zajlik. A kézművesek viszont úgy érzik, a helyi önkormányzat minden évben újabb és újabb területről igyekszik kiszorítani őket. Kiszely István I. kerületi alpolgármester szerint erről szó sincs, részükről semmi akadálya, hogy a Mesterségek Ünnepét jövőre ismét a tavalyi helyszínen rendezzék.“

(Népszabadság, 1997. augusztus 13.)

„A Magyarországon létező összes kézművesszakma képviselteti magát az ünnepen. A látogatók megismerkedhetnek olyan, gyakorlatilag kihalófélben lévő mesterségekkel, mint a gyékényt szövő, kerékgyártó, kékfestő, csipkeverő. Túlzás lenne azt állítani, hogy ezekre a szakmákra manapság már nincs szükség, hiszen ha tért hódít is a tömegcikkgyártás, a nagyüzem, a gyékényt mégiscsak szövik, a tojást festik, és a vásárlók igénylik ezeket a kézzel készített portékákat. A Népművészeti Egyesületek Szövetségének huszonnyolc szervezete van: tizennyolc megyei egyesület és tíz műhely, melyek mestereit minden évben meghívjuk. A kézművesek munkáját az egyesületek és mi magunk is «zsűrizzük», így kiszűrjük a silány portékát.“

(Magyar Nemzet, 1997. augusztus 14.)

„A Budavári Palota ódon utcáit ismét a mesterségek rangos képviselői népesítik be augusztus 20. és 24. között. Ez az esemény valóban ünnep a hazaiak és a külföldiek számára egyaránt. Sikerességét már csak az is mutatja, hogy tizenegyszer rendezik meg, tavaly mintegy 100 ezer látogatója volt. Vélhetően most sem lesz kisebb az érdeklődés. A rendezvény zenés táncos felvonulással kezdődik, ahol megynként mutat-koznak be a mesterségek képviselői. A közel 500 mesterből álló menet a palotából elindulva egészen a Mátyás templomig vonul, ahol a Szent István nap hagyományainak megfelelően a pap megszenteli az új kenyeret, melyből – és természetesen a szentelt borból – kóstolót is kapnak az egybegyűltek.“

(Kézműves Magazin, 1997/8.)

„A Budavári Palota közvetlen közelében felállított működő műhelyben mutatkoznak be a legkiválóbb magyarországi kézművesmesterek, a színpadokon külföldi és itthoni zenei és táncgyűttesek lépnek fel. A rendezvényt artisták, komédiások, bábjátékosok és gyerekkomédiások színesítik, esténként pedig táncszínház várja a közönséget. A gasztrománia kedvelői számára különféle nemzetek konyhái adnak ízelítőt.“

(Színes RTV 1997/34.)

„- Jövőre vonatkozó tervek?”

- 2000-ben a Világ Mesterségeinek Ünnepét szeretnénk megrendezni a Budai Várban. reméljük, ez valóban egy világra szóló látványosság lesz, és hasonlóan sok hazai és külföldi látogatót vonz majd, mint az eddigi rendezvényeink.“

(Kézműves Magazin, 1997/9.)

„Van bőven látnivaló. A magyar szellem kirakodóvásárán a hazánkban létező összes kézművesmesterség képviselteti magát. A látogató megismerkedhet a kihalófélben lévő szakmákkal, amilyen a kerékgyártó, a kékfestő, a papírmerítő. A csipkeverőknél megcsodálhatja a csipkéből készült Magyarországot, amelyet egy héti napi nyolcórás munkával készítettek el. A csizmadia 18 óra alatt készíti el egy pár csizmaget, melynek talpában faszágok vannak. Édesapjáról szállt rá mestersége, műhelye Budapesten van. Vezetünk tekerőlantot a fiatalembertől, aki egy dél-alföldi öregembertől tanulta meg a hangszerkészítés csínját-bínját. Két hónapig dolgozik a fával, mire a tekerőlant megszólal. Választani sem tudunk a reneszánsz hagyományok alapján készülő mives ruhák közül; a lószőrékszerek megállásra kényszerítenek; nem beszélve a fazekasok csuprairól és a mézesbábosok portékájáról. A vásár mellett elbeszélgethetünk a mesterekkel, végignézhetjük a patkókovácsolást és azt is, hogyan készíti a kádár a hordót.“

(Új Magyarország, 1997. augusztus 21.)

Ünnepre készül a Hegyalja

Hát igen. ... Az idén mi is beléptünk a harmincasok közé: 1968 – 1998.

A Hegyalja Népi Együttes három év-tizede koptatja a színpadok deszkáit. Az alakuláskor kezdetben az együttes célja saját tájegységeink, Bodroglóz,

Hegyköz, Zemplén táncainak felelevenítése, színpadra formálása volt, melyhez még annak idején rengeteg adatközlő nyújtott segítséget. Talán azóta minden generáció táncosainak illő volna tudnia vagy megtanulnia Ureczky Csaba híres

koreográfiai közül legalább a Berecki hatóztatót vagy a Cigándi kemény csárdást. Természetesen ezalatt a 30 év alatt az együttes műsora szélesedett, kibővült.

Néprajzi dialektusaink közül talán minden tájegység tánca szerepelt az együttes repertoárjában, mindig is vigyázva az eredetiségre, az autentikus előadásmódra. Ehhez sok nagyhírű koreográfus nyújtott segítséget. A Hegyalja számos díjat, kitüntetést tudhat magának. Fesztiváldíjak, nívódíjak, többszörös kiváló együttes címet, nemzetközi elismeréseket. Mind-mind 30 éves kemény munka eredményei.

Mára egy komplett, kidolgozott módszer szerint működő igazi műhelymunka folyik Sátoraljaújhelyen. Az 5 gyermekcsoportban és utánpótlás csoportban közel 300 fiatal, a Hegyalja Népi Együttesben 40 fő táncol. Mindemellett régi táncosaink sem szakadtak el igazán a Hegyaljától, így ők a Hagyományörző Egyesület tagjai.

Ennek a csodálatos 30 évnek a megünneplésére készülünk 1998. november 6-7-én a Kossuth Lajos Művelődési Központban. A jubileumi rendezvényen kiállítások, film- és videovetítések, előadások, táncok, és természetesen az ünnepi műsor várja a kedves érdeklődőket és a régi hegyaljasokat.

További információ: 47/321-727
Horváth Csaba, Hlinyánszky Tamás

TÁNCOS APRÓSÁGOK BOGLÁRON

A tavalyi évhez hasonlóan idén is megrendezték Balatonbogláron a gyermeknéptánc-csoportok koreográfiai versenyét. Az időpont május utolsó hétfőjére és pünkösd hétfőjére volt. A háromnapos szervezőmunka meghozta gyümölcsét, az előző évben megjelentek szinte kivétel nélkül újra indultak a versenyen, újjal kiegészülve.

A résztvevők: Balatonendréd Táncszakkör, Csobolyó (Győrújbarát), Erkel Ferenc Ének-zenei Általános Iskola (Pápa), Gyermekcsoport (Nagyberény), Gyomika (Gyomaendrőd), Motolla (Budapest), Pendelyes (Sopron), Pityegő (Siófok), Sündörgő (Balatonszárszó), Szakajtó (Siófok), Szedelice (Iregszemcse), Szelenice (Balatonboglár), Törökcséperedők (Budapest), vendégként pedig egy gyermekegyüttes Csehországból, akik versenyen kívül léptek fel, kétszer is.

A versenyt vasárnap rendezték meg a boglári teniszcsarnokban, ahol a közel 600 fellépő gyereket és a közönséget Nagy Zoltán József műsorvezető és Sós Zoltán polgármester köszöntötte. A zsűri – Borbély Joli néni, Németh Ildikó, Szabó Szilárd, Olsvai Imre, R.-né Bagó Erika – bemutatása után sorsolással döntött el a bemutatandó koreográfiák egymásutánja. Ezután a tavalyi pünkösd király és királynő leköszönt.

Néhány szó a pontozásról. A zsűri három kategóriában értékelt a látottakat, a színpadi megjelenés, a stílusos táncolás és a koreográfia tekintetében. Egy-egy zsűritag 10-10 pontot adhatott kategóriánként, a versenyprogram végén pedig mindegyiküknek rendelkezésükre állt még 50 pont, amelyet utólag oszthattak szét, együttesenként legfeljebb 10-et. Az eredmények számítógépbe kerültek, ezen kívül egy nagy táblán folyamatosan kiírták a pontszámokat, így a sorrend, illetve sorrendváltozás mindenki számára jól követhetővé vált.

Az igen erős és színvonalas verseny délelőtt tíztől egy óráig, majd fél háromtól fél ötig zajlott. Örömmel nyugtázta mind a zsűri, mind a közönség, hogy a stílusos táncolás, a koreográfiai többszólamúság és a rendezett színpadi megjelenés (viseletek) a felnőtt fesztiválokat idézték. Nehéz helyzetben volt a zsűri, hiszen sok, egyformán magas szintű produkció között kellett igazságos sorrendet megállapítania. Bizony nemegyszer egy-két pont döntött a helyezésekről. A zsűritagok csak a számok címeit tudhatták, az esélyegyenlőség miatt a koreográfus és a csoport neve titokban maradt.

Vacsora után közös táncok kezdődtek, ahol először a cseh vendégek táncai, majd somogyi és szatmári táncok segítettek a bőséges étkezés „le-

mozgásában”. Ezalatt a zsűri és az együttesvezetők közösen értékelték a látottakat, este tízkor pedig mindenki pihenni tért.

A hétfő délelőtt futómétával kezdődött, amit ebéd után az ideai pünkösd királynő és király megválasztása követett. Délután ismét a külföldi vendégek műsorát láthattuk, majd következett a gálaműsor és a várva várt díjkiosztás.

Az eredmények ismertetése előtt meg kell említeni a fesztivál támogatóit – a teljesség igénye nélkül. Balatonboglár Önkormányzata, Boglárlelle Önkormányzata, BMK, Balatonboglári Teniszkлуб (a verseny főhelyszíne), MÁV Üdülő stb., akik nem pénzzel, hanem munkával, helyszínnel, felajánlott díjakkal és ajándékokkal segítették ezt a nagyszerű eseményt. A szervezést a Szelenice Gyermeknéptánc-csoport Alapítvány végezte, szülők és rokonok áldozatos közreműködésével.

Végül álljon itt a legjobban szerepelt csoportok listája:

1. Szakajtó (Siófok)
2. Erkel Ferenc Ének-zenei Általános Iskola (Pápa)
3. Sündörgő (Balatonszárszó)
4. Szelenice (Balatonboglár)
5. Szedelice (Iregszemcse)

Pátkay László

A Magyar Rádió Rt. I. Népzenei Versenyéről

Népzeneink esztétikai értéke, amelyet énekes és hangszeres népi kultúránk hordoz, napjainkra állandóságot nyert, idő és divatok fölé nőtt.

A fiatalok érdeklődése a népdal, a néphagyomány iránt évtizedek óta állandó, egyre erősödő. Éneklő, vagy énekelni-muzsikálni szeretné minden korosztály, időről időre újat és újat fedezvén föl benne. Ez a reprodukálás élteti, hagyományozza generációkon keresztül népzenei kultúránkat, ami megmutatkozott a Magyar Rádió I. Népzenei Versenyén is.

A Bartók Adóírszerkesztőség tavaly hirdette meg első népzenei versenyét 15-25 éves fiataloknak, énekszóló, énekcsoport és hangszeres kategóriában. A több száz kazettán beérkezett pályázatból a szakmai zsűri 36 versenyprogramot javasolt az áprilisi elődöntőbe, illetve ebből 18 produkció jutott a májusi döntőbe, amit a rádióhallgatók is hallhattak a Bartók adón, élő adásokban.

A verseny zenei anyaga a Bartók által megállapított népzenei dialektusterület valamelyikéről származó magyar énekes és hangszeres dallamok bemutatása volt.

Az idén ünnepeljük az 1848-49-es Forradalom és Szabadságharc 150. évfordulóját. Ennek tiszteletére az énekes versenyzők kötelező anyagként 48-as dalokat választottak műsorukba, amelyeket az elődöntőkön és a döntőn is bemutattak.

A felhívás széles rétegeket mozgató meg, az ország minden részéből érkeztek pályázatok. Szándékainknak megfelelően nem csak határainkon belüli, hanem határainkon túli versenyzők is jelentkeztek – Svájból és nagy többségében a Vajdaságból –, hogy számot adjanak tudásukról.

A versenyzők autentikus megszólalása, élményszerű előadása, a 48-as dalok szép szöveg- és dallamváltozatai és a virtuóz hangszeresek tették a versenyt izgalmassá, nem csak a rádióhallgatók, hanem a Márványtermet zsúfolásig megtöltő közönség előtt is.

A bemutatott versenyprogramok, dalok és hangszeres produkciók jelentős része a résztvevők áldozatos gyűjtőmunkájának eredménye.

Gratulálunk a Magyar Rádió I. Népzenei Versenye helyezetteinek.

Dévai János
szerkesztőségvezető

ÉNEKSZÓLÓ KATEGÓRIA

I.: Horváti Kata (Székesfehérvár)
II.: Polgár Lilla (Zenta, Jugoszlávia)
III.: Szalóki Ágnes (Bp.)

ÁNE különdíja:

Herczku Ágnes (Bp.)
Horváth Lídia (Burgdorf, Svájc)
Kossuth Szövetség különdíja:
Kristály Ágnes (Csepreg)

ÉNEKCSONPORT KATEGÓRIA

I.: Bessenyei György Tanárképző Főiskola Énekegyüttese (Nyíregyháza), vezető: Juhász Erika
II.: Pántlika Népdalkör (Boldog) vezető: Krakóczkiné Tóth Éva
III.: Pántlika Énekegyüttes (Bugyi) vezető: Kaszásné Márkus Magdolna és Tóth Béla Ottó

KÓTA különdíja:

Papp Anikó és Papp Zsuzsa (Etyek)

HANGSZERES KATEGÓRIA

I.: Novinszky Tamás - furulya (Solyvár), Benkő András - koboz (Bp.)
II.: Fehér Zsombor - furulya és Fehér Viktor - ütőgardon (Eger)
III.: Miklós Árpád - tekerőlant (Székesfehérvár)

MKM különdíja: Kiss Eszter - hegedű (Bp.) és Mali Kata - ütőgardon (Kecskemét)

MMI különdíja:

Bolya Dániel - furulya, kaval és Bolya Máttyás - koboz (Bp.)

Szavai József Álljatok lányok mellém a táncba... A Pécs környéki bosnyákok táncai

A Tanac Kulturális Egyesület kiadásában megjelent könyv és video-kazetta a magyarországi horvátok egyik etnikai csoportja, a Pécs környékén 9 faluban élő bosnyákok táncgyógyományait mutatja be. Erről a népcsoportról először jelenik meg ilyen témájú kiadvány. A könyv a 70-es években kezdődött gyűjtések eredményeit tartalmazza: a táncok felsorolásán és rövid ismertetésén túl a történeti és stílusrétegekre, interetnikus kapcsolatokra és a távolabbi (balkáni) párhuzamokra is kitér.

Dalszöveg-gyűjtemény, kották és táncjelírás egészíti ki a könyvet, amely horvát és magyar nyelvű részt tartalmaz. A videokazettán eredeti környezetben és népviseletben elevenednek meg a táncok. A felvételek készítésekor gondoltunk azokra is, akik tanulási célra szeretnék a videokazettát használni. A kazetta végén a rendkívül gazdag bosnyák népviselet néhány szép példája külön is látható.

A könyv (250 Ft) és a videokazetta (2000 Ft) külön-külön és együtt is megrendelhető a Tanac Kulturális Egyesület címen: 7623 Pécs, Nagyvárad u. 13. szavaij@apacs.pote.hu

BARTINA-SIKER

A szekszárdi Bartina Néptáncgyűttes meghívást kapott Stuttgartba, ahol első ízben rendezték meg a Borvilágkiállítás Nemzetközi Folklórversenyt. A versenykiírás értelmében minden együttes – saját tájegysége táncgyógyományai mellett – borral kapcsolatos szokásokat is bemutatott.

A hat országot képviselő kilenc csoport egyenként 6-8 perces műsorát nemzetközi borszakemberekből álló zsűri pontozta. Az első helyezést – a német mezőgazdasági minisztérium által felajánlott 2000 Euro-t (4000 DM) – együttesünk nyerte el, Lévai Péter összeállításával. Nagyon boldogok voltunk, hogy programunkkal sikerült a zsűri és a közönség tetszését egyaránt elnyernünk.

A versenyt a legmodernebb technikai berendezésekkel és hozzáértő szakemberekkel ellátott színházteremben rendezték, amely maradandó élményt jelentett számunkra. Büszkéek voltunk arra, hogy a magyar folklór győzedelmeskedett ezen a seregszemlén.

Matókné
Kapási Júlia

PRO FOLK

HANGSZEREK,
TOKOK, KELLÉKEK,
JAVÍTÁS, PROGRAMIRODA

ÖVODÁKNAK, ISKOLÁKNAK
KEDVEZMÉNY

Cím: Budapest, VII. Dohány u. 74.

Tel./Fax: 351-3341

vagy 06 (30) 549-903

Fax: 263-1339

E-mail: profolk@tla.hu

Honlap: www.datanet.hu/profolk-bt

Nyitvatartás:

hétfőtől — péntekig 10:00 — 18:00 óráig

NÉPZENEI RENDEZVÉNYEK

HANGOSÍTÁSÁT

VÁLLALJUK!

Rece-fice együttes
1022 Budapest, Barsi u. 5.
326-7791

Jókai Mária - Méry Margit: Szlovákiai magyar népviseletek

Az 1998-as könyvnapra, az érsekújvári AB-ART kiadásában, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium támogatásával jelent meg a 352 oldalas reprezentatív kiadvány.

Több mint 500 színes és fekete-fehér fotót, grafikát, rajzot, valamint 1:10-hez méretarányban szabásmintákat tartalmaz.

A szerzők a szlovákiai magyar nyelvterület teljes viseletkultúráját feldolgozzák, 29 viselettípusba sorolva a mintegy 200 helységben, idős adatközlőktől gyűjtött gyermek, női, férfi, ünneplő és hétköznapi viseletet.

Ez a kiadvány több mint 20 éves gyűjtőmunka eredménye, s a feldolgozás módja egyedülálló és hiánypótló a magyar viseletkutatásban.

Méry Margit etnográfus és Jókai Mária művét Prandl Sándor igényes fotói gazdagítják.

A kötet tudományos értékét emeli Balogh Jánosné dr. Horváth Terézia etnográfus, textilkutató precíz, minden részletre kiterjedő lektori munkája.

A kötet ára 5.000,- Ft. Megvásárolható a Magyar Néprajzi Múzeumban (Budapest, V. ker. Kossuth L. tér 12.)

Méry Józsefné Tóth Margit etnográfus, a Szlovák Tudományos Akadémia pozsonyi kutatója.

Tardoskedden 1936-ban született, szlovákiai magyar parasztszaládban. Pozsonyban 1956-ban elvégzi a tanítóképzőt, s 1954-61-ig falujában tanít, s részt vesz a falu kulturális életében is. A Csehszlovákiai Magyarok Kulturális Egyesülete (CSEMADOK) külső munkatársa, 61-től 83-ig főmunkatársa. Ettől kezdve részt vesz a nyári társadalmi néprajzi gyűjtőmunka szervezésében, vezetésében, aminek célja egy-egy kisebb régió hagyományainak, kultúrájának feltárása. Az évente megrendezésre kerülő hagyományörző táncfesztivál előkészítője, szervezője Zselizen.

Martin György az ő és Takács András segítségével szervezi – a Magyar Tudományos Akadémia Táncosztályának támogatásával – a szlovákiai magyar tánc kutatást, a gyűjtők felkészítését, 1967-től

hosszú éveken át. E kapcsolat hatására kezdi el Méry Margit a pozsonyi egyetemen a néprajz szakot, s magyarként egyedül szerez diplomát szlovák nyelven.

Tanulói utáni, a zselizi fesztiválok tapasztalatai alapján, barátok inspirálására kezdi el gyűjteni a szlovákiai magyarság népviseletét, szokásait, hogy ezzel is segítse a falusi-városi kulturális munkát, a csoportok felkészülését.

1976-tól a „HÉT” című képes hetilapban sorozatban, reprezentatív színes fotókkal közlik gyűjtőtársával, Jókai Máriával a feltárt viseletkultúrát, amit Zselizen kiállításokon is bemutatnak, év mint év, egy-egy régió tárgykultúrájával együtt.

„Virágba szőtt álmok” címmel Jókai Máriával együtt tíz alkalommal 15-15 falu fotóinak felhasználásával mutatnak be egy-egy ünnepkört, szokást (keresztelőtől a halálig, magvetéstől az aratásig).

Ezeknek a programoknak óriási hatása van a közönség körében, a szlovákiai magyarság identitástudatának mélyítésében, saját kultúrájuk megismerésében és megbecsülésében.

1983-93-ig a Szlovák Tudományos Akadémia munkatársaként megbízzák a magyar népviselet kutatásával, feldolgozásával. Ennek eredménye a most megjelent reprezentatív kötet.

1993-tól a pozsonyi rádió magyar adásának folklór anyagát gyűjti fáradhatatlanul, s adja közre hetente azokat a szokásokat, köszöntőket, vallásos énekeket stb., amit még a magyar falvak öregjei megőriztek számunkra. Mintegy 200 hangszalag őrzi ezeket a kincseket.

Méryné Tóth Margit missziót végez szülőföldjén. Az ő munkája által magyar kultúránk értékes anyagokkal gazdagodott, ami nélkül a világ is szegényebb lenne, s boldogtalanabb.

Borbély Jolán

A JELENLÉVŐ MÚLT sorozat legfrissebb kiadványai

Kósa László: „Ki népei vagytok?”

A búcsúzó évezreddel együtt – gazdag örökséget hátrahagyva – végleg elköszön tőlünk a nagy múltú magyar parasztság is. A népi kultúra értékeit több, mint kétszáz esztendeje számon tartjuk, ahhoz azonban, hogy valóban megismerjük, nemzedékek fáradságos gyűjtő- és kutatómunkája volt szükséges. Közben maga a népi kultúra is változott. Vitatták, hol a helye, mi a szerepe a nemzeti művelődésben. Művészek nyertek belőle ihletet alkotásaikhoz, napjainkig ad megújuló ösztönzéseket a közművelődésnek. Kiterjedt idegenforgalom révén terjeszti hírünket a világban. Kósa László etnográfus és történész, számos néprajzi könyv és tanulmány szerzője, ebben a kötetben több évtizedes kutatásait összegzi a magyar népi kultúráról, annak európai elhelyezkedéséről, történetéről és legjellegzetesebb vonásairól.

Ára: 1.490,- Ft

Pesovár Ernő: A magyar páros táncok

Az elmúlt fél évszázad kutatásai nagymértékben módosították a magyar néptáncra, ezen belül a páros táncokra vonatkozó ismereteinket. E kései felfedezés derített fényt többek között arra, hogy az egyeduralkodónak vélt csárdáson kívül a páros táncok egyéb típusait is őrzi még a néphagyomány; a csárdás mindent elhomályosító felszíne alatt a páros táncok korábbi, nagy múltat sejtető típusai húzódnak meg.

Ára: 1.190,- Ft

Néptánc kislexikon

Szerkesztette: Pálffy Gyula

Rövid címszavakban tartalmazza a magyar táncok szakkifejezéseit és a táncfolklór nemzetközi kifejezéseit.

Ára: 1.500,- Ft

Csupor István - Csuporné Angyal Zsuzsa:
Fazekaskönyv

A fazekasság, az „agyagozás” a mai iskolások számára élvezetes mulatság. Erről az iskolában is tanítható mesterségről szól a könyv: az agyagról, az égetésről, a műhelyről és a szerszámokról, végül a munkafázisokról (korongozás, préselés, mázazás, stb.)

Ára: 2.500,- Ft

Tárgyalkotó népművészet

Szerkesztők: Bellon Tibor - Fügedi Márta - Szilágyi Miklós

A szövegyűjtemény a művészi értékű használati tárgyakat készítő parasztok, kézművesek, iparosok alkotásainak tartalmi és formai jellemzőit, stíluskorszakait és fontosabb műfajait (a szövést és hímzést, a viseletet, a fazekasságot, a fafaragást) ismerteti. Gyakran forgatott és szakmai körökben alig számon tartott régi és új könyvekből, folyóiratokból választottak ki a szerkesztők fontos és jellemző tanulmányokat, tanulmányrészleteket. A néprajz letisztult kutatási eredményeit közvetítő, egységes szerkezetbe rendezett szövegekből kiválóan tájékozódhat az olvasó a magyar népművészet-kutatások egyévszázados törekvéseiről, egymással olykor vitatkozó értelmezési javaslatairól és megoldatlan kérdéseiről.

Ára: 2.900,- Ft

Megrendelés utánvétellel:

Planétás Kiadó

1165 Budapest,

Koronafürt u. 44.

TALÁLKOZÓ A VIHARSAROKBAN

Nagyon szép eseménnyel készültek március 15., a '48-as szabadságharc 150. évfordulójának megünneplésére a Békés megyei táncosok.

Március 7-én az Erkel Ferenc Általános Művelődési Központ és a „Viharsarok Néptáncszövetség” rendezésében tartották meg az Alapfokú Művészeti Iskolák I. Békés Megyei Fórumát és a III. Megyei Tánctalálkozót.

A program az alapfokú művészeti iskolák képzőművész tanszakainak kiállításával kezdődött és a néptáncosok bemutatójával folytatódott.

Az előadást szakmai fórum követte, majd délután a Viharsarok Néptáncszövetség együttese mutatkozott be. A jelenlévő művészeti iskolák, valamint a résztvevő együttesek nagy számából, a bemutató jó színvonalából arra következtethetünk, hogy a „Viharsarok” művészeti élete megőrizte régi fényét, országosan elismert értéket.

Ehhez szükség volt a helyi önkormányzatok támogatására, a szülők áldozatvállalására, s az itt működő együttesvezetők és pedagógusok munkáját jellemző szakmai tudásra, amely meghatározója Békés megye néptánckultúrájának is.

Salamon Ferencné

PÜNKÖSDÖLŐ Országos Gyermektáncfesztivál Szekszárd, 1998. május 30-31.

Városunkban a nyolcvanas évek közepétől rendezünk gyermektáncfesztivált.

1991 óta – az Örökség Gyermek Népművészeti Egyesület koordinálásával – három helyen, Debrecenben, Gödöllőn és Szekszárdon mutatkozhatnak be a gyermekcsoportok.

Idén 19 együttes, 900 gyerek vett részt a nyári melegt idező Pünkösddoln. Szekszárd Város Önkormányzata, Tolna Megye Önkormányzata, az Örökség és a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával megrendezett fesztivál egy játékos sportvetélkedővel kezdődött, ahol 19 együttes nyolc-nyolc fős csapata mérhette össze ügyességét. A legügyesebb csapathoz került a Pünkösdi király és királyné, akik örömmel vihették haza a vándordíjakat. Ezúttal a Kis-Csepel Táncgyűttes bonyult a leggyorsabbnak, legügyesebbnek.

A három bemutatót neves szakemberekből álló zsűri tekintette meg, akik a bemutatók után szakmai tanácskozáson mondták el véleményüket. Ez idő alatt a Békés Banda muzsikájára hangulatos mulatságon táncoltak a gyermekeink.

Az előadások telt ház előtt zajlottak, és öröndetes, hogy a csoportok egymás produkcióit is kíváncsian fogadták. Így valódi seregszemlévé válhatott ez a másfél nap, mindannyiunk – felnőttek és gyerekek – számára bőseges tapasztalatokkal. Mi, szervezők, nagyon örültünk, hogy vidám, boldog, táncolni szerető gyermekeket láthattunk vendégül.

Köszönet a támogatóknak!

Várjuk jövőre is pünkösddoln a gyermekcsoportokat!

Matókné
Kapási Júlia

ÓBUDA Az Óbudai Népzenei Iskola az utóbbi hónapokban több jelentős bemutatózási lehetőséget kapott. 1998 áprilisában Amstelveen zeneiskolájának meghívására Hollandiában adtak koncerteket, Jánosi András hegedűtanár pedig a skóciai Scotch Music Group (népzenetanítási szervezet) felkérésére előadásokat, bemutatókat tartott.

Július 19-26. között ifj. Csoóri Sándor és öt 12-13 éves növendéke a dél-afrikai Pretoriában szerepelt az ISME (International Society for Music Education) idei nemzetközi kongresszusának programjában. (Erre a magyar népzeneoktatás szempontjából ki-

emelkedő eseményre következő lapszámunkban visszatérünk.)

Szintén a népzenetanítást érinti: 1998. április 17-18-án Székesfehérvárott, a Táncházban tartották a népzenetanárok II. Országos Szakmai Találkozóját, melyen az elkészült új tantervről és a népzenektatás jelenlegi helyzetéről esett szó. A találkozó alkalmából megalakult a Zenetanárok Társaságán belül a népzenetanárok szakosztálya, melyhez a Társaságba való belépés útján minden népzenetanár csatlakozhat. (Cím: 1068 Budapest, Városligeti fasor 38., tel.: 342-8927.)

Kobzos Kiss Tamás

A duda az emberiség egyik legősibb hangszere.

Hogy az ókori görögök ismerték-e a dudát, bizonytalan. Kétségtelen viszont, hogy a rómaiaknál az i.sz. 1. századtól már otthonos volt. Dio Chrysostamus szerint Nero császár is játszott dudán. A duda ábrázolása gyakori a középkorban is. Európában az Alpoktól északra már a 9-10. században dokumentált. A legrégebb európai dudák felépítését őrzik egyes szerb és horvát dudák, a francia, a cseh, morva, szlovák dudák és a magyar duda. A magyar duda nagy történelmi múltra tekinthet vissza. Már a 14. századi források említik. A 16. század derekáig a huszárság hadimuzsikája volt. Geleji Katona István azt írja róla 1636-ban, hogy a duda „a magyaroknak első muzsikájok”.

Főúri zenekaraink állandó hangszere a 16-17. században, még az erdélyi fejedelmek udvarában is. Régen templomban is játszottak rajta pásztormisék alkalmával. Ennek következtében népünk a legújabb időkig élt vele, s a múlt század végén még az ő számára is „első muzsika” volt.

A magyar dudások 1993 óta találkoznak évről-évre Egerben, a Bikavér hazájában, így 1997-ben már ötödik alkalommal gyűltek össze Heves megye székelyén.

Idén először nyílik lehetőség nemzetközi fesztivál lebonyolítására. 1998 szeptemberében az egeri dudásfesztiválon elsősorban a Kárpát-medence kultúrájára szeretnénk irányítani a közön-

I. Magyarországi Nemzetközi Dudástalálkozó 1998. szeptember 11-13. Eger

és barátait Franciaországból. Az I. Magyarországi Nemzetközi Dudástalálkozó házigazda zenekara a Magyar Dudazenekar lesz.

Évek óta Eger városának legnagyobb, egyben legnépszerűbb rendezvénye a Szüreti Napok, amit szeptember második hétvégéjén tartanak. Az esemény a Szüreti Hetek Egerben rendezvénysorozat része. Ennek a hagyományos programnak kibővítésével találkozhatnak azok a vendégek, akik idén ősszel ellátogatnak a festői szépségű városba. Péntek délutántól vasárnap délig tartó folyamatos programokkal várjuk az érdeklődőket.

GAJDOS

Népzenei és Néptánc
Kulturális Egyesület
3301 Eger Pf. 550.
Tel.: 36/456-675;
36/422-400;
30/636-923

www.datanet.hu/tanchaz/eger.htm
gajdos@freemail.c3.hu

Okos Tibor

HÉTFŐN

Ír táncház

GREEN FIELDS

minden hétfőn 21 órától
Oktató: Balogh Melinda
Gyökér Klub - Vendéglő
1067 Budapest, Eötvös u. 46.
Tel: 302-4059

Balkán táncház

RECE-FICE TÁNCHÁZ

minden hétfőn 18 órától
Almássy téri Szabadidőközpont
1077 Budapest, Almássy tér 6.
Tel: 352-1572; 342-0312

KEDDEN

Magyar táncházak

MUZSIKÁS GYEREKTÁNC HÁZ

minden kedden 17.30-18.30

Oktató: Várkonyi Piroska

és Bakonyi Ernő

Fővárosi Művelődési Ház

1119 Budapest, Fehérvári út 47.

Tel.: 203-3868

GYIMESI ZENE

minden kedden 20 órától

Muzsikál: Ábrahám Judit, Dresch

Mihály, Kerényi Róbert, Nyíri László

Gyökér Klub-Vendéglő

1067 Budapest, Eötvös u. 46.

Tel.: 302-4059

MAGYAR DUDAZENEKAR

KLUBJA

minden kedden 19 órától

Fővárosi Művelődési Ház

1119 Budapest, Fehérvári út 47.

Tel.: 203-3868

SZERDÁN

Magyar táncházak

TÁNC HÁZ A FONÓBAN

minden szerdán 20 órától

Muzsikál az ÖKRÖS

vagy a TÜKRÖS együttes

Vendégek: minden héten

erdélyi falusi zenekarok

Fonó Budai Zeneház

1117 Budapest, Sztregova u. 3.

Tel.: 206-5300

Gyimesi, moldvai táncház

„GUZSALYAS“

TATROS EGYÜTTES TÁNC HÁZA

minden szerdán 20.00-01.00

Oktató: Fülöp Attila

Marczibányi téri Művelődési Központ

1022 Budapest, Marczibányi tér 5/a.

Tel.: 212-0803

Ádám István »Icsán« széki primás és fiai – archív

Balkán táncház

FALKAFOLK TÁNC HÁZ

minden szerdán 19 órától

Oktató: Mihály Margit, dr. Papp Bea

Ferencvárosi Művelődési Központ

1091 Budapest, Haller u. 27.

Tel.: 216-1300

Ír-kelta népzene

M.É.Z. KLUB

minden második szerdán

Gyökér Klub-Vendéglő

1067 Budapest, Eötvös u. 46.

Tel.: 302-4059

Délszláv táncház

TANAC TÁNC HÁZ

minden hónap utolsó szerdáján

Muzsikál a VIZIN zenekar

Táncoktató: Szávai József

Iffjúsági Ház

7622 Pécs, Nagy Lajos király útja 13.

Tel.: 72/330-211

CSÜTÖRTÖKÖN

Magyar táncház

MUZSIKÁS KLUB

minden csütörtökön 20 órától

Marczibányi téri Művelődési Központ

1022 Budapest, Marczibányi tér 5/a.

Tel.: 212-5504

Moldvai csángó táncház

ZURGÓ TÁNC HÁZ

minden csütörtökön

18.30-tól táncoktatás

19.30-tól táncoktatás

Fővárosi Művelődési Ház

1119 Budapest, Fehérvári út 47.

Tel.: 203-3868

GHYMES KLUB

minden hónap első csütörtökén

Fonó Budai Zeneház

1117 Budapest, Sztregova u. 3.

Tel.: 206-5300

BEKECS GYERMEKTÁNC HÁZ

minden második csütörtökön

17.00-18.00

Táncoktató: Várkonyi Piroska

Kőrösi Csoma Sándor Általános Iskola

Dunakeszi

PÉNTEKEN

Magyar táncházak

TÉKA TÁNC HÁZ

minden pénteken

17.30-tól Aprók tánca, kézművesség

19.00-24.00 Felnőtt táncoktatás

Fővárosi Művelődési Ház

1119 Budapest, Fehérvári út 47.

Tel.: 203-3868

PALLAGI PÁL ÉS ZENEKARA

minden pénteken 21.00-24.00

Házigazda: György Károly

Gyökér Klub-Vendéglő

1067 Budapest, Eötvös u. 46.

Tel: 302-4059

TÁNC HÁZAK MÜNCHENBEN

havonta egy pénteken

19.00-20.30 Aprók tánca

20.30-01.00 Felnőtt táncoktatás

Házigazda a Regös Táncegyüttes,

Durku István és Csilla

München, Haberl str. 11.

Tel.: 49(89) 536530;

E-mail: hegedus@gamf.hu

Országos Szezonnyitó Tánc házi Mulatság

1998. szeptember 19.
Almássy téri Szabadidőközpont

CSÍK ZENEKAR TÁNC HÁZA

havonta egy pénteken
Erdei Ferenc Művelődési Központ
6000 Kecskemét, Deák Ferenc tér 1.
Tel.: 76/484-594

KEREKES EGYÜTTES TÁNC HÁZA

kéthetente pénteken 19 órától
gyimesi és moldvai csángó táncok
Házigazda: Barsi Csaba
Megyei Művelődési Központ
3300 Eger, Knézhich K. u. 8.
Tel.: 36/311-954

Délszláv tánc ház

KOLO EGYÜTTES TÁNC HÁZA

1. és 3. pénteken 21 órától
Táncoktató: dr. Ember Tibor
Művelődési Ház
2316 Tököl, Kossuth L. u. 66.
Tel.: 24/379-284

Balkán tánc ház

RILA TÁNC HÁZ

minden hó utolsó péntekén 19 órától
Fonó Budai Zeneház
1117 Budapest, Sztregova u. 3.
Tel.: 206-5300

SZOMBATON

Magyar tánc házak

KALAMAJKA TÁNC HÁZ

minden szombaton
17.00-18.00 Aprók tánca
Fábián Éva vezetésével
19.00-20.30 Tánc tanulás
Redő Júli és Pál Mihály vezetésével
20.30-24.00 Kalamajka tánc ház
23.00-02.00 Össznépi vigadalom -
vendégszenekarokkal
Belvárosi Ifjúsági Ház
1056 Budapest, Molnár u. 9.
Tel.: 317-5928

TILINKÓ TÁNC HÁZ

páros szombatokon
Házigazda az Alba Regia
Tánc együttes
18.00 - 19.00 Aprók tánca
19.00 - 23.00 Felnőtt tánc ház
„TÁNC HÁZ”
8000 Székesfehérvár, Malom u. 6.
Tel.: 22/312-795

HEGEDŰS GYEREKTÁNC HÁZ

havonta két szombaton
Szórákaténusz Játékmúzeum
6000 Kecskemét, Gáspár A. u. 11.
Tel.: 76/481-469

GYERMEKTÁNC HÁZ ÉS JÁTSZÓHÁZ

kéthetente szombaton 16 órától
háziasszonyok: Bíró Erna
és Tálás Ágnes
Csokonai Művelődési Központ
1153 Budapest, Eötvös u. 64-66.
Tel.: 307-6191

Görög tánc ház

MASKARADES

minden hónap második szombatján
18.00-22.00-ig
Csokonai Művelődési Központ
1153 Budapest, Eötvös u. 64-66.
Tel.: 307-6191

VASÁRNAP

Magyar tánc ház

MÉTA TÁNC HÁZ

minden vasárnap 19.00-24.00
Házigazdák:
Balogh M. Ágnes, Palkovics Zoltán
Józsefvárosi Klub
1085 Budapest, Somogyi B. u. 13.
Tel.: 318-7930

BERKÓ MAGYAR TÁNC HÁZ

minden vasárnap 18 órától
Almássy téri Szabadidőközpont
1077 Budapest, Almássy tér 6

Tel.: 352-1572

PÉCSI NÉPZENÉSZEK TÁNC HÁZA

minden második vasárnap
16.30-tól Aprók tánca és játszóház
19.00-24.00 Felnőtt tánc ház
Vasutas Művelődési Ház
7621 Pécs, Dr. Váradi Antal u. 7/2.
Tel.: 72/ 310-037

MEZŐ EGYÜTTES GYEREKTÁNC HÁZA

minden vasárnap 10.00-12.00
Cserepesház
1144 Budapest, Vezér u. 28/b.
Tel.: 363-2656

SÁNDOR ILDIKÓ ÉS BARÁTAINAK

GYEREKTÁNC HÁZA

minden vasárnap 10.00-12.00
Marczibányi téri Művelődési Központ
1022 Budapest, Marczibányi tér 5/a.
Tel.: 212-5504

„FOGÓCSKA” HEGEDŐS GYEREKTÁNC HÁZ

havonta egy vasárnap 10.00-13.00
Vezetői: Ertl Péter
Almássy téri Szabadidőközpont
1077 Budapest, Almássy tér 6.
Tel.: 352-1572

Ír - skót tánc ház

M. É. Z. EGYÜTTES TÁNC HÁZA

1. és 3. vasárnap 19 órától
Táncoktató: Túri Gábor
Virányosi Községi Ház
1125 Budapest, Szarvas Gábor u. 3.
Tel.: 200-8713

Görög tánc ház

SIRTOS TÁNC HÁZ

minden vasárnap 18 órától
Almássy téri Szabadidőközpont
1077 Budapest, Almássy tér 6.

NÉPI HANGSZEREK KÉSZÍTÉSÉT VÁLLALOM

zeneiskolák, szakkörök, zenekarok és
szólisták részére 3 hónapos határidővel.

Magyar pásztorfurulyák
(alföldi és dunántúli típus),
erdélyi furulyák, kavalok, tilinkók,
bűrökfuvolák, nádi dudák (zuzulók), cit-
erák és tekerők
kedvező áron - garanciával.

BALOGH SÁNDOR

zenetanár, népi iparművész
Cím - iskolaidőben:
Bp. IX. Gyáli út 33-35, Tel.: 280-44-46
Óbudai Népzenei Iskola: 388-63-81

Népművészeti Eseménynaptár

– SZEPTEMBER –

MIHÁLY NAPI VIGASSÁG
Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei
Népművészeti Egyesület
Molnárné Forrai Marianna
*Tel.: 46/474-171, 46/375-293

NÉPDAL-NÉPZENEI TALÁLKOZÓ
(minősítéssel);

SZÜRETI NAPOK

Hegyaljai Mesterek

Népművészeti Egyesülete

Schneider Imréné

*Tel.: 47/398-131

PANNON ŐSZ – „KELJ FEL GAZDA“

Velem • Velemei Stúdió

Népművészeti Egyesület

Kolnhofer Judit

*Tel.: 94/360-294

FAZEKAS TÁBOR – 9.7-9.13.

Zalaegerszeg • Zala Megyei

Népművészeti Egyesület

Skrabut Éva

*Tel.: 92/314-120

BORÜNNEP – 9.12-9.13.

Szentendre • Népművészeti Egyesületek

Szövetsége

Igyártó Gabriella

*Tel.: 214-3523

– OKTÓBER –

HÍMZŐ TOVÁBBKÉPZÉS

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei

Népművészeti Egyesület

GESZTENYE ÜNNEP

Velem • Velemei Stúdió

Népművészeti Egyesület

XIV. VENDEL NAPI BÚCSÚ – 10.25.

Magyarluka • Kaptár Egyesület

Lovas Kata

*Tel.: 73/354-016

– NOVEMBER –

NIT ZSÚRIZTATÁS

Borsod-Abaúj-Zemplén megyei

Népművészeti Egyesület munkái

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei

Népművészeti Egyesület

– DECEMBER –

KARÁCSONYI VÁSÁR

„Ünnep-elő“ pedagógusoknak

Berettyóújfalu • Bihari

Népművészeti Egyesület

Török Istvánné

*Tel.: 54/402-194, 54/402-871

Budapest Főváros BARTÓK TÁNCGYŰTTES

– PÁLYÁZATI FELHÍVÁS –

A Bartók Kulturális Táncgyűttes Alapszabálya V./7. pontja értelmében pályázatot hirdet művészeti-pénzügyi menedzser, valamint együttesvezető munkakörök betöltésére.

A művészeti-pénzügyi menedzser feladata a Bartók Táncgyűttes hagyományaihoz, irányvonalához hűen – az együttesvezetővel egyeztetve – műsorszervezés, fellépések, turnék szervezése, szponzorszerző tevékenység, a Táncgyűttes pénzügyeinek tervezése, folyamatos ellenőrzése.

Az együttesvezető feladata a Táncgyűttes szakmai, művészeti munkájának irányítása, próbák vezetése, koreográfiák készítése, a Táncgyűttes előadásainak, rendezvényeinek, turnéinak irányítása, a korcsoportos és utánpótlás együttesek művészeti terveinek egységesítése, művészeti munkájának összehangolása.

A két munkakör együttesen is megpályázható.

A Táncgyűttes művészeti-pénzügyi menedzsere és együttesvezetője a Bartók Kulturális Táncgyűttes és a Budapesti Művelődési Központ szervezetén belül a Bartók Táncgyűttes Alapítvány segítségével végzi munkáját.

A bérezés a művészeti-pénzügyi menedzsernél jutalékos rendszerben, az együttesvezető esetében megegyezés szerint történik.

A pályázatnak a következőket kell tartalmaznia:

- részletes szakmai önéletrajz, kiemelten a pedagógiai, koreográfusi múlt, menedzser-tevékenység
- iskolai végzettség
- a munkakörrel kapcsolatos szakmai elképzelések

A pályázat lehetőséget ad a Táncgyűttes – kiírástól eltérő – pénzügyi szakmai és művészeti irányításával kapcsolatos elképzelések bemutatására is.

Benyújtási határidő: 1998. október 30.

A pályázatokat „művészeti-pénzügyi-menedzser”, illetve „együttesvezető” felirattal a következő címre kérjük:

Bartók Kulturális Táncgyűttes / Budapesti Művelődési Központ
1518 Budapest, Pf. 145

További információk: 203-4646 (Helbich Anna – hétköznap 10.00-16.00)

– TOBORZÓ –

Utánpótlás csoportunkba várjuk a táncos gyakorlattal rendelkező vagy táncban járó fiúk és párok jelentkezését 14-16 éves kortól. A felvételi időpontja: 1998. szeptember 18. péntek, 21. hétfő és 23. szerda 17.00 - 19.00 óráig a BMK: Budapest XI., Etele út 55. II. e. Próbák: hétfőn 17.30 - 21.30 óráig, szerdán 17.30 - 19.30 óráig.

Gyermekcsoportunkba 6-10 éves kortól várjuk minden gyermek érdeklődését. Próbák: kedd, péntek 14.30 - 17.30 óráig az Andor Ilona Ének-Zenei Általános Iskola és Gimnáziumban, Budapest III., Mókus u. 2.

Tájékoztató: 203-4646
Helbich Anna

– RENDEZVÉNYEK –

1998. november 21., szombat
40 éves Jubileumi Műsor
nyilvános főpróba – BMK

1998. december 11., péntek
Karácsonyi kántálás dudásokkal
Kelenföldi Városcsopont

1998. december 12., szombat

15 óra és 19 óra
40 éves Jubileumi Műsor
SZFMH vagy valamelyik
budapesti színház

22 óra

Jubileumi Bál,
Bartók Karácsony
BMK

1999. április 24-25.,
szombat, vasárnap

„Tedd ki a pontot!”
III. Nemzetközi Legényes
Verseny; kötelező anyag:
Karsai Zsigmond tánca
(lőrincrévi pontozó)

Martin György Emlékműsor

1999. május 8., szombat
Évadzáró Műsor

1999. május 9., vasárnap
Bartókosok Csoportjainak
Találkozója

Emlékezés az első gyulai néptáncversenyre

Az ötven évvel ezelőtti tavaszon a „fényes szelek nemzedékét” korábban soha nem tapasztalt érzelmi azonosulás kötötte a száz évvel korábbi, a magyar szabadságért küzdött 48-as ifjakhoz. A második világháború borzalmainak emlékeivel, a családokban megélt szenvedések súlyával, de a szebb, jobb, igazabb jövőbe vetett hittel látott neki ez az ifjúság az új világ építésének. Szó szerint és átvitt értelemben is élen jártak a romok eltakarításában. Hittel zengett az ének: „Holnapra megforgatjuk az egész világot!”

Ebben a légkörben élénk visszhangra talált a „48-as centenáriumi kultúrverseny” meghirdetése. Nemcsak a már régebben működő kórusok, színjátszó csoportok, táncgyűttesek jelentek erre, de újak is kialakultak. Igaz, ez utóbbiak közül kevesen érték el a kívánt művészi színvonalat. Beigazolódott a közmondás, hogy „a pokol országútja is jószándékkal van kirakva”, mert többségük szakvezető nélkül, csupán a lelkesedéstől hajtva vitte az elődöntőkre a rosszul megválasztott és gyengén előadott számokat. De nem ezek a csoportok jelentették a többséget az akkorra már

kb. öt-hatszázra növekedett amatőr táncgyűttesekből.

Erdemes felidézni, hogy milyen előzményei voltak a gyulai országos versenynek, milyen csoportok működtek közvetlenül a második világháború után; Gyuláig honnan kerültek ki az első néptáncosok vezetői?

A háború előtti jelentős amatőr táncgyűttesek közül először a Muharay Elemér vezette együttes dolgozott tovább Szabó Iván koreográfussal Népi Ének, Játék és Táncgyűttes néven.¹

1946. március 4-én egész estét betöltő műsort adtak a Nemzeti Színház színpadán.

1946 őszén a Munkás Kultúrszövetség nagybudapesti művészeti versenyén a Molnár István vezette Ruggyantaárugyár táncosportja lett az első.

1946 és 1948 között Molnár István vezetésével állandó népfőiskola működött Siófokon. A tanfolyamon havonta 100-150 parasztfiatal foglalkozott a következő „tantárgyakkal”: népdal, népzene, népi játék, faragás, mintázás, népi hímezések. A tanfolyam végén műsort adtak és kiállítás rendeztek a maguk készített tárgykból. Nyaranta száznál is több iskolai pedagógus tanulta a népi játékokat és táncokat.

1946 februárjában Debrecenben egy hónapos néptánc tanfolyamot tartottak a különböző kulturális szervek, ifjúsági egyesületek kultúrfelelősei részére. A tanfolyamot novemberben meg kellett ismételni, akkora volt az érdeklődés iránta. Több száz diák és munkásfiatal vett részt ezeken Béres András (volt regős-cserkészvezető, Molnár István tanítvány) vezetésével.

1946 szeptemberében országos válogatószemlét rendezett a Magyar Cserkészszövetség a legjobb regős csoportok részére. U.i. olyan cserkészeket akartak kiküldeni a Párizs melletti Moissonban rendezendő nemzetközi cserkész találkozóra, a jamboree-ra, akik magyar népdalokkal és néptáncokkal is illően képviselik hazánkat. Erre a Rábai Miklós vezette békéscsabai Batsányi Együttes volt a legalkalmasabb.²

1947 januárjában a fővárosi Nemzeti Színházban ők léptek fel Veres Péter születésnapján rendezett ünnepi műsoron.

1947 tavaszán az első Világifjúsági Találkozóra, Prágába küldendő táncosportok válogatóján a zsűri két együttest választott: a Muharay Elemér, Szabó Iván és Szentpál Olga által vezetett NÉKOSZ Központi Művészegyüttes tánckarát és a Ruggyantaárugyár táncosportját. Koreográfiáit Molnár István készítette, Falvy Károly tanította be. A VII-re a másik Molnár-tanítvány: Pesovár Ernő vezetésével mentek.³

A kiemelt és legjelentősebb adatok bizonyítják, hogy jó műhelyekből kerültek ki a tanítványok, akik különböző művészi és pedagógiai fokon, de nagy-nagy lelkesedéssel szerveztek falun és városon újabb és újabb néptáncosportokat. Többnyire a mesterek koreográfiáit tanították, de voltak bátrak, sőt merészek is,

akik maguk is megpróbálkoztak komponálással. Gyulán, ha a műsorszámok nem is, de a táncstílus hamar elárulta, hogy melyik mestertől, vagy annak melyik tanítványától tanulták a versenyzők a táncot.

Nézzük meg, kik voltak az első gyulai néptáncverseny győztesei?

A nagy csoportok kategóriájának helyezései:

1. a békéscsabai Batsányi Együttes (vezetője Rábai Miklós),
2. a Ruggyantaárugyár csoportja (vezetője Molnár István),
3. az újpesti Pamutipari Gyár csoportja (vezetője Jaszlits Lászlóné),
4. a veszprémi Piarista Gimnázium csoportja (vezetője Helyes László).

A kis csoportok kategóriájának helyezései:

1. a Vasas Központi Együttes (vezetője Pór Anna),
2. a Magyar Kommunista Párt budapesti, II. kerületi csoportja (vezetője Pór Anna),
3. a pécsi MÁV táncosportja (vezetője Mohai András).

A parasztcsoportok helyezései:

1. Buzsák,
2. Gencsapáti,
3. Kisterenye.

A gyermekcsoportok helyezései:

1. Mosonmagyaróvár,
2. Nagykálló,
3. Siófok.

A páros táncok kategóriájának helyezései: Egyenlő mértékű elismerésben részesült Varga Ferenc és felesége, valamint Bogdán József és felesége. Mindkét páros Buzsákról versenyzett.

A szóló számokban holtversenyben nyertek: Krizsán István (Vasas), Tóth Sándor (Buzsák), Tarsoly Attila (Mosonmagyaróvár), Vincze Ferenc (Gencsapáti), Sásdi László (Ruggyantaárugyár), Korozsi Tibor, 12 éves (Békéscsaba).

Dicséretet kaptak: Vojtek Szilveszter, 12 éves (Szurdokpüspöki), Rotter Oszkár (Balatonszabadi) és Nagy Mihály (Kossuth Akadémia).

A legjobbakról idézem Vitányi Iván jellemzését, melyet 1958-ban adott közre:⁴

„... eredetien új irányzatként jelentkezett a kultúrversenyen a Batsányi Együttes. Más, fejlettebb együttes volt ez, mint amit 1947 januárjában Pesten láthattunk. Azóta kivirágzott, megerősödött. Míg az addigi nagy együttesek munkájában mintha már valami modorosság kezdett volna feltűnedezni, addig Rábai együttesét utólráhatetlen közvetlenség és fiatalos báj jellemezte. Különösen nagyszerűen hatott a táncosok mozgásának könnyedsége. Ez azelőtt szinte ismeretlen volt. Igaz, a legtöbb kompozíció nem volt teljesen kerek és befejezett, inkább szabad tánc jellegű volt, de kárpótolt érte a fiatalosság, lendület, lelkesedés és a tánc szépsége. Nem volt ebben az együttesben semmi keresett színvonal, semmi unt modor, semmi mesterkélttség, mindent a természetesség és egyszerűség jellemezett. A csoport vezetője maga is kiállt a színpadra klarinétot. A különböző korú fiúk és lányok pedig úgy táncoltak, mint akiknek a mozgás az anyanyelve.

A kiscsoportok versenyében a Vasas lett az első. A Vasas együttes törekvései legközelebb éppen a Batsányihoz állottak. Az ő munkájukat is a könnyedség, frissesség és felszabadultság jellemezte. A csoport vezetője, Pór Anna, ízléses, hangulatos kompozíciókat állított színpadra, amiket a táncosok ízesen, lendületesen adtak elő.

A Ruggyantaárugyár, Molnár István együttese, a nagy csoportok versenyében indult, de ez alkalommal a második helyre szorult. Ők Molnár Sztivjét mutatták be. Ez a mű ugyan igényességben fölülmúlta Rábai munkáját, s a kompozíciójának tudatos felépítésében, formáinak zártságában igen komoly erényekkel rendelkezett, de a zsűri véleménye szerint olyan tartalom kifejezését vállalta, amit nem lehetett adekvát módon megalósítani, vagy

amit legalább nem tudott a közönséggel adekvát módon közölni. A 14 képből álló szvit a magyarság történelmén vezetett keresztül. A néző persze nehezen foghatta fel a képek mondanivalóját, a táncosok nagyot akarása pedig inkább zavart szült, a tartalom és a forma egysége megbomlott. A döntés természetesen óriási viharokat váltott ki és kezdete lett azoknak a küzdelmeknek, amelyek végül Molnár együtteseinek a szétbomlásához vezettek.“

A verseny eredményei okozta sérülések, a győztesek szakmai elismertsége, hivatalos kiemelése vezető pozíciókba,⁵ mind Gyuláról indultak ki.

Elismeréssel kell viszont szólnom a minden résztvevőt oly nagy szeretettel fogadó Gyula városáról, a verseny rendezőiről.

A gyulai versenyre különvonat vitte a táncosokat, s ott, a háború után alig pár évvel a kora tavaszi időben már virágokkal szegélyezett utcák, friss, ropogós „domós“ kenyerek és gyulai kolbász fogadta a résztvevőket. A mai fiatalok el sem hiszik, hogy ez olyan volt nekünk, „mint a mesében“.

A táncsoportok fáradhatatlanok voltak. A próbák, fellépések után énekelve, táncolva járták az utcákat. A verseny utáni bált akkor nem neveztük táncbáznak, de azon egyetlen egy szalontáncra sem került sor. A kiváló táncos párokat, a szólózó legényeket körbefogtuk és megkapták a legnagyobb elismerést: a versenytársak újrázást követelő tapsait. A legnagyobb sikere a szép szál, gyönyörű mozgású gencsapáti legénynek, Vincze Ferencnek volt. Szólóját a síófoki népiskolán csiszolta színpadra Molnár István asszisztense, Falvay Károly. Sásdi Lászlót és Tarsoly Attilát Szabó Iván egyből felvette a Honvéd együttes tánckarába. A legjobb „batsányisok“ pedig a Rábai Miklós által vezetett második hivatásos együttes, az Állami Népi Együttes táncosai lettek.

Gyula mintegy verseny-minta lett. Egy-egy későbbi, nem egészen jól sikerült versenyen morgolódtunk a színvonal, vagy a rendezés miatt, elég volt annyit mondani egymásnak: „Bezzeg Gyulán!“ Szerencsére fél évszázad óta sok szép, magas színvonalú fesztiválunk, versenyünk is volt az országban. Remélem, hogy lesz is a következő évtizedekben.

Kaposi Edit

Jegyzetek:

1. A Muharay Együttes nevet vezetőjük, Muharay Elemér után kapta az 1942-ben alakult amatőr művészeti csoport. Műsorukban unisono népdalok, kórusfeldolgozások, népi játékok feldolgozások, valamint néptánc-koreográfiák szerepeltek. Ez a név jelzi azt a korszakoként más-más fenntartóval, de azonos művészeti koncepcióval dolgozó kollektívát, melynek koreográfusa Szabó Iván, zenei munkatársa Balla Péter, majd Vásárhelyi Zoltán, s utódja Vass Lajos volt.

A háború után 1946. március 4-én a Nemzeti Színház színpadán Népi Ének, Játék és Táncegyüttes néven szerepelt művészegyüttest a Nemzeti Parasztpárt támogatta. U.i. akkor Muharay Elemér a nemzeti Parasztpárt kultúrastályaának vezetője volt.

1947-ben a NÉKOSZ (Népi Kollégiumok Országos Szövetsége) Központi Művészegyüttest hozott létre. Ennek a magvát a Muharay Együttes tagjai adták, Szabó Iván vezetésével. 1948-ban a NÉKOSZ-t, s vele az együttest politikai okok miatt feloszlatták. Ugyanakkor Szabó Ivánt kérte fel a honvédség az akkor alakuló Magyar Néphadsereg Központi Művészegyüttese tánckarának a vezetésére. Ő ekkor a legjobb táncosait és a felvételin bevált, más néptáncsoportok alkalmas táncosait vitte magával az első hivatásos néptáncegyüttesbe.

1948 áprilisában már folytak az előkészületek. Ezért Szabó Iván a gyulai versenyen nem nevezett be amatőrjeivel. Ő a zsűriben vett részt.

2. Cserkészlet. A serdülő fiú romantika és kalandok után érdeklődik, s a hazaszeretetre buzdító ifjúsági mozgalomként alapította ezt a szervezetet az 1930-as évek elején az angol Baden Powel. Eszmeisége a vallásos, segítőkész, hazaszerető serdülők és fiatalok gyakorlati és elméleti közönségében való nevelése volt. Ez az iskolán kívüli mozgalom és pedagógiai módszer Európában és ezen kívüli országokban is elterjedt és sajátos nemzeti színekkel gazdagodott. Magyarországon elsősorban a katolikus és protestáns felekezetek szervezték a csapatokat. A Magyar Cserkész Szövetség fogta össze a kiépült szervezetet. Színes sajtójuk, a Magyar Cserkész, havonta jelent meg. 1939-től „regös cserkész csapatok“ is alakultak, melyek az alapfoglalkozások mellett a népdalok, néptáncok, népi hagyományok megismerését, gyűjtését, ápolását, továbbtanítását tar-

Koncz Balázs grafikája

tották legfontosabb feladatuknak. Ezekből külön szakpróbákat tettek. A legjobbak a táborüzeknél és színpadi fellépéseken is bemutatták tudásukat. Morvay Péter és Jánosi Sándor irányításával egyre több és színvonalasabb regös cserkész csapat alakult. Ezekből mindig vittek a vezetőik a nemzetközi cserkész táborozásokra, találkozókra, a jamborre-kra. Ilyen volt és így került a Batsányi együttes cserkész-részlege a franciaországi jamboree-ra.

3. Az első, a szocialista országok „világifjúsági találkozója“ 1947 nyarán volt Prágában. Az amatőr művészeti delegáció létszám-kötöttségét a táncos kereten belül így osztotta el a hivatalos válogatóbizottság: az első héten a NÉKOSZ Központi Művészegyüttes táncosai, zeneakadémistákból álló kamarazenekar ment ki Szabó Iván vezetésével. Hozzájuk csatlakoztatták Szentpál Olga nyolc leányból álló kamaracsoportját úgy, hogy vezetőjük az összevont együttesnek új kompozíciót készített Bartók Tizenöt magyar népdal c. művére. A zongorista és a zenekar vezetője Vass Lajos volt. A második hétre a Ruggya-táncgyár csoportja utazott Prágába.

4. A békéscsabai gimnázium Batsányi Együttese 1946 és 1948 között az ország mintá középiskolás csoportja volt. A környékükön népdalokat, néptáncokat gyűjtöttek. Elsősorban ezeket vitték a színpadra Rábai Miklós rendezésével. A gyulai első díj után erős „vérvesztésűgű“ lett, mert Rábait a Testnevelési Főiskola néptánc tanárának neveztek ki a fővárosba. A legjobb táncosok java is érettségi után Pestre került a különböző egyetemekre, főiskolákra. Itt is érdekes átmenet volt az amatőrsegből a hivatásos táncosságba, u.i. Rábai a Testnevelési Főiskolán régi növendékeiből és új tanítványaiából megalakította a MEFESZ Együttesét (Magyar Egyetemisták és Főiskolások Egységes Szövetsége). Ez a korabeli Demokratikus Ifjúsági Szövetség (DISZ) Központi Együttese lett. Mint reprezentatív ifjúsági művészegyüttest főleg a szocialista országokban turnéztatták. 1949-1950-ben volt az együttes virágkora.

1950 szeptemberében megindult az Állami Népi Együttes vegyes karból, népi zenekarból és tánckarból álló szervezése. Művészeti vezetője és koreográfusa Rábai Miklós lett. Rábai legjobb tanítványai mellé az országos tehetségkutatókon feltűnt táncosokat vette fel.

1951. április 3-án az operai protokoll ünnepi műsorán bemutatkoztak. Rábai Miklós lett az Állami Népi Együttes vezetője, koreográfusa, Pór Anna – a Magyar Táncszövetség főtáncosa – az 1951. január 1-én megalakult Népművészeti Intézet Táncosztályának vezetője.

Bibliográfia:

Tanulmányok a magyar táncmozgalom történetéből I-II.

(szerk.: Kaposi Edit, Népművelési Intézet, 1964.)

*Vitányi Iván: A magyar néptáncmozgalom története 1948-ig

*Maáz László: A magyarországi hivatásos néptáncegyüttesek története megalakulásuktól az 1963-64-es évad kezdetéig

Muharay Elemér: Hagyományunk, műveltségünk, életünk (Budapest, 1943.)

Néptáncos – A műkedvelő néptáncsoportok időszakos értesítője (1959. október 1. szám, szerk.: Kaposi Edit)

László-Bencsik Sándor: Egy táncsoport elindul

(Zeneműkiadó, 1955.)

„Széki napok“

– Martonvásár, 1998. május 23-24. –

Még több tanulni vágyó fiatalt vártak a rendezők (Németh Ildikó, Szabó Szilárd) a rangos martonvásári rendezvényre. Az első hosszú „pár“ után kifújhattuk magunkat a községházán berendezett széki szobában, ahol a saját szemünkkel győződhettünk meg arról, hogy a király miért nem sorozott be lányokat is, „mert a lánynak harminchárom szoknya kell, s szoknya mellé, csuhaj szoknya mellé tulipános csizma kell...“ Miközben egy kisebb templomozásra való széki vendéggel Kása Béla és Juhos Nándor széki fotográfiáit szemrevételeztük, nem szűkölködtünk régi emlékeink kölcsönös előhozatalával sem.

A zenészek (Ifjú Muzsikás, Marton zenekar) hangolását hívatónak is vettük, igyekeztünk hát vissza az iskola épületébe, hogy minél többet táncoljunk és énekeljünk együtt. Két napon keresztül egy „kicsit“ mindenki székinak érezhette magát, még hozzá felszeginek, csipkeszeginek vagy akár forrószeginek, ugyanis mindhárom utca képviselte magát. Sokat tanulhatunk még tőlük, mert Szék az a falu, ahol örök időktől fogva a zene és az ember egyé forrott, egyszerűen azért, mert mindkettő a természetből adódó rend hulláma, rezgéseit követi.

Felszeg-Csipkeszeg-Forrószeg, e három falurész alkotta az egységes Széket, mert mindhárom helyen mindig ugyanaz történt, történik, csak másképpen, mint ahogyan Csoóri Sándor barátom szokta mondani, minden reggel van hét óra, csak egyik sem egyforma. Amikor megkérdezik a székieket, hogy miért nem engedik előre a feleségüket, ha valahova együtt mennek (hogy megvédjék), vagy ha vendégre ráköszöntenek egy üveg pálinkát, miért isznak először ők belőle (hogy a vendég meggyőződhessen annak tisztaságáról), vagy a lakodalomban miért nem ülhet mindenki ahova akar (csak rokonsági fokok szerint), ilyenkor csak kurtán válaszolnak, nálunk ez a szokás! Arra már nekünk kell rájöttünk, hogy ezek az „íratlan szabályok“ az örökös rend részei. Ahol rend van, ott egység is! Ennek köszönhetően él a székiekben az érzés, összhangban az egymásra való figyelemmel és tisztában vannak a segítség fogalmával is.

Mondhatnánk, hogy könnyű nekik, hiszen erről szól a zenéjük is, hát ezért tanító jellegű a széki zene mindenki számára. Tanítók voltak maguk a széki zenészek is. Mesélte apám, hogy annak idején, a 30-as, 40-es években, Gyurica, az egyik széki prímás minden vasárnap délben hegedűszóval kísérte a táncolni tanuló kislegényeket a nagyok táncára, ahol a „cigányfogadó legény“

az első „párt“ (táncrendet) a kicsiknek kiáltotta ki, hogy azok még napvilág hazaérhessenek. A szülők is gyakran érdeklődtek a zenészekről gyermekük magatartása iránt. Hogy miért bízták a zenészek véleményében? Mert tisztában voltak azzal, hogy csak ők tudnak igazán figyelni mindenre, de erre leginkább az általuk játszott zene hatalma jogosította fel őket.

A széki mindennapok megéléséből a zenészek sem voltak kivételek, még ha nem is jártak együtt kaszálni, kapálni. Sokszor látták Icsán Pista bácsit az udvaron, kicsi székén üldögélve, figyelni a mozgalmas reggelt, amikor neki muzsikált ember és természet. Hallgatta a harangot, a madarak énekét, a közeli réten a kaszák pengését, vagy a kovács tempót diktáló kalapácsának hangját. E hangulatot muzsikájában is érezhetjük.

Gyermekkoromban nem egyszer láttam őket a mezőn is, ahol Dobos Károly bácsiék, Ilka Gyuriékkel együtt muzsikálással segítettek az arató székieket, hiszen mindannyian ugyanabból a búzából öröltek... A székiektől és az átmentett széki zenéből megtanulhatjuk, hogy továbbra sem maradhatunk le az egységre való tudatos törekvésünkről, ha ezt tesszük, tapasztalhatjuk, hogy átmentett kincseink kézzől-kézre adásuk során sem kopnak, hanem teljes értékűek maradnak. Ezt próbálta bizonyítani a „Széki napok“ Martonvásáron rendezvény is.

Köszönet érte mindenkinek!

Soós János

Lakodalom Széken – Hlinyánszky Tamás felvétele

Az országos szakmai szervezetek felhívására az év tavaszán ismét megrendezésre került a Néptáncosok Országos Bemutató Színpada című fesztiválsorozat. A programot először 1996-ban bonyolították le azzal a céllal, hogy új reális és összehasonlítható minősítési rendszert teremtsenek az amatőr néptáncgyűttesek számára. A kiírás szerint minősülni csak a kétévenként megrendezésre kerülő bemutató sorozaton lehet, amelyen hasonló feltételek és közel azonos zsűritagok előtt kell a maximum 30 perces időtartamú műsort bemutatni.

Milyen tanulságokkal járt az idei minősítés? Első helyre kívánczok, hogy a bemutatók átlagos színvonala igen magas volt. Úgy tűnik, hogy tart a néptáncmozgalom folyamatos fejlődése, egyre több fiatal, nagylétszámú együttes

Minősítés * 1998

tűnik fel, amelyekben igényes, magas színvonalú munka folyik. Az is szembe-tűnő, hogy ez a dinamizmus elsősorban vidéken jellemző, a budapesti együttesek többsége – nem véletlenül – távolmaradt az országos megmérettetéstől. Az országos fellendülés háttérében elsősorban a szervezett és nagylétszámú gyermekmozgalom áll, amelynek első generációja mostanában érte el a felnőtt korosztályt, és vett részt a minősítésben. Örömmel láttuk, hogy jelentős fejlődés volt tapasztalható a színpadi megjelenés terén is. Egyre több együttes lépett színpadra eredeti, vagy eredeti minta alapján készült viseletben, ugyanakkor a hagyományos ruhák sokszínűségére is

hangsúlyt fektetve. (A legjobbak a hajviseletre is kiterjedő részletességgel ügyeltek a megjelenésre.)

Talán éppen a kiváló együtteses produkciók miatt volt feltűnő a koreográfiák alacsonyabb színvonala. A megnövekedett igényekhez képest kevés a jó koreográfus, ezért az együttesek visszatérően néhány, ugyanazt a már korábban sikereket elért szakembert foglalkoztatják. Tekintettel arra, hogy a néptánc – sok más állítással szemben – mégis csak művészet, a sorozatgyártás nem használ a koreográfiák minőségének. A jelenség orvoslása természetesen nem kritikái észrevételektől, hanem az intézményes néptánc-koreográfus képzés sürgős beindításától várható. (Reményeink szerint ez hamarosan megtörténik.)

A rendezés körülményeit értékelve kiemelkedik, hogy ez évben két alka-

lommal – Kaposvárott és Békéscsabán –, színházi körülmények között bonyolíthaták le a fesztiválokat. Visszatérő probléma volt azonban, hogy az együttesek üresen kongó nézőtér előtt mutatták be műsoraikat. Ez persze csak részben volt a rendezők számlájára írható, hiszen érthetetlen volt a résztvevő táncosok teljes érdektelensége, az, hogy mennyire nem foglalkoztatta őket a társegyüttesek produkciója. Különösen hasznos lehetett volna a hagyományőrző együttesek műsorának megnézése, hiszen viselkedésben, öltözködésben és sokszor táncutadásban még most is rengeteg ellesnivalót mutattak be.

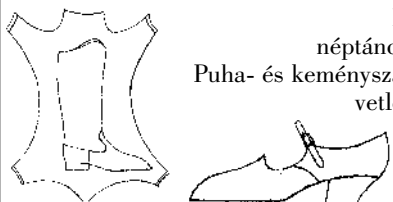
A zsűrizéssel kapcsolatosan nehéz reális értékítéletet mondani, hiszen most is áll az a hagyományos igazság: akit meg-

dicsérnek – az elégedett a zsűri munkájával; akit elmarasztalnak – az nem. Azt azonban egyértelműen megállapíthatjuk, hogy az eredeti szándék ellenére, még mindig túl sok személy vett részt az ítékezésben, amiből következően néhány esetben nem voltak összehasonlíthatóak a különböző fesztiválokon bemutatott produkciók. Az sem volt szerencsés, hogy a különböző összetételű zsűri eltérő szigorúsággal értékelték. Ez ritkán okozott jelentős eltérést, de a jövőben érdemes lesz erre is tekintettel lenni.

Természetesen a zsűrizés szubjektívítását teljesen nem lehet megváltoztatni, hiszen nem másodpercekben mérhető sportteljesítményről van szó. Ezért is fontos, hogy az együttesek és vezetőik ne

misztifikálják a zsűri által adott pontszámokat, mert ez félrevezető lehet. Nem hiszem, hogy lényeges különbség van egy 132 és egy 135 pontos együttes között. A kisebb-nagyobb hiányosságok és problémák mellett ismét bebizonyosodott, hogy szükség volt a minősítés rendszerének megújítására. Az együttesek továbbra is igénylik az országos bemutatkozás és a szakmai megmérettetés lehetőségét. (Az öt fesztiválon több mint 80 együttes vett részt.) Ezért úgy gondolom, hogy a tanulságok levonása után, a szükséges korrekciók megtételével 2000 tavaszán ismét megrendezésre kerülhet a Néptáncosok Országos Bemutató Színpadja.

Diószegi László
koreográfus,
a Martin György Néptáncszövetség elnöke

Néptáncosok,
néptáncsoportok, figyelem!
Puha- és keményszárú csizmák, karaktercipők, közvetlenül a készítőtől!

Tanka Tamás
8300 Tapolca, Sümei út 20.
Tel.: 87/321-304

ETNOFON
NÉPZENEI KIADÓ
ÉS
FOLKLÓRARCHIVUM
Tel., fax: (36-1)318-7913
URL: w3.datanet.hu/~etnofon
e-mail: etnofon@mail.datanet.hu
Levélcím: 1055 Bp. Falk Miksa u. 16.

Saint Chartier

Nemzetközi Hangszerkészítő Találkozó és Fesztivál

Július 11-14. között, idén huszonharmadik alkalommal rendezték meg Franciaországban, Chateauroux és Montluçon között, Saint Chartierben a hangszerkészítők és zenészek, énekesek négynapos nemzetközi találkozóját (Recontres Internationales de Luthiers et Maîtres Sonneurs, Saint Chartier). Ezen mint hangszerkészítő, citerakészítő, én is részt vettem. Ráadásul idén először a fesztivál programjában háromnapos hangszerkészítési foglalkozást is szerveztek, melyre meghívtak oktatónak. Mindkét esemény nagyon nagy élmény volt számomra, így igazából nem tudom, hol is kezdem beszámolómat. A tényekkel, vagy élményeimmel, benyomásaimmal, kapcsolataimmal, vagy ...?

Mind igen tanulságos lehet azok számára, akik a hagyományok megőrzésével, népzenevel, népművészettel, kézműves mesterséggel, vagy mindezek kutatásával, bemutatásával, oktatásával foglalkoznak, vagy egyszerűen csak érdeklődnek ezek iránt. Talán leghelyesebb, ha az előzményekkel kezdem. Tavaly szeptemberben meglátogattam egy francia hangszerkészítő, Bernard Poulelaouen úr, aki egy különleges intézet igazgatója is egyben Le Mans-ban. Néhány hangszerkészítő bevonásával létrehozták az Instrument Migrateurs C. P. F. I. -t (Centre du Patrimoine de la Fabrication Instrumentale), a hangszerkészítő hagyományok központját.

Ez a szervezet, intézmény, ahogy ők céljait, feladataikat, tevékenységüket megfo-

galmazzák, a felfedezés, a beavatás és a tanítás eszköze is egyben. Kutatják, dokumentálják, kiállításokon, foglalkozásokon keresztül bemutatják a hangszerek eredetét, egymáshoz való viszonyát, a hangszerek készítés hagyományait, módszereinek fejlődését, azonosságait és különbözőségeit. Az egyes kultúrákban a fa, vagy egyéb hangszeranyag megmunkálásától kezdődően az alkalmazott hangszerkészítési technológiák és szerszámok megismertetésén keresztül, a hangszer által megszólaltatott zene meghallgatásáig.

Bernard Poulelaouen – kollégáival járva a világot – Magyarországra is eljött a népi hangszerek és készítésük tanulmányozására. Útjának egyik célja a magyar citera és készítésének megismerése volt, így jutott el a műhelyembe. Sokat beszélgettünk, mindent lefényképezett, videóra vett. Meghívott egy franciaországi bemutatóra, ahol a résztvevők irányítás mellett megpróbálkoznak egy egyszerű magyar citera elkészítésével. Vállaltam, így a részleteket levélben, majd személyesen is megbeszélve a Saint Chartier-i fesztivál keretében három napon keresztül egy egyszerű vályúcitera elkészítését oktathattam, az erre a programra jelentkezett 12 tanítványnak. A résztvevők összetétele és foglalkozása igen változatos volt: pszichológus, diák, zenetanár, zsinész, énekes, épületrestaurátor, számítógépes programozó, gyógymasszőr volt köztük. Életkoruk 18-60 év között volt, két hölgy is volt a társaságban. Egy dolog közös volt bennük, a

vidámság. A nyelvi nehézséget leküzdésében, feleségem Péter Ágnes szobrászművész és Bernard Poulelaouen segítettek, magyarról angolra, majd francia nyelvre fordították magyarázataimat. A nem túl jó szerszámok és a résztvevők gyakorlatlansága miatt az első délután kiderült, hogy a három nap valószínűleg kevés lesz a sikeres befejezéshez, ezért közös elhatározással megállapodtunk abban, hogy vacsora után is dolgozni fogunk. A reggeltől éjjelig tartó megfeszített munka meghozta gyümölcsét, minden citera elkészült és szólt is. Nagyon fárasztó, de ugyanakkor rendkívüli élmény volt mindannyiunknak ez a három nap. Volt akinek már az is újdonság volt, hogy harminötévesen először munkált meg egy darab fát, hogy abból harmadnap éjfélre hangszer lett, ami meg is szólalt, az hatalmas csoda és határtalan boldogság volt számára. Mi magyarok e téren még előnyben vagyunk a tőlünk nyugatabbra élőkkel szemben. Történelmünk az állandó küzdelem, a szegénység, a nehezebb életkörülmények, népiünket rákényszerítette, hogy találékonyságát, alkotóképességét megőrizze, továbbadja. A magyar kultúrában, kiemelném a népzene, a kézműves hagyományokat, bár megszakadt a lánc, de még fellelhető a hiányzó láncszemek. Szerencsére ezt sokan felelősen meg is tesznek mindent a kulturális örökség, a hagyományok összegyűjtéséért, továbbélteséért, továbbadásáért.

Gáts Tibor

Gázsa – Erdélyi népzene

„1997-ben – amikor ezek a felvételek készültek – volt 20 éve annak, hogy népzénet kezdtem muzsikálni. Nem úgy fogalmazok, hogy 20 éve vettem kezembe a hegedűt, mert egyrészt az már »ott volt« (akkor éppen gimnazista voltam a kolozsvári Zeneliceumban, hegedű szakon), másrészt pedig az akkor induló erdélyi táncházmozgalomnak egyik alapító tagjaként először nagybőgőt, majd természetesen brácsát vettem a kezembe, és így jutottam el 1977 őszén a primássáig. Akkor februárban a kolozsvári Bábszínházban volt az első, korszakindító táncház, amire én mindenkinél jobban emlékszem, ugyanis ott még táncoktatóként szerepeltem. (Mivel édesanyám magyarszovátai volt, nagyon sok időt töltöttem ebben a faluban gyermekkoromban, szünidőben jóformán odaköltöztem édesanyám rokonságához. Tudták ezt az osztálytársaim is, Székely Levente és Könczei Árpád, akik gondolván, hogy a széki fiataloktól, akiket odahívtunk erre a táncházmegnyitóra, tanuljam el és utána tanítsam a táncházban a széki táncokat.)

Egyébként a Gázsa nevet is ebben az évben »gyűjtöttem össze« egy szovátai jegyváltáson, amikor a saját rokonom nem ismertek meg, és egész éjszaka »úrfiztak«, gondolván, hogy én is egy idegen, városi gyerek vagyok, úgyhogy én egyebet se csináltam, csak állandóan bemutatkoztam, valahogy így, hogy: »Hát nem ismer meg? Én vagyok a Gázsa Sándor llonkájának a fia.« Erre jött is a válasz: »Jaj, te vagy az lsvánkó, hogy megnőttél?!« A Gázsa név ragadványnév, amit azért ragasztottak rá nagyapámra, mert sokat volt cigányok közt (nagyon szeretett mulatni) és a cigányoknál a GADZSÓ szó idegent, nem közülük valót jelent. Magyarszováton mindenkinek van »csúfneve«, így különböztetik meg mondjuk a Csete llonákat (anyám lányneve) egymástól.

Ezután a jegyváltás után osztálytársaim már csak Gázsának szólítottak. Apám a mai napig nem tud megbékélni vele, mondván, hogy: »Fiam, te szégyelled a nevem?« (Merthogy ő az egyetlen fiának a saját nevét adta.) Hiába mondom, tekintse ezt művésznévként, hogy mellette ott van az ő neve is. Igen ám, de mindenki ezen a néven szólít, keres telefonon, vagy így ismer – kesereg.

Van a Gázsa név eredetének egy viccesebb változata is. Amikor 1982-ben Sepsiszentgyörgyre kerültem, primásként az akkori »Vadrózsák«-hoz, az elején kényszerűségből egy legénylakásban laktunk vagy négyen zenész kollegák. S mivel már akkor is nagyon pedáns, rendszerető ember voltam, amikor végre nagy nehezen elindultunk volna próbára, én még egyszer visszamentem megnézni, hogy minden el van-e zárva, a gáz, víz, villany stb. Erre mondta, megvilágosodva, volt kollegám: »Ja, azért hívnak téged Gázsának, merthogy a GÁZ, S A villany, s a víz ...«.

Miután jól »megalapoztam« a nevem, nem volt nehéz Sepsiszentgyörgyön sem társakat találni egy új zenekarhoz, aminek a Kova nevet adtuk. Soós Árpai volt a brácsás, Tóth Pista meg a bőgős. Így együtt keddenként a szentgyörgyi Művelődési Házban tartottunk rendszeresen táncházat 8 éven át. Onnan jártunk Kézdivásárhelyre, Csíkszeredába, Brassóba

vagy Kovásznára is muzsikálni – a Székelyföld zenekara voltunk. Ez nem volt nehéz, mivel 1986-ban a másik, »konkurens« székelyföldi zenekar, a Barozda együttes, együttesen disszidálni kényszerült Svédországba és csak mi maradtunk működőképesek egész Erdélyben. Kolozsvárott már 1984-ben egy meszelés apropójából betiltották a táncházat, de már zenész is alig maradt (vagy kivándoroltak, vagy úgy »kihelyezték« őket máshová, hogy alig bírtak visszakecmeregni).

Visszatérve szülővárosomba, Kolozsvárra, itt egy időben (a hetvenes évek végén) három zenekar harcolt a heti egy táncházért, ami csütörtökönként volt, a Monostori úton. A Bodzafa együttes, amelynek én is tagja voltam, nélkülem alakult, de mire igazából tevékenykedni kezdett, már én is ott voltam.

Ez azután az ominózus jegyváltás után lett így, amikor is elkezdtem brácsán tanulni. Egy klasszikus zenész felnőtt embernek megszokni függőlegesen tartani egy hangszer – ráadásul még markolni is kellett muzsikálás közben, nehogy kiessen a kézből – nagyon nehéz volt. Nagy dudorok nőttek hol az egyik, hol a másik kezemre. Nem érte meg a fáradságot, mert mire belejöttem volna a kontrázásba, máris primás lettem Székely Levente mellett az újjáalakult Bodzafában. Később Sepsiszentgyörgyön azért brácsáztam: az együttes nótaműsoraiban, vagy Erdély magyar színházainak meghívott vendégeként.

Kezdetben volt tehát a Bodzafa. Meg a katonaság, ami nekem elég hosszúra sikeredett. 17 hónapig voltam a Regátban, egy Bukarest melletti faluban elzárva a külvilágtól. Összesen ötször volt alkalmam találkozni a zenésztársaimmal egy-egy Kaláka tévéműsoron vagy Táncháztalálkozón, Székelyudvarhelyen vagy Kolozsváron. Azok voltak ám a szép napok, amikor a vasútállomásokon vagy a vonaton, a peronon muzsikáltunk a magunk és az utazóközönség nagy örömeire. Sokszor még jegyet sem váltottunk, – ez itt divat volt – ment a »blattolás« simán, hogy a stoppolásról (nagybőgővel) ne is beszéljünk. Érdekes, hogy a többnyire román anyanyelvű hallgatóság meglepően szimpatikusnak találta effajta viselkedésünket. Sokszor ők is együtt mulattak velünk, egy-egy közismertebb zene hallatán.

Amikor 1980-ban leszereltem, kiderült, hogy pillanatok alatt egyedül maradtam primás Kolozsváron, a három zenekarból (Harmat, Ördögcsékér, Bodzafa) egy maradt – de még az is úgy, hogy két új taggal kellett feltölteni a megüresedett helyeket. A régi zenésztársakat a hatalom mind szélnék eresztette... Viszont befejezte a Színművészeti Főiskolát Panek Kati Marosvásárhelyen. Ő már előbb, még a táncház megalakulása előtt is énekelt népdalt a kolozsvári Diákrádió »Visszhang« fogadóestjein vagy egyéb magyar kulturális rendezvényeken, pl. az Ifjúmunkás Matinékon, ahol később bodzafásként is többször fellépett. Miután a kolozsvári Magyar Színházhoz helyezték, vele, valamint Kelemen Laci brácsással és Szalay Zoli nagybőgőssel együtt elkezdtünk komolyan dolgozni, aminek két lemez lett az eredménye. (Emellett rengeteg rádiófelvételt készítettünk, de azt is mindhiába, mert a különböző helyi, valamint az országos rádiók magyar adásait is beszün-

tették a '80-as évek közepén, a román televízió magyar adásával együtt.) Ez volt az az időszak, amikor rendszeresen jártunk minden hétvégén falura, lakodalmakba, bálókba gyűjteni. Én, mivel akkor még nem volt magnóm, úgy tanultam meg a dallamokat, hogy egész egyszerűen ellestem a prímásoktól. Általában minden hétfői »továbbképzés« után néhány új dallammal gazdagodott a repertoárom.

Volt egy szignál, amit Erdélyben csak a táncházások ismertek. Olyan volt, mint a komolyzenészek nemzetközi füttyjele, a do - re - mi - do ... A mi füttyjelünk a Bodzafa együttes névadó dalának a zenéje volt, aminek a szövegét nem csak a nyomdafesték nem tűri. Ezért a CD-n is csak mint fütty jelentkezik a »Kiszáradt a bodzafa, hm ...«, a sokatmondó szöveg helyett. Egyébként az első években külön megváltunk minden újságíróval, nehogy kifelejtsek a »hm«-t a végéről, mert bennünket igenis »Bodzafa hm ...« együttesnek hívnak. Így is sokszor a »Borzafácskáról« meg »Vázsa Pistákról« jelentek meg írások.

A csíkszeredai Barozda együttes tagjaival a Szentgyörgyön töltött éveim alatt nagyon sokat muzsikáltam együtt. A kis távolság lehetővé tette a rendszeres muzsikálást, kapcsolattartást. Régebben is játszottunk mi együtt mezőségi lakodalmakban, táncházakban, majd a csíkszeredai »Régizene fesztiválon«, míg ezeket is be nem szüntették. 1997-ben, a »20 éves az erdélyi táncház«-találkozón újból együtt muzsikálhattunk Kolozsváron, újból egy színpadon lehettünk! Ez alkalommal készültek velük az itt hallható felvételek is. Az együttes tagjai máig rendszeresen járnak »haza« (ez hol Magyarországot jelenti, hol Erdélyt), így megmaradtak a nagy találkozások itt, Budapesten. Györfi Erzsike Németországban él, földrajzilag távol a zenekarától, de éneklőkedve a régi.

Németországban én is megfordultam. Sőt egy évig a feleségemmel – aki »szintén zenész«, és minden helyzetben, mindig mellettem állt – ott is éltünk. Kölnben született kislányunk is. Azonban mi eleve tudtuk, hogy nem élhetünk, csak is magyar nyelvterületen: Németország után Magyarországon, Budapesten telepedtünk le 1991-ben. Én a Vasas Együttesnél kezdtem újra zenész pályafutásomat, majd 1992-től Kelemen Laci unszolására a Budapest Táncegyütteshez szerződtem, ahol ma is muzsikálok.

Az akkoriak közül Molnár Mikivel azóta is együtt zenélünk. Ökrös Csaba viszont már nincs ott, de megkértem, a lemezen játszzunk még egyet ...

A Budapest Táncegyüttes előadásain volt alkalmam kísérni Sebestyén Mártit, Berecz Andrist, és együtt muzsikálni Juhász Zolival, ők is szerepelnek most egy-egy szám erejéig.

1993-ban került az együtteshez Árendás Péter, és ekkortól kezdődik a GÁZSA zenekar története is. Természetesen nevünk az elején nem volt, de

mivel folyton együtt játszottunk (»Gázsa és barátai«), rólam neveztek el a bandát, hogy különböző fellépéseken azonosítani tudjanak. Árendás Péter mellett Liber Róbert és bátyja, Endre (aki »külső munkatárs«) alkotják a zenekaromat, amely az idén ünnepli 5 éves fennállását. Endrén kívül mindannyian a Budapest Táncegyüttes zenekarához tartozunk.

Ezúton szeretnék köszönetet mondani minden közreműködőnek – beleértve a kitűnő fúvóskollégát, Csávás Attilát is – amiért segítettek elképzeléseimet valóra váltani, és részt vállaltak e lemez létrejöttében. Hát ennyi.“

Gázsa

A CD-borító grafikáját Szabó Laura, a fényképeket Bász-Szűcs Anna készítette.

Szerényi Béla: 100 tekerő

Különleges hangszerkiállítás Óbudán

„Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Ahogy most átjöttem Pestről Budára és feltekinttem a Várhegyre, Ferenc Józsefnek éreztem magam, hiszem utoljára az öreg császár idején fordult az elő, hogy egy hangszerkészítő – akkor Schunda Vencel József – fogadást adjon egy jelentős jubileuma alkalmából. Ma egy hasonló ünnepségnek vagyunk résztvevői Szerényi Béla hangszerkészítő népi iparművész jóvoltából.“ Így kezdte köszöntő beszédét Semmelweis Tibor, a Magyar Hangszerész Szövetség elnöke, a Budapesti Kézműves Kamara alelnöke 1998. április 23-án Béla napon a Kolosy tér 4-6. szám alatti Kaméleon étterem-galériában. Ezen a napon

nyílt meg ugyanis Szerényi Béla tekerőkiállítása abból az alkalomból, hogy elkészült századik tekerője. Eddigi munkája elismerésül a Magyar Hangszerész Szövetség díszoklevelét vehette át. „Ha nem lenne ilyen fiatal, azt mondhatnánk: igazi reneszánsz ember – folytatta Semmelweis Tibor. Az elmúlt egy évtized alatt szorgalma és kutatásai, gyűjtései révén nem csak a hangszerkészítő szakma e speciális ágában lett a legkiválóbbak egyike világvizonylatban is, hanem a hangszeres előadóművészetben, oktatásban, kutatómunkában és publikálásban is egyaránt kimagasló eredményeket ért el.“

– Semmelweis Tibor a megnyitójában rendkívül elismerően és barátián szólt munkáiról. Hogyan jutottál el gondolatban odáig, hogy önálló kiállítást szervezz?

– Száz tekerő elkészítése nem kis feladat. És egyben nagy felelősség és kötelezettség is. Felelősség, mert hitelen kell képviselnem egy sok évszázados – ha úgy tetszik, ezer éves – tradíciót és ez nagyon alapos elméleti háttérrel, kutatómunkát igényel. Kötelezettséget pedig azért, mert meg kell felelnem a nagyon magas elvárásoknak és ki kell szolgálnom a legkülönbözőbb emberek legkülönfélébb igényeit a világ minden részén. Ezért tartottam fontosnak, hogy egy ilyen jubileum ürügyén bemutassam és elmondjam mindazt, amit ezekről a dolgokról gondolok. Úgy döntöttem tehát, hogy szervezek egy kiállítást, ahol minden érdeklődő megtekintheti azt a folyamatos munkát, amit száz tekerő jelentett, a megnyitóra pedig

meghívtam mindazokat, akik eddigi tevékenységemhez nagyban hozzájárultak. Képviseltették magukat a Magyar Hangszerész Szövetség tagjai, a Magyar Hangszerészképző Iskola, a Budapesti Kézműves Kamara, a Táncház Egyesület, a Népművészeti Egyesületek Szövetsége, a Magyar Művelődési Intézet, az Óbudai Népzenei Iskola, a Pomázi Zeneiskola, a különböző médiák, napilapok és szakfolyóiratok, köztük nagyon megtisztelő módon a Hangszervilág is.

– A megnyitón szóba került Bársony Mihály, a Népművészet Mestere is, akivel – úgy tudom – szoros kapcsolatban álltal.

– Igen. Bársony Mihály (1913-1989) volt Magyarország utolsó hagyományörző tekerőkészítője. Egy igazi „parasztzeni” volt, ahogy azt Claude Fligel francia tekerőlant művész fogalmazta. Mihály bácsi halála után

ott folytattam, ahol ő abbahagyta. Többek közt ez is egy olyan felelőség, amelyet szem előtt kell tartanom.

– A hangszerkészítés önmagában is teljes embert kíván. Te viszont nagyon sok egyébvel is foglalkozol: két zenekart irányítasz, lemezeket készítesz, turnézol, tanítasz, előadásokat tartasz, gyűjtösz, tanulmányokat, újságcikkeket írsz. Hogy bírod?

– Őszinte legyek? Nem tudom. Már ez a száz tekerő is óriási szám. Bársony Mihály egész életében kb. 220 hangszert készített. Ha úgy vesszük, hogy a tekerőkészítés a főfoglalkozásom, akkor a zenélés a másodállás, a többi pedig szabadidős kikapcsolódás. Van, aki keresztrejtvényt fejt. Én országos tantervet írok, vagy népzenei lejegyzést készítek.

– A mostani terveidről mondanál valamit?

– Először is dolgozom. Új és új tekerők készülnek. Emellett a 100. tekerő c. kiállítás júliusban bemutatásra kerül a világ legnagyobb tekerőfesztiválján Saint Chartier-ben, majd Németországban. Augusztusban Ausztria következik, majd augusztus 20-án a Budai Várban a Mesterségek Ünnepe. Emellett folyamatban van a Bokros zenekar második lemezének, a Szent Gellért legendájának kiadása, és a Magyar Tekerőzenekar harmadik CD-jének felvétele, melynek címe: Vitézek az végeknél.

– És a hosszú távú terveid?

– Hosszútávon? Egészség, boldogság és szeretet a családomnak és a barátaimnak. Nekem pedig még vagy ezer tekerő.

– Ehhez kívánunk mi is sok sikert.

Koncz Balázs

...Bú hozza, kedv hozdozza...

Ezzel a címmel kaptam meghívót a kiskunhalasi Városi Könyvtárba 1998. február 19-én Berecz András könyvbemutatójára. Magyar-ének szakos tanárként régóta figyelemmel kísérem a népdalgyűjtő-mesemondó-énekelő előadóművész pályáját, aki mindig valami meghökkenítő dologgal emelkedett ki a sok egyformából.

Láttam a TV képernyőjén népdalénekes-kategória győzteseként, aki pikáns dalszóveggel, hangulatos, „jóízű” előadásmódjával annyira más volt, mint a többi. Emlékszem a tavalyi Táncháztalálkozón ülve előadott mulató, a közönség által egyáltalán nem zavartatott éneklésére.

Most is tudott meglepetést szerezni Kiskunhalason. Vásárolni szeretnünk volna könyvből, de már elfogyott (egyét hozott a könyvtárnak mutatóba), és nem is bízott azzal bennünket, hogy újra meg tudja jelentetni. Dalgűjteményt bemutató könyvet vártunk tőle sok énekléssel, ehelyett a népdalénekesek előadói stílusát képekkel is illusztráló, őket beszédükkel és villanásszerű történetekkel bemutató, az emberre figyelő népdalgyűjtő mutatkozott be.

Van valami benne a mesehősökből! Ő is elindult szerencsét próbálni, és azt meg is találta Magyarország, Felvidék, Erdély, Vajdaság, Kárpátalja legeldegottabb tájain népdalok, népmesék formájában. Bölcs gondolatokat tanult egyszerű emberektől, és ezt adja tovább könyvében. „Magon kött énekesek iskolája” az alcím. Mert aki nem végzett iskolát, az magon kött. Ő ezekkel az énekesekkel találkozott.

Hallgatom, ahogy idéz erdélyi emberektől, ráismerek a csíki, majd a gyimesi tájszólásra. Talán ő onnan való? Felvidéki embereket idéz, és

én ráismerek nagyszüleim ízes beszédére. Vagy talán inkább onnan való?

Amikor megtudtam, hogy pesti, elgondolkoztam: mennyire szeretheti ezeket az embereket, akik között jár, ha még a beszédstílusokat is képes el-sajátítani! „A nyelvezetet az utazás hozza. A nyelvel legjobb utazva ismerkedni. Csodálatos a könyvtár, mert felgyűjti az emberiség tudását, de elmarad belőle az a kis finomság: a száj. Ezt egyetlen betűtípus sem adja vissza” – mondja. „Aki népdalt még nem énekelte vagy nem hallott, csupán könyvet olvasva akarja megismerni, úgy jár, mint a kilátásért kiránduló, aki elfelejtett a hegyre felmenni. Mikor mégis fölment, elfelejtette a szemét kinyitni” – írja könyvében.

„Gondolatok a könyvtárban” – jut eszembe a verscím. Elhallgatnám még Berecz András gondolatait sokáig. De az idő elszállt, megy a vonat, várja a család.

– Vissza kell jönni még hozzánk, és hozni kellene abból az elkapkodott, de talán újra kiadható könyvből is! – szólnak innen is, onnan is.

És énekelni is kellene, meg azt a félbemaradt mesét tovább folytatni! Várjuk vissza Berecz András Kiskunhalasra!

Faddi Istvánné
Fotó: Kovács Katalin

FOLKADATBANK AZ INTERNETEN!

Az Almássy Téri Szabadidőközpont új szolgáltatása az internetes folkadatbázis, amellyel minden érdeklődő számára lehetővé tesszük a tájékozódást.

A folkmozgalom eredményeit szeretnénk közzétenni, lehetőséget adva minden szakmabelinek, hogy adatait, ismertetőjét elhelyezhesse oldalainkon, ellenszolgáltatás nélkül. Lehetőség van a rendszeren belül e-mail cím igénylésére is, amivel a kapcsolatokat szeretnénk segíteni a résztvevők körében.

1998. szeptember 1-től fogadjuk az adatokat faxon, levélben, telefonon vagy e-mailben.

Várjuk az iskolák, klubok, szervezők jelentkezését programjaikról, rendezvényeikről.

Együttesekről, szólólistákról, kézművesekről is szeretnénk minél több ismertetőt, fényképet elhelyezni oldalainkon az elérhetőségükről, tevékenységükről.

Kapcsolatot tartunk több adatbázissal és minden információt hozzáférhetően archiválunk.

Várunk minden érdeklődőt és segítőkész partnert!

További információ: B. Hegedűs Katalin • Almássy Téri Szabadidőközpont • Titkárság (9-16 óráig)
1077 Budapest, Almássy tér 6. • Tel.: 352-1572 • Fax: 342-1139 • E-mail: almassy@mail.datanet.hu

»ÉLJEN A HAZA!«

A Néprajzi Múzeum emlékkiállítása

A tárgyalkotó népművészetben és a népköltészetben a történelem folyamán mindig megjelentek az aktuális történelmi sorsfordulókkal kapcsolatos alkotások is. A történelmi ismeretek a folklór csatornáin keresztül hagyományozódhattak a nagy tömegek számára, még akkor is, ha sohasem voltak függetlenek az iskolában tanított „hivatalos” történelemtől. A klasszikus értelemben vett (paraszti) folklórban – érthető okokból – az 1848–49-es polgári forradalom és szabadságharcra kapcsolatos anyag a leggazdagabb.

Ma a folklórt már nem tekintjük a letűnőfélben levő hagyományos paraszti kultúra kizárólagos attribútumának, így kiállításunk tárgya kapcsán is fel kell figyelniünk néhány – az elmúlt 150 év folyamán több alkalommal is felszínre került – folklór megnyilvánulásra. Ilyennek tekinthetjük például a magyar címer vagy a 48-as nemzetőr karszalag, illetve kokárda későbbi többszöri felbukkanását és jelentésváltozását a nagyobb történelmi események alkalmával (millennium, 1848-as polgári forradalom és szabadságharc ötvenedik évfordulója, 1956-os forradalmi események, 1970-80-as évek diák- és ellenzéki megmozdulásai, valamint a rendszerváltás és az azt követő időszak politikai mozgalmi idején).

A kiállítás tárgyakon, fotóanyagon és az ezeket kiegészítő folklórszöveg idézeteken keresztül sajátos szemzőgből mutatja be 1848-49 kultuszának, jelképeinek megjelenését a hagyományos értelemben vett paraszti (tárgyi és szellemi) kultúrában. A kiállítás fő íve a történelmi tényektől a folklór szimbólumain keresztül a 1848-as jelképek új történelmi környezetben való továbbéléséig vezeti a látogatót. A rendelkezésre álló tárgyakat részint anyag szerinti (textil, fa kerámia, stb.), részint funkcionális (viselet, bútor, ajándék- és dísz tárgyak), valamint a jellegzetes díszítménymotívumok (koronás címer, 48-as hősök: Kossuth, Széchenyi, Perczel, Klapka, Garibaldi, 13 aradi vértanú, Petőfi, stb.) szerinti csoportosításban tárjuk a látogatók elé. Másrészt megjelenik egyfajta időrendi csoportosítás is.

A szabadságharc eseményeihez és résztvevőikhez közvetlenül kapcsolódó tárgyakat számos családban szinte napjainkig megőriztek. Ezek a tárgyak elsősorban nem a díszítményeik, hanem a hozzájuk fűződő családi hagyomány miatt érdekeseek. A toborzási kulacs és kisbogrács Bácskossuthfalváról, (Ómoravica, Jugoszlávia) való. Néhai Harci László kőműves akkor kapta e tárgyakat, amikor beállt Kossuth seregébe. Az utódok szerint az „ÉLJEN 1848 – MAGYAR SZABATSÁG” feliratú kulacsot pálinkával, a bográcsot birkapaprikással minden katonának bevonuló önkéntes megkapta. A szabadságharc hőseinek, mindenekelőtt Kossuthnak a portréi nemcsak olajnyomatok, metszetek formájában, hanem a pásztormunkákon, paraszti rétegek számára készült kisipari használati- és dísz tárgyakon és egyéb tárgyakon is megtalálhatóak. A paraszti származású alkotók gyak-

ran a sokszorosított formában terjesztett portrékat előképként használva alkották meg a maguk Kossuth-ábrázolásait. Ezeket a tárgyakat gyakran a családi képek között a tisztaszobában helyezték el.

A szabadságharc emléke igen gyakran a katonakodás élményeként maradt meg a népi emlékezetben. Ennek egyik legjellegzetesebb alakja a huszár. A huszárábrázolások is inkább általános lovaskatona-figurákat jelenítettek meg, amelyek a címerábrázolásokkal egyidőben szintén rendkívül népszerűek lettek a népművészetben. A kisebb méretű használati és dísz tárgyak mellett a szabadságharcra emlékeztető motívumok a bútorokon és lakástextíliákon is felbukkannak. A Palócföldről (Nógrád megye) származó áttört támlájú pad és tálasfogas huszárokat ábrázoló kazettás díszítményeinek előképe a szolgálati idő emlékére szóló katonai emléklapokon ismerhető fel.

Külön vitrinben láthatóak a Kossuth-bankó szélmin-tájára hasonlító Borsod megyei tardi szőttesek, valamint a lepedőket, kenyérendőket, surcokat díszítő kereszt-szemes hímzések. A kutatás máig adós a motívumok átadásának-átvételének kiderítésével.

A Bach-korszakban és azt követően mind a férfi, mind a nő viseletben jelen voltak a nemzeti ellenállás és függetlenség szimbólumai. Így például a férfi kalap-, bajusz- és szakállviselet Kossuth Lajosét utánozta. E jelenségeket fotókon láthatják az érdeklődők. Bizonyos tekintetben e hagyományok folytatásának tekinthetjük a magyar címer vagy a 48-as nemzetőr karszalag, illetve kokárda nagyobb történelmi sorsfordulók alkalmával történt későbbi többszöri felbukkanását és jelentésváltozását is. Ez figyelhető meg például Plohn József hódmezővásárhelyi fényképész portrészorozatán, aki a Kolozsvári Országos Történelmi Ereklye-Múzeum felhívására 1902-ben mintegy 160 honvédportrét készített. Kossuth Lajos születésének 100. évfordulóján a még élő 1848–49-es katonák képeiből egy nagy kiállítást kívántak rendezni. E célból fényképészeknek szóló felhívást tettek közzé, hogy az idős 48-as honvédekről díjazás nélkül készítsenek portrékat. A gazdag 48-as hagyományokkal rendelkező Hódmezővásárhelyen a felhívás kedvező visszhangra talált, s így Plohn József helybéli fotográfus több mint 150 veteránról készített fényképet. A kiállításon bemutatott fotók a hódmezővásárhelyi Tornyai János Múzeumban őrzött Plohn-hagyatékból valók.

A kiállítás rendezői úgy vélik, hogy a történelmi ismeretek megőrzésében és átörökítésében a hivatalos történelemtanítás mellett nagy jelentősége van a kollektív népi emlékezetnek, valamint az ezt reprezentáló tárgyalkotó népművészet és a népköltészet alkotásainak. E gondolatok jegyében készítettük el kamarakiállításunkat, amely 1998. március 20-tól augusztus 25-ig látható a Néprajzi Múzeumban.

Szabó Zoltán

A SZTÁR-JELENSÉG

Ez a cikk nem a benne név szerint megnevezett előadóművészekről szól! Róluk, bár van véleményem, ezt a cikket elején említett indokok miatt nem fejtem ki. Ők csak példálul szolgálnak egy jelenségre, ami bárki mással megeshetett volna. Sőt másokkal is megesett már máshol és máskor, amiről mások vagy írtak már, vagy nem. Ők csupán statisztái egy történetnek, ami az ő számukra – legalábbis szerintem – ugyanolyan méltatlan és megalázó, mint azok számára, akiknek nem jutott szerep. Erről sem ők nem tehetnek, sem a többiek, sem én...

Egyik népzenei rendezvényről hazafelé menet a fellépők teljesítményét elemeztük. Az aznapit is, meg általában is. Volt, aki tetszett, volt, aki nem.

– Mikor mondja már ki valaki kerek perec, hogy a király meztelen, XY TOTÁLISAN TEHETSÉGTelen? – kérdezte egyikünk ...

– Ugyan ki, hol és miért?

– Hát írj meg a Folkmagazinban!

Ekkor jutott eszembe, hogy ez a műfaj hiányzik. Én nem írhatom ezt meg egy kollégámról! (esetleg néyszemkőzt...) Nekünk inkább össze kell tartanunk, hisz ha nem is mindig tetszik egymás muzikája, végül is egy szekeret tolunk. Ha meg mégis megírnám, azt elsőre féltékenységek vélné mindenki, ami szavam súlyát csökkentené, még akkor is, ha igazam volna. Hát még, ha tényleg csak féltékeny vagyok! ...

De akkor ki írja meg, és hol? Zenész tehát nem. Ki van még? (Egy ember megpróbálta: őt, szegényt, elsíratuk. De egyedül ő is csak egy vélemény volt: ha igazam volt, ha nem, senki nem mondott neki ellent. Sajnos neki sem adatott meg, hogy véleményét viták hevében kristályosíthassa ki.) Ez a társaság túl kicsi és túl belterjes ahhoz, hogy bárki is pártatlan kívülálló

legyen. Ez a társaság csak zenészekből és táncosokból (tánccsoportok tagjaiból) áll. Ezen belül persze sógorokból, komákból, mesterekből és tanítványokból, apákból és fiakból, nagybácsikából és unokaöcskösökből, barátokból, harcostársakból. szeretőkől, és lekötözettekől, ahogy ez már lenni szokott. Egymásnak játszunk, egymásnak táncolunk. Egymást zsúrizzunk, egymásnak osztogatunk díjakat, meg engedélyszámokat, egymást hívjuk meg ide-oda. Ma én, holnap te.

Más nemigen foglalkozik velünk. Ha mégis, többnyire melegezik egy-egy sztár (nincs olyan sok) évtizedek alatt összegyűjtött érdemeinek n+1-edik méltatásával. Ehhez nem kell semmit ismerni abból, ami mostanában, vagy egyáltalán bármikor és bárhol történik. Ezt a néhány nevet mindenki ismeri, és mindenki úgy tudja, hogy jók. Ezzel tehát nem lehet nagyon mellé trafálni, ez közmegegyezés tárgya, mondhatnám evidencia. De néha írni kell róla, mert minden újságíró életében elérkezik a pillanat, amikor meg kell mutatni, mennyire fontosak az ilyen értelmiségi dolgok. (Néha a szociális meg az etnikai érzékenységet kell csillogtatni, olyankor hajléktalanokról, cigánytelepekről, meg mozgássérült gyerekekről szokás írni). Ilyenkor tehát előveszik azt a néhány jól bevált nevet, „hadd lássák, mennyire rajta tartjuk a kezünket a népzene ütőerén!” Így alakul ki a sztárkulusz, ami tehát nem jó a „szakmának”, nem hiszem, hogy jó a sztároknak (akik a lelki mélyén – legalábbis remélem – jobb’ szeretnék, ha inkább valódi értékeikért írnanak róluk), csak a felületes sznoboknak – legyen bár újságíró vagy egyszerű hallgató – jó, hiszen ahhoz, hogy tudja, ki a legjobb (akiről majd áradozni lehet), nem kell száz és száz produkciót végighallgatni, véleményyt alkotni, mérlegelni, időt pocskékolni, elég csak azt a néhányat. Szép példát láttunk erre a jelenségre a Táncháztalálkozó. A nagyte-

remben a Kalyi Jag játszott, miközben az edzőteremben a Muzsikás és – a program szerint legalábbis – Sebestyén Márta. A nagyteremben páran lézengtek (a méreteihez képest), miközben az edzőteremből sokan azért jöttek ki, mert nem kaptak levegőt. Ennyivel jobb a Muzsikás a Kalyi Jagnál? Természetesen nem. Még csak nem is ennyivel ismertebb, vagy sikeresebb, figyelembe véve Guszti közéleti aktivitását is. Vagy talán a magyar népzene értékeesebb ennyivel a cigánynál? Nyilván ez sem igaz! Mi történt hát? A válasz nem késlekedett sokáig: Amikor bejelentették, hogy Márta beteg, a közönség egy része pánikszzerűen kitódult a teremből. Egye fene, – gondolták – ez a nap már tönkrement most már akár jöjjön a Kalyi Jag! Mit jelent ez? Ilyen rosszul játszott a Muzsikás? Bár jómagam a Kalyi Jagot hallgattam, de szavahihető informátoraim szerint nem ez a helyzet. Vagy egyáltalán labdába sem rúghatnak Márta nélkül? Félkarú óriások, akiket csak ő futtatott be? Nem! Ez a sztárjelenség.

Ugyanaz, amiért mondjuk Ravi Shankar-t, vagy a free jazz-t, (esetleg Bartókat vagy Schönberget) sokan átszellemülten hallgatják, csak mert ciki lenne bevalani, hogy egy mukkot sem értenek az egészből. Hogy igazából csak „a Lagzi Lajcsi”, „a Dankó Pista”, meg „a Korda Gyuri” érthető. Vajon az az ember, aki a Muzsikásról kivonul, mert nincs ott Márta, mit vár igazán? Tudja vajon, mi a különbség Márta meg bárki más között? A Muzsikás meg a Kalyi Jag között? Vajon Márta énekét akarta-e hallgatni, vagy saját szemével akarta látni azt, akit a TV-ben szoktak mutatgatni. Ha történetesen Márta ott lett volna és emberünk áhítattal végighallgatja, mit hallott volna belőle? Mit kapott volna? Kapott volna-e olyan élményt, amit a Muzsikástól, a Kalyi Jagtól, vagy bármelyik kevésbé ismert előadótól nem kaphatott volna? Félfő, hogy csak ennyit: Ott van az a nő, aki a Deep Foresttel... Akit láttunk a Friderikusban.

ifj. Vitányi Iván

Östörténet és zenekutatás

A magyar nép finnugor eredetéről az utóbbi években ismét fel-lángoltak a viták. Eredetiünk kutatásában nemcsak ez a két tudomány-ág hozhat új felfedezéseket, tekintettel a kérdés komplex voltára.

Kiszely István A magyarság őstörténete címmel nemrégiben megjelent munkájában felhívja a figyelmet arra, hogy a népzene is komoly forrást jelent az őstörténet kutatásának folyamatában. „Egy nép őstörténete alatt történelmének azt a szakaszát értjük – írja Vargyas Lajos –, amelyet frott forrásokból nem lehet teljesen megismerni, s a rokon tudományok segítségére van szükség megrajzolásához. Ez a szakasz a magyarság esetében a honfoglalás előtti időszak. A magyar zene középkori történetére nagymértékben vonatkozik ez a meghatározás: az frott források hiánya. Mégis... tanácsos a honfoglalást tenni az őstörténet határpontjának. Erre a magyarányra ma még egyedüli forrásunk mai élő népzene. Ebben kimutathatók olyan stílusjegyek, amelyek csakis keletről, s a magyarság korábbi tartózkodási helyéről származhatnak.”

Ehhez a gondolathoz kapcsolódik Kodály megállapítása: „Mélyebben éltünk még a népkultúrában, a magyar lélek ősi rétegeiből még a XX. században is több az eleven valóság, mint gondoltuk.”

Mi a népdal? – teszi fel a kérdést Bartók Béla, majd így folytatja: „Erre a kérdésre kielégítő választ adni eddig senki nem tudott. A néphagyományt nem lehet valami egységes, azonos halmazállapotú anyagnak elképzelni. Mélyreható különbségek vannak életkor, társadalmi, vagyoni állapot, vallás, civilizáltság, vidék és nem szerint... A magyar zene kialakulásának útja sem lehetett más, mint a nyelv, a nép. Amerre járt, amint nőtt a nép, zenéje velejárt, ami hatott a nyelvre, hathatott a zenére is. A rokonnak tartott népek közül egyedül a finn nép rendelkezik gazdag zenei gyűjteményekkel. Zenéje azonban annyira távol áll, hogy eddig lényeges egyezéseket kimutatni nem sikerült. ... a magyar népzene minden jelenségét, aminek sem az európai,

sem a körülálló népek zenéjével kapcsolatban nincs, keleti eredetűnek kell tartanunk.”

Erről Kodály Zoltán is hasonlóan vélekedik: „A magyarság ma legszélős idehajlott ága a nagy ázsiai zenekultúra évezredes fájának, mely Kínától Közép-Ázsián át a Fekete-tengerig lakó különböző népek lelkében gyökerezik...”

Az oszmán és kirgiz, ujjur és más török népek hétfokú zenéjében is gyakorta érezhető a magyar népdalokra oly jellemző pentaton. Érdekes megállapítást tesz Du Yaxiong kínai zenekutató is. 1982-ben megjelent tanulmányában arról ír, hogy a Hexi-Corridorán élő yugurok és a magyarok népdalai között sok a közös vonás. „Nemcsak pentaton, hanem ereszkedő dallamú, hangsúlytalanul végződő, kvintváltók mindkettő. Azonosak a visszatérő dallamok zenei komponálásai is.”

Az ugyancsak kínai Zhang Rei is a török nyelvű nemzeti kisebbségi népek között dolgozott. A yugur és a magyar népdalok vizsgálata során arra a következtetésre jutott, hogy: „... olyan egyformák, hogy alig fedezhetünk fel különbséget köztük, még akkor sem, ha az egyes dallamszerkezeteket felcserélünk.”

„Azt, hogy a magyarok átmeneti hazájukban együtt éltek az ujjur népekkel, nem igen tagadja senki. De népzeneünk túlmutat az Urálon, s ez nem finnugor eredetre vall” – írja Csajághy György, majd így folytatja: „... a finnugorok zömére a trichord, esetleg a pentachord jellemző, a pentatont itt-ott úgy vették át. Mivel azonban a magyar zene ősi rétegére is a pentaton jellemző, így a pentaton nálunk nem felvett, hanem ősi zenénk, következőképpen a magyarok finnugor zenei eredeztetése semmiképpen sem lehet bizonyos.” Erre a finn Ilmari Krohn is felhívja a figyelmet, mondván: „A magyar és a finn népzene közt párhuzam nem vonható, mert a finn zene diatonikus, s régi dallamaik közt is csak pentachordot találni.”

Szebeni Antal

MINŐSÉGI TEKERŐLANTOK
NÉPI TEKERŐK, TÖRTÉNETI HANGSZEREK
GARANCIÁVAL

NAGY BALÁZS
Tekerőlantkészítő • Hurdy-Gurdy Maker
1124 Budapest, Lejtő út 12/b. • Tel./fax: 319-8459

– APRÁJA –

A 10 éves Csík zenekar neves zenészek és művészek közreműködésével 1998. október 16-án 20 órakor tartja jubileumi műsorát és az azt követő mulatságát a kecskeméti Erdei Ferenc Művelődési Központban (6000 Kecskemét, Deák F. tér 1. Tel: 76/484-594).

*

XV. Kecskeméti Népzenei Találkozó
 1998. szeptember 18-20.

*

Almássy Téri Szabadidőközpont kiemelt folk-rendezvényei
 Szeptember 18. 20 órától Ternipe lemezbemutató koncert
 Szeptember 19. Szezonnyitó Táncház Mulatság
 Október 2. 19 órától Kalotaszegi Bál
 Október 31. 19 órától Görög Est
 November 27. 19. órától Balkán hangja (táncház mulatság)
 – Biharisokk évadnyitó buli várhatóan 1998. nov. 6-án –

„Jó állapotban lévő Bársony-tekerő eladó!”

Vasvári Annamária
 tel.: 06-26/386-286

Nyári (Feri-)kém-jelentés az Öböl környékéről:
 Június közepén a Los Campagnos vendég szereplésével fejeződött be a Csángó

Táncház első éve Brisbane-ben.

A Táncház saját gyermekzenekara:

ifj. Tobak Ferenc, tekerő; Devin Nixon, dob; Trefil Kristof, furulya.

Felnőtt program: lánc és körtáncok Michele Vellrath vezetésével.

A zenekar: Tobak Ferenc (duda, furulyák) és a köré tömörülő helyi erők.

A táncház szeptembertől havonta kétszer folytatódik.

Július 2 - 13-ig a Somogy együttes,

Szilágyi Zsolt és Újlaki Marianna tartózkodtak az USA-ban

a 16. alkalommal megrendezett Barátság népzene és tánc tábor

(Mendocino, California) meghívásra.

Mindezekre a koronát augusztus 4-én kedden,

Sebestyén Márta és a Muzsikás,

Farkas Zoltán (Batyú) és Tóth Ildikó (Fecske), műsora tette fel.

*

A dr. Martin György tiszteletére megrendezett

II. Nemzetközi Legényes Verseny díjazottjai:

I. Lajkó Levente (Üllés)

II. Galát Péter (Szarvas)

III. Nagy Róbert (Nyíregyháza)

Közönség díjas: Pőcze László (Komárom)

*

A Budapest Főváros Bartók Táncegyüttes

sikeres svédországi vendég szereplésén

vett részt július 16. és 26. között.

*

Szeptember 26-án este 8 órakor Bernben a

Figurás berni magyar táncegyüttes fennállásának 15. évfordulóját

ünnepli Bp. Főváros Bartók Táncegyüttesel közösen.

A műsor után Szüreti Bál lesz.

További információ Bp-en Nagy Z.J-től (312-2085)

vagy Bernben Vuicsics Gyulától (+41.31.331-7528)

A Táncház Egyesület

„Új élő népzene '99”

lemezpályázata

népzenei együttesek,

énekes és hangszeres szolisták részére.

A pályázatra olyan műsorszámokkal lehet jelentkezni, amelyek eddig még CD-lemezen nem jelentek meg. (Hangkasszétán való korábbi megjelenés nem kizáró ok.) Annak érdekében, hogy a szakmai zsűri minden egyes tagja a teljes anyagot meghallgatva tehesse meg javaslatát, szolistáktól legfeljebb hatperces, együttesektől legfeljebb tízperces hangfelvételt várunk. Az időkorlátot túllépő pályázati anyagokból csak az első hat ill. tíz percet bocsátjuk a zsűri elé. Szerkesztési okokból kérjük, hogy egy blokk lehetőleg ne legyen hosszabb öt percnél!

A zsűri tagjai arról döntenek, hogy mely műsorszámokat javasolják hangfelvételre. A zsűri külön nem értékeli a pályázatokot, de a szavazati arányról minden pályázó értesítést kap. A zenei szerkesztő-rendező a stúdióban rögzített anyagból – szakmai és szerkesztési szempontok alapján – állítja össze a CD és hangkasszéta anyagát. Fenntartjuk annak lehetőségét is, hogy a teljes műsoridő legfeljebb 15 %-áig pályázaton kívülről hívjunk meg előadókat. A stúdiófelvételre 1999. januárjában kerül sor. A hangfelvételre érkezők utazási költségeit előzetes egyeztetés alapján megtérítjük.

A CD és hangkasszéta megjelenését a XVIII. Táncház Találkozóra (1999. március 27-28.) várható.

A válogatásra felkerülő előadók bruttó 1.200,- Ft/perc tiszteletdíjban és tiszteletpéldányban részesülnek, a megjelenést követően.

A pályázati kazetták beérkezésének határideje:
 1998. október 31.

A pályázathoz egy minden szükséges információt tartalmazó mellékletet kérünk csatolni. Ebben szerepeljen a pályázó neve, levelezési címe, telefonszáma (ha van, faxszáma és e-mail-címe). Kérjük feltüntetni az egyes műsorszámok címét, a tájegységi hivatkozásokat (esetleg a gyűjtő nevével), számonként a közreműködők nevét és hangszerét, valamint az elhangzó dalok szövegét (ha nem magyar nyelvű, a nyersfordítást is). Hiányosan dokumentált és késedelmesen benyújtott pályázatok nem vesszünk figyelembe.

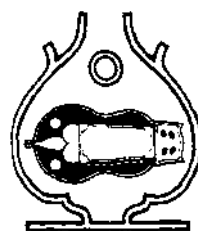
Postacím:

Táncház Egyesület, 1255 Budapest, Pf. 153.

További információk:

214-3521, 212-0264 (tel./fax)

e-mail: tanchaz@mail.datanet.hu

KIVÁLÓ MINŐSÉGŰ
TEKERŐK
RÖVID HATÁRIDŐRE!

VONÓS ÉS PENGETŐS HANGSZEREK
 JAVÍTÁSA, RESTAURÁLÁSA

SZERÉNYI BÉLA

hangszerkészítő népi iparművész,
 a Népművészet Ifjú Mestere

1037 Budapest, Fergeteg u. 11. • T/F: 250-7988

Tóth Ferenc

– 1930 - 1998 –

„Tóth Ferenc kalocsai tanító, együttesvezető, koreográfus 1930-ban született, fiatal tanítóként került Kalocsára az 1950-es évek elején. Itt tanított első osztályosokat nyugdíjas koráig. Iskolájában már a kezdetektől fontosnak tartotta Kalocsa és vidéke hagyományait kamatoztatni a nevelésben. Először gyermekcsoportokat szervezett és oktatott Pécsiné Ács Saroltával, a neves kalocsai gyűjtővel és néprajzossal. Ezekből a gyerekekből és kalocsai adatközlőkből alakították meg 1963-ban a Kalocsai Népi Együttest, melyet rövidesen egész Európában megismertek a magyar népművészet reprezentáns képviselőjeként. Az együttes Tóth Ferenc vezetése alatt többször kapott nívódíjat, első helyezéseket az Országos Hagyományörző Fesztiválokon. Nincs Kalocsán olyan család, melyet ne érintene népművészeti tevékenység valamilyen formában. A Tóth Ferenc irányításával működő kalocsai »Gyermekbokréta« több mint 200 gyerek tánccsoportot számlál. A 80-as évek elején alakított parasztegyüttesével, a »Piros Rózsával« újabb kincsekkel gazdagította a Kalocsa szokásait feldolgozó színpadi alkotásokat. Az eltelt több mint három évtizedben Tóth Ferenc játék-, és tánctanítói, feldolgozó munkája az egész országot ismertté, népszerűvé vált.

Műveit sok gyerekcsoport, együttes táncolja, terjeszti. A több ezer gyermektagot számláló Örökség Gyermek Népművészeti Egyesületnek 1990 óta egyik megalapítója, elnökségi tagja, módszertani, szervező és művészi munkája segíti a gyermek tánccsoportok ügyét.

Eddigi munkásságát »Kiváló Népművelő« címmel jutalmazták, illetve az első »Örökség« díjat ő kapta meg 1995-ben. 1998. januárjában megkapta a Köztársasági Elnök által adományozott Ezüst Érdemkereszt kitüntetését.“

Fotó: Kökény Richárd

Drága Ferkó!

Hát megállt az Örökmozgó...
Nem sorolod remeknél remekbebb terveidet!

Nem meséled csillagszemű
gyermekserged örömeit a sikeres bemutatók után!

Nem panaszkod fel a egykori
meg nem értést!

Makacsul hallgatsz, s mi meg még fel sem fogtuk, micsoda hatalmas veszteség érte kis családot, tengernyi tanítványodat, Kalocsa városát, néptáncművészeit, mozgalmunkat.

Csodálatos életutad minden perce a Téged körülvevőké volt. Áldozatos munkásságod kincsek halmazát teremtette meg néptáncszínpadainkon. Teljes lelkedet átítatta népünk ezerarcú művészete, a legkisebb gesztusoktól a leheletfinom szerelmi lírán át az erőteljes duzzadó férfiaságig. Így születtek évről-évre gyönyörű műveid. Ezek mindenkor

a tiszta forrásból táplálkoztak, de kezded nyomán lettek új igazgyöngyszemékké.

Kutatásaid, emberismereted, szorgalmad, az Isten-adta tehetségéd révén megadatott Neked az, ami igen keveseknek: az emberi élet hosszú útjának minden korszakában, minden állomásában megláttad – és velünk is megláttattad – a legszebb emberi vonásokat, a játékot, a tisztaságot, a költőiséget, a magyarságot és az emberséget.

Művészi alkotótevékenységed legszebb virágai itt termettek Kalocsán, de kisugárzásuk szerte az országban él, ahol csak néptáncos ifjú, gyermek, vagy hagyományörző idős asszony, ember él. Alkotói nagyságod olyan fokú szerénységgel párosult, hogy a „fentől jövő” elismerések bizony szerényen csordogáltak, s érdemtelenül mérsékeltek voltak... Téged a munka láza tartott életben, s

gyermekeidért, az alkotásért éltél! Most, hogy hosszú útra indulsz, mi itt siratunk, de ott fönt szerető öleléssel várnak Rád: Sári néni, Bora néni, Martin Gyurka, Pesovár Feri, s a sok elnémult nőtáfa, lecsengett sarkantyús, földre hányt seprűs, marsoló öreglegény! Ha majd kiültök az Esthajnal Csillag partjára, nézzetek le ránk, s tudjátok jól, hogy éltetek nem volt hiábavaló: mindaz, amit alkottatok az itt maradtoknak ad erőt; az átöröklött nemzeti anyanyelvet dalban, táncban, viseletben élteti tovább az ifjú nemzedék!

... s a büszkeség mellett szánjatok ránk egy fohászt, hogy ne hagyjon el erőnk... aztán várjatok meg! Jövünk mi is...!

Nyugodj békében drága testvérünk! Nyugtalan lelked drágakövei örökké élnek!

Vásárhelyi László
(Elhangzott Tóth Ferenc temetésén)

REGE

A pozsonyi Ghymes együttes REGE címmel jelentette meg új, negyedik CD-jét a Fonó Records Ltd. gondozásában. „Rege”: A szájhagyományban élő (ősi) mesés, mitikus történet (mese) – adja tudtul a borító beköszönő szövege.

S a Ghymes együttes regél, úgy mint eddig, s mint még soha. A számok között éppúgy találhatók régizenei fogantatásúak (Azért ne bánkódjál [Balassi Bálint, 5], Bujdosódal [7]); versmegzenésítések (Ej de igen nagy kár [Weöres Sándor, 8]); népdalszöveg feldolgozása (Jézus ágyán [4] – e szám dallam-vonulatából akár két melódia is kitelt volna!); a kisebbségi létből fakadó jajkiáltás (Fennen hordod [12] – bár korántsem olyan didaktikusan, mint a „Királyének” című számban); mint azok az egyéni, kizárólag a Ghymes együttesre jellemző hangvételű dallamok (például a Szarka Gyula szerzette Ne nézz hátra [9]), amelyek miatt a világzene kategóriáján belül lassan új fogalmat kell bevezetni, a Ghymes-zenét.

A muzsika az eddigi hagyományoknak megfelelő: népzenei hangszerek feleselnek olyan egyéb instrumentumokkal, mint a szaxofon, a szintetizátor, vagy éppen az »esőcsináló« (ezt a különleges, dél-amerikai hangszert egy fesztiválon fedezték fel). De nem csak az esőcsinálótól egyéni a Bazsa-rózsa [2], hanem az ősi, mitikus, keleties dallamvezetéstől is (negyed- és félhangok), amit már-már bántóan ellenpontoz az ízig-vérig mai, aktuális szöveg.

A lézercsiga leginkább slágergyanús száma a Tánc a hóban [10] – ez az együttes koncertjeit látogató közönség reagálásán is érzékelhető. A szöveg refrénje Ady Endre: Héjanász az avaron című versét idézi fel: //: Tánc a ködben, tánc a jégen / Tánc a hóban, tánc a fagyban. :// tánc. A dūr–moll váltakozása, az ugyancsak keleties, ősi stb. (ld. fentebb) hangulat, Szarka Tamás–Kiss Bernadett éneke hihetetlenül sa-
—kó —s

tossá varázsolja ezt a muzsikát (szöveg: Szarka Tamás).

A zenészerzők között a Szarka-fivérekén kívül Buják Andort is köszönthetjük (Eskü [6]), az együttes tenorjait hangulatosan, szépen, érzékenyen árnyalja Kiss Bernadett éneke [7, 8, 10, 11], s a muzsikusok között Eredics Gábor és Kálmán, Farnbauer Péter és Lau János nevét is olvashatjuk a hagyományosan közreműködő Galántai Magyar Tanítási Nyelvű Alapiskola gyermekkórusa mellett.

A CD borítója (a 6P Reklám és Produkciós Iroda kivitelezésében) méltó vizuális megjelenítője a hanghordozó anyagának: „...szarvas vagyok, fejemen/ Holdat s Napot cipelem“ hallhatjuk a címadó dalban, a Regében, s a címlapon is ott látható a legendás szarvas, agancsán a Hold és a Nap jelével.

A Ghymes-zenét lehet szeretni, és lehet nem érteni, de egyvalami biztos: közömbös nem maradhat iránta az ember.

Hegedős

Sok szép napot éjszakával

„A Hegedős együttes 1984-ben alakult a Honvéd Művészegyüttes részeként. Elsősorban magyar népzenei játszó, de repertoárunkban megtalálható a szomszédnépek, valamint Magyarország nemzetiségeinek zenéje is. Célunk a különböző vidékek népzenejének hiteles, hagyományhű megszólaltatása, és erre törekszünk ezen a lemezen is. Az itt hallható zenei anyag nagy részét Agócs

Gergely saját gyűjtései, autentikus felvételei alapján állítottuk össze.

Azok az emberek, akiktől a lemezünkön hallható zenét tanultuk, nem iskolákban képzett muzsikusok. Falun élő parasztemberek, pásztorok, cigányzenészek. Az ő zenei gondolkodásukban minden egyes hangsúllynak, hangszínek és hangképzési gyakorlatnak ugyanolyan alkotószerepe van, mint a kottában rögzíthető értékeknek. Zenéjük egy őszinte érzésvilág művészi kifejezőeszköze. Az érzéseket megtanulni nem lehet. Ezért próbáltuk meglegelni őket saját lelkükben, mert hisszük, hogy ez az út vezet a technikától a kultúra felé. Ha ez a lemezünkön helyenként hallható, akkor ezért azoknak az embereknek tartozunk köszönettel, akik a személyes találkozásaink révén nemcsak, mint »adatközlők«, hanem mint tanítómesterek és jóbarátok költöztek a szívünkbe.“

Az együttes tagjai:

Agócs Gergely,
Gombai Tamás,
Szabó Gábor,
D. Tóth Sándor,
Kürtösi Zsolt

Megjelent:

A jászági zöld erdőbe... című kazetta, mely az MTA Zenetudományi Intézete, a Jász Múzeum és Molnár István helytörténeti kutató Jászságban gyűjtött anyagának felhasználásával készült. Közreműködik a Jártató Zenekar, Romhádi Krisztián tekerőn, Unger Balázs cimbalmon, énekel Majorosi Marianna, Góbor László, Bolla János, Fekete Zoltán.

Kiadja:

Jász Múzeumért
Kulturális Alapítvány, 5100 Jászberény,
Táncsics u. 5. tel.: 57/412-753

Z A

K I

Hangstúdió

népzenei és népzenei alapokra
épülő hangfelvételek
professzionális stúdiója.

Tel./fax:(36-1)318-1010, 318-7913
Mobil tel.: 06 30 950 50 29
Cím:1085 Bp. Kőfaragó u. 12.

– A Kolozsvártól 36 km-re, keletre fekvő Magyarsovát az egyik legnépesebb észak-mezőségi magyar falu, amely gazdag folklórkincséről híres. Népzenei gyűjtéseink során az öregek egy tréfás, erotikus táncról tettek említést, melyet a „szüzek táncának“ hívnak. Ez a szökös tánc ill. „összerázás“ a lemez 11. számú összeállításának utolsó dallama. A hegedűjátékban hallható glissando, „éles csúszás“ és a táncoló lányok „jaj“ kiáltása a szüesség elvesztésére utal. A kiváló hegedűs, Maneszes Márton (a falu kántora) szerint a táncban a legények akkor rendelték a zenéstől a „szüzekét“, ha ezzel a szeretőjüket gyakran változó leányokat akarták megszégyeníteni. E tréfás, dramatikus tánc egyben a farsangi vénlánycsúfolás szokásához is kapcsolódik. Huszár János szováti cigányzenész szerint a táncdallam a „vénlánycsúfolás“, amellyel a farsang végéig férjhez nem ment lányok gúnyolták ki. Ebben az időszakban a fonókaláká adott helyet a fiatalok közösségi összejöveteleinek. A fiatal legényeket az alábbi szimbolikus tartalmú szöveggel hívták a fonóba : „Én rázom a karót, a karó rázza az ördögöt, az ördög rázza a legényeket, hogy addig ne legyen pihenőjük, amíg nem jönnek hozzánk a fonóba.“ (Vizeli Balázs)

Szent Gellért legendája

A Bokros zenekar egy egészen új népzenei formáció, amelynek tagjai e műfaj élvonalából kerültek ki. Mindegyik zenész más-más zenekarban tevékenykedik több évtizede (Magyar Tekerőzenekar, Téka, Vujicsics), akiket a jó barátságon és a hasonló zenei elképzeléseken túl egy közös gondolat foglalkoztatott, s a zenekart is ez keltette életre: a bourdonhangzásvilág (tekerő és duda hangzás) egyfelől a legszigorúbb hagyományőrzéssel, másfelől újító szándékú útkereséssel. A „Bokros“ úgy működik, mint a tekerő három húrja. (A dallam, a recsegő és a basszus egymagában is „kimondja a maga nyelvén a nótát“, de csak együtt-hangzásuk adja meg a tekerő karakterét. Egyik sem fontosabb a másiknál, egymás mellé rendeltettek.) Személyükben és hangszereik által úgy mondják a maguk nótáját, hogy a végeredmény maga az együttes. Különkülön, de együtt is.

Szent Gellért püspökünk élettörténetének leírásában van egy nagyon érdekes zenetörténeti esemény. Történt egyszer egy késő esti órán, hogy a szent életű püspök és Walter mester csendesen olvastak, amikor meglepő és számukra érthetetlen zene hangjaira lettek figyelmesek. „Walter, hallod-e a magyarok szimfóniáját, miképpen hangzik? – nevettek mindketten e daloláson.“ A latin nyelvű történetből kiderül, hogy egy szolgálólány énekelt, miközben kézimalmon gabonát őrlött. A furcsa zúgással kísért magyar ének okozott ekkora meglepetést a jeles férfúknak. Sokan sokféleképpen magyarázták már e rövid történetet, lévén, hogy a latin szöveg több értelmezést is ad anyanyelvünkön. Legtalányosabb a „Symphonia Hungarorum“ kifejezés. A

symphonia ezer évvel ezelőtt többszólamúságot, együtthangzást jelentett, illetve ilyen tulajdonságú (bourdon) hangszerekre utalt, vagyis a dudára, tekerőre. Egyesek ezért úgy gondolják, hogy a szolgálólány valójában tekerőn muzsikált éneklés közben.

A Szent Gellért legendája című lemez nem kíván újabb értelmezést adni eme históriának.

Koncz Balázs rajza

Számunkra mellékes, hogy akkor és ott vajon tekerő, duda vagy kézimalmon zúgása kísérte az éneket. Az viszont nagyon is fontos, hogy ezt a bourdon hangzásvilágot Szent István királyunk magyarjai nagyon is ismerték, és a XX. század végén még mi is gyűjtöttük Csongrád és Szentest környékén. A Bokros együttes lemeze tehát időben és térben, de leginkább zenében kívánja bejárni ezt az ezer éves időszakot.

„Ez a hanganyag szándékunk szerint egységes zenei folyamatot alkot, bár minden egyes szám önmagában is kerek egész. Vezérgondolatunk a bourdon zene, mint ősi és alapvető hangzás, amely lényegében változatlan, de történeti síkon új és új szerepben jelenik meg, kifogyhatatlanul. Ez a gondolat lemezünkön töleszerszerűen rendezte el a muzsikát.

A tölcser peremén a kezdő és záró számok (1.,11.) a népzene XX. század végi állapotáról fakadtak, tükörképei egy városi értelmiségi réteggel. Közvetlenül mellettük (2., 3., 9.) az archaikus dél-alföldi tekerő-klarinét zene szólal meg, amely számunkra az élő gyökeret jelenti, életfa módján tart kapcsolatot fölső és alsó világgal. A képzeletbeli tölcser alján a legenda elevenedik meg. Szent Gellért elmélkedése egy bizánci gregoriánban ölt testet (7.), a szolgálólány szentesi dalt énekel (6.). Furcsa belegondolni, de mindkét dallam létezett már Gellért püspök idején, és ráadásul mindkettőnek közös vonása a bourdonhangzás. A szentesi dalban a páratlan szépségű ornamensek, a gregoriánban a kíséret bizonyítja ezt.

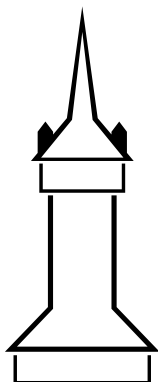
Ma, amikor egyformán nagy tisztelettel tekintünk népünk őskultúrájára és keresztény hagyományaira, szomorúan emlékezünk Gellértné, aki e két kultúra értelmetlen hatalmi harcának lett áldozata. Pedig láthatjuk: az elmúlt évezredben nem élhetett meg egyik a másik nélkül. A Szarvasének (5.) kereszténység előtti regös-szövege még a XX. század végén is elhangzott a Jézus születését köszöntő egyházi népénekek mellett. Biztosak vagyunk benne, hogy azok az István-napi regösök még a paphoz is bezörgettek pogány énekükkel – és ami tanulságul szolgálhat ma is – meg is hallgattattak! ...“

Szerényi Béla

TABLE OF CONTENTS

- Page 3 Part II of Kiss Ferenc's summary of the state of the dance house movement and folk music in Hungary. This report covers the situation and questions in the areas of folk music recordings, their distribution, publication and connection with other areas of the arts, representation in the media and the issue of folk music arrangements. Kiss urges for more communication, co-operation between organizations, institutions, schools and companies dealing with Hungarian folk music and the táncház movement. He also cites areas of folk music which he feels need work (systemizing gypsy music, solving special problems in transcription of Hungarian folk music, etc) and the need for clarification of popular terminology in the Hungarian language (authentic, village, world, revival, peasant music, etc, etc.).
- Page 4 Kalotaszeg - the discovery of Hungarian folk art - exhibit at the Hungarian Ethnographic Museum on display until December 31, 1998. This exhibit celebrates the 125th anniversary of the foundation of the ethnographic museum and folk art from ethnographic area of Transylvania known as, Kalotaszeg. Upon visiting this exhibit one gets an idea not only of the richness of decoration in the folk art from this area, but also the role that this particular area has played in the development of Hungarian ethnographic research, and changes in the folk arts of this area from the 1870's til the present. By Szacsвай Éva
- Page 6-9 Who was Rábai Miklós?
An account of Rábai's life and work until the end of the forties. This is the man who became the first director of the Hungarian State Ensemble and held that position until his death in the early seventies. Rábai was a man whose endless energy and curiosity for folklore, music and dance led him into the villages in eastern Hungary during this period to learn the dances of the people there. He was able to gather young people together and inspire them through his enthusiasm and guidance. This period in the late forties is when he began choreographing and formed a dance group within the framework of the Hungarian Scouts before he moving to Budapest. Since the táncház movement began, his work has been considered rather dated and out of style. Just as today's choreography reflects current trends in folklore, Rábai's work reflected the trends in folklore of his time. By Vadasi Tibor
- Page 9 An interview with Sebestyén Márta about her career and her work with Muzsikás Ensemble which appeared in a Prague publication on the occasion of their performance there in March 1998. The article ends with the following quote from Márta, „I am the kind of flower which only blooms in Hungary. I am glad that I am able to travel the world, I am proud to sing our songs and that with them I can bring pleasure to others, but I could only live in Hungary. I belong here.“ Harmonie 1998/1.
Hungarian translation by Zachar Ottó
- Page 13-24 Information, news, announcement
- Page 13 Announcing the 12th annual Celebration of Folk Arts held in the castle area of Budapest August 20-23, 1998.
- Page 16 Planétás publications' announces a new series of books on subjects in Hungarian folklore, folk dance, folk music, traditional folk arts and customs. These books are published in Hungarian.
- Page 18-19 Táncház-es and folk clubs
- Page 21-22 Kaposi Edit: Remembering the first folk dance festival in Gyula, Hungary: 1948 April 11-12. A historical account of this important event in the history of Hungarian folk dance movement.
- Page 23 Celebrating Szék On May 23 and 24th, 1998, an event was held in the town of Martonvasar (outside of Budapest); an event celebrating the dance, music and customs of the extraordinary village of Szék (in Transylvania). In this article, Soós János originally from Szék, talks about the event, customs of Szék and the value of preserving tradition.
- Page 25-26 Gázsa: nickname of Papp István, prímás from Transylvania and a key figure in the now 20 year old táncház movement in Transylvania. Gázsa is now also the name of his Budapest band and a CD released in early 1998. Here is the text which is part of the CD cover notes; the story of his music career in Transylvania and how he came to Budapest where he now lives.
By Papp István Gázsa
- Page 26 Report on Szerényi Béla's exhibit: „100 Hurdy-gurdies“. This exhibit of Szerényi's hand-crafted Hungarian Hurdy-gurdies opened in April 1998 in Budapest, then travelled to France, Germany, Austria and home finally coming back to Hungary in time for the Saint Stevens's day celebration in the castle area of Budapest. By Koncz Balázs
- Page 27 Mrs. Faddi István, a teacher in Kiskunhalas, Hungary, writes about Berecz András' recently published book on the people (their stories, wisdom and humour); from whom he has collected his repertoire of songs and tales over the years.
- Page 28 Éljen a hazá! - (Hurrah for the homeland!)
In memory of 1848-49
An exhibit of national Hungarian emblems and symbols and their use in the decoration of folk crafts through the years; was on display at the Hungarian Ethnographic Museum in Budapest from March 20th through August 25th, 1998. By Szabó Zoltán
- Page 29 The presence of a star
Ifj. Vitányi Iván philosophizes on star personalities and the dance house movement.
- Page 29 Ancient history and music research
„That the Hungarians lived together with Ujgur peoples, no one wants to deny. But our folk music points beyond the Urals and doesn't indicate a Finnugor origin“ - writes Csajághy György...
Szebeni Antal reports on research on the origins of Hungarian folk music.
- Page 30 Announcement for New living folk music '99 competition: the next CD in this series sponsored by the Táncház Guild presenting a juried selection of Hungarian folk music not previously released on CD. Deadline for application 1998 October 31.
- Page 31 Vásárhelyi László's words at Tóth Ferenc's funeral. Tóth Ferenc of Kalocsa: choreographer, dancer, teacher, artist. „Rest in peace dear brother! The gems of your restless spirit will live forever!“.
- Page 32 Review of Ghymes Ensemble's (Bratislava) new CD entitled „REGE“. Their music can be described as „world music“, with a strong basis in Hungarian folk music and poetry.
- Page 33 Announcement of a new recording by Téka Ensemble: „Dance of the virgins“. (See the record notes for information in English on this interesting though obscure folk custom.)
- Page 33 The Legend of Saint Gellért
Announcing a new recording by Bokros Band: including members of the Hungarian Hurdy-Gurdy Ensemble, Téka, Vujcsics.
- Page 35 „A Diverse Europe: Illusion or Reality“
Conference on Traditional Culture of European Minorities Jaszbereny, Hungary. 1998 July 27 - August 2.
Recommendations were formulated during the conference citing the importance of appropriate representation of European cultural minorities at decision making congresses and preservation of living folk traditions.
- Page 36 Juhász Katalin writes about the the types and variations of songs and tunes with the recurring historical theme of the Hungarian national hero, Kossuth Lajos; the freedom fighter from the middle of the 19th century.

Sue Foy

Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre

Postacím: 2001 Szentendre, Pf. 63.
Tel.: 26/312-304; 315-723

Szeptember 12-13. A bor ünnepe
Szeptember 20. „Kossuth Lajos azt üzente...“
Szeptember 25. Új állandó kiállítás – a hajdúbogosi lakóház és a nagykőrösi képfestő műhely – ünnepélyes megnyitása
Október 4. Szüret
Október 28. Ünnepélyes évadzáró disznótorral

Viseletek, szöttesek, néprajzi és más könyvek, kották, hangszerek, népzenei hanghordozók, játékok, szövőkeretek, gyöngy, gyapjú, bőr, kerámiák, mézeskalács, fafaragások, és még sok más.

Boros Miklós

1055 Budapest, Szent István krt. 23.
Telefon: 1533-027
Nyitva: 10-18 óra. Szombat: 10-13 óra.

KITÜNTETETTJEINK

A népművészet megismerésében, megőrzésében, átörökítésében végzett kiemelkedő tevékenységükért a Magyar Köznevelési Minisztériumtól

Életfa díjat kaptak:

Méry Józsefné Tóth Margit (Pozsony)	néprajzkutató
Dr. Osskó Endréné (Budapest)	néptáncpedagógus, koreográfus
Palatkás József (Óriszentpéter)	fafaragó

Népművészet Mestere címet kaptak:

Bíró Annamária (Szekszárd)	fazekas népi iparművész
Erdélyi Tibor (Budapest)	fafaragó népi iparművész
Fodor Sámuel Neti (Kisbács)	zenész
Herbert Józsefné (Magyarpolány)	ének- és mesemondó
Jaskó István Pitti (Györgyfalva)	táncos
Kiszely Jánosné (Mezőberény)	hímző népi iparművész
Soós Pálné (Szaporca)	szövő népi iparművész

Népművészet Ifjú Mestere címet kaptak:

Lovászné Juhász Rita (Mátrafüred)	viseletkészítő
Csapó Angéla (Kaposvár)	vászonszövő
Árva Beáta (Nyírábrány)	gyapjúsövő
Drexler Noémi (Tata)	fazekas
Rónai Ferencné (Budapest)	fazekas
Kocsisné Valiczka Katalin (M.-óvár)	lőszóréskészítő
Fehér Zsombor (Eger)	furulya
Micsik Béla (Zmaj Jovina)	citerás
Miklós Árpád (Székesfehérvár)	tekerős
Nagy Gábor (Szeged)	dudás
Molnár Katalin (Kecskemét)	ének
Fitos Dezső (Zalaegerszeg)	néptánc
Jeremiás Lajos (Debrecen)	néptánc

Koncz Balázs grafikája

„Sokszínű Európa: Illúzió vagy Valóság”

Konferencia az Európai Kisebbségek Hagyományos Kultúrájáról

Jászberény, 1998. július 27 - augusztus 2.

Mi, az Európai Folklor Központ által rendezett konferencia résztvevői köszönetünket fejezzük ki az UNESCO-nak, a CIOFF magyarországi szekciójának, a Művelődési és Köznevelési Minisztériumnak (Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma), a Magyar Művelődési Intézetnek, a Magyar Néprajzi Társaságnak és minden rendező, illetve támogató szervnek anyagi és intellektuális segítségéért, ahhoz, hogy ez a rendezvény létrejöhetett.

Főlétszám, hogy az európai etnikai, vallási, nyelvi kisebbségek hagyományos kultúrája veszélyben van az általános globalizáció és az európai kultúra kommercializálódásának jelenlegi tendenciái miatt (elismerve e jelenségek pozitív hatásait is);

megfontolva a tényt, hogy a nemzeti és nemzetközi keretekben jelenleg folyó intézkedések hatékonysága a kisebbségi kultúrák védelmének tekintetében nem megfelelő;

megjegyezve, hogy az UNESCO jelenleg folyó programjaiban a hagyományos szellemi kultúra elemei nem kapják meg ugyanazt a védelmet, amit a történeti műemlékek és természetvédelmi területek, pedig ezek a kisebbségek kulturális identitásának alappillérei;

megértve, hogy a nemzetközi összefogás hatékonyan segítené ebben a helyzetben;

megfontolva, hogy a fiatal szakembereknek nagy szerepük lehet a helyzet megváltoztatásában a jövőben

javasoljuk

1. a kormányzati szerveknek és önkormányzatoknak

a.) hogy a kisebbségi kultúrák ugyanolyan figyelemben részesüljenek, mint a többségi népek kultúrája, ezen belül megkülönböztetett bánásmódban részesüljenek a különösen veszélyeztetett (szórvány és töredék) közösségek szülőföldjükön vagy azon kívül, a pozitív diszkrimináció elvén, amelyet az ENSZ „Affirmative action” c. határozata fogalmaz meg,

b.) hogy az európai kisebbségek képviselőit résztvevőként hívják meg azokba a bizottságokba és testületekbe, ahol az európai kultúra kérdéseiről döntenek,

c.) hogy a kormányzati szervek tegyék hozzáférhetővé az UNESCO megfelelő programjairól szóló információkat a hagyományos kultúrák gyakorlóit és kutatóit számára.

2. az UNESCO, az Európa Tanács, az Európai Bizottság és más kormányközi szervek számára

a.) hogy bátorítsák a tagállamokat a kisebbségek hagyományos kultúrájának fokozott védelmében, a kultúra megőrzéséhez szükséges ökológiai feltételek biztosítását is beleértve,

b.) hogy egy általános útmutató készüljön a hagyományos kultúrák leírásával, megfelelő védelmére való jelölésével és védelmének módjával kapcsolatban, amely vonatkozna a hagyományos kultúra alkotta környezeti kincsek, a folklórral kapcsolatos dokumentumok és az élő néphagyomány (nyelv, népzene, néptánc, színházas, népi játék, népköltészet, népszokások, népi hiadalmak) védelmére egyaránt.

3. oktatási, kulturális társadalmi szervezetek, kutatóhelyek és az Európai Folklor Központ számára

a.) hogy tevőlegesen vegyenek részt azokban a nemzeti bizottságokban, amelyek javaslatokat tesznek az UNESCO „A szóbeli és hagyományos kultúra remekei” és az „Élő emberi kincsek” programjai számára nemzetközi védelem céljából,

b.) hogy a hagyományos kultúrák kutatásával, megőrzésével és terjesztésével kapcsolatos etikai kódexet tegyék hozzáférhetővé az érdekeltek számára,

c.) hogy oktatási programokat indítsanak a fiatal szakemberek számára a hagyományos kultúrák védelméről és mai felhasználásának módjáról, alkalmazva az Internet modern lehetőségeit is,

d.) a kisebbségek hagyományos kultúrája több figyelmet kapjon a köznevelésben, a közművelődésben, a médiában, különösen az adott kisebbségek anyanyelvén.

Az ajánláshoz csatlakozhatnak intézmények, szervezetek és egyének.

Magyar Művelődési Intézet Népművészeti Főosztály,

1011 Budapest, Corvin tér 8. , tel.: 201-5164

e-mail: folkfest@mail.datanet.hu

A KOSSUTH-NÓTA

Történelmünk tükröződése a folklórban V.

1848 áprilisától kezdve a magyar országgyűlés többször is kénytelen volt újoncok toborzását elrendelni, hiszen egyre fenyegetőbbé vált a helyzet elsősorban a délvidéki nemzeti-ségi villongások miatt. A szabadságharc számos katonadala Kossuth Lajos nevét emlegeti vezérként. Ennek egyik oka, hogy mind az országgyűlésben, mind a köznép körében rendkívüli hatást tudott gyakorolni híres szónoklataival. Mint Jókai írja: „Úgy árasztani maga körül a fényt soha szónok nem tudta, mint ő.“ A másik ok, hogy a Batthyány-kormány lemondásától fogva a Honvédelmi Bizottmány elnökeként, majd mint kormányzó ténylegesen ő volt a politikai küzdelem vezetője.

A toborzó dalok közül legnépszerűbb a jól ismert Kossuth-nóta, amelynek több száz szövegváltozata és jónéhány dallamváltozata ismert. A dal keletkezéséhez számos legenda fűződik, pontos dátumát azonban ma sem ismerjük. A legvalószínűbbnek tűnik 1848 szeptemberére, amikor Kossuth nevezetes alföldi toborzó körútján szónoklataival buzdította a népet a harcra. Jókai Mór szerint a szónoklatokra a ceglédi, nagykőrösi és kecskeméti nép „mindnyájan el fogunk menni“ felkiáltással válaszolt. Káldy Gyula így ír az 1848 áprilisától folyamatosan zajló alföldi toborzások kapcsán a Kossuth nótáról: „Szeged városának akkori két tanácsosa (...) zeneszóval kezdték a toborzást. Reggel indultak el, s déltájban a városházához visszatérve nemcsak a zászlóalj létszáma: 1000 ember volt teljes, de azon fölül még 300-an csaptak fel. Ez volt a harmadik zászlóalj, melynek parancsnoka Damjanich János lett. Mikor a Város zászlójukat fölszentelte, énekelték először az újoncok a régi verbunkos nótára:

Magyarország édes hazám,
Néked szült és nevelt anyám.
Négy esztendő nem a világ,
Éljen a magyar szabadság,
Éljen a haza!

Mert négy évre szólt a szolgálati idő. Ugyancsak Szegeden verbuválták a 33. zászlóaljat is, mikor az országgyűlés a 200 000 újonc toborzását elrendelte, de akkor már a következő verset alkalmazták:

Kossuth Lajos azt izente,
Hogy kevés a regimentje,
Ha még egyszer azt izeni,
Mindnyájunknak el kell menni,
Éljen a haza!

(...) Így keletkezett a dal, melyet később Kossuth-nótának kereszteltek el.“

Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc évfordulója alkalmából jelent meg Tari Lujza szerkesztésében az a népdalgyűjtemény, amelyben a szabadságharchoz kapcsolódó népdalok valamennyi legfontosabb típusát megtaláljuk. (Magyarország nagy vitézség. A szabadságharc emlékezete a nép dalaiban. Magyar Néprajzi Társaság, Budapest, 1998.) Ebben a szerző a Kossuth-nóta keletkezésével kapcsolatban számos további forrást idéz és a dal 17

dallamváltozatát mutatja be négy fő dallamtípusba sorolva.

A legáltalánosabban ismert és mára nemzeti szimbólummá vált dallam feltehetőleg az 1848-as forradalom és szabadságharc alatt keletkezett. A dallam, többek szerint Balkányi Szabó Lajos nótaszerző szerzeménye. A szöveg többnyire Kossuth Lajos nevének kimondásával indul. Az előadásmód változatos a lírai hangvételű rubato-tól a feszes indulótempóig. A régebbi gyűjtésekben igen gazdag a refrének formai változatosága.

A Kossuth nóták második nagy csoportját alkotják azok a dalok, amelyek tulajdonképpen a jól ismert általános szövegek társításai más dallamokkal. Ezeknek talán legszebb példái a Vikár Béla 1903-as gyűjtéséből ismertté vált székelyföldi változatok, amelyeket keserves-, ballada- és katonakísérő szövegekkel is ismerünk. Az idén tavasszal megjelent 48-as dalokat tartalmazó Megütik a dobot című CD-n (Kalamajka, Egyszólam) két ilyen változat is elhangzik Berecz András és Fábíán Éva tolmácsolásában.)

A harmadik csoportot az 1848–49-es katonaindulók közé is bekerült Egressy Benjamin szerelte népies műdal dallamára énekelt Kossuth-nóták alkotják. A dallam a Ne menj rózsám a tallóra kezdetű szöveggel vált először népszerűvé, miután Szerdahelyi József A szökött színész és katoná című népszínművében 1843-ban először bemutatták. A közismert Süvegemen nemzetiszín rózsá kezdetű dal szintén e dallam sílusában íródott; különösen az első két sorban érezhető a hasonlóság.

A negyedik típus egy kis ambitusú, »A Ab3 Ab3 A« szerkezetű, népzenei régi stílusrétegeihez sorolható dallam, amelyhez az Esik eső karikára kezdetű, eredetileg szerelmi dal-

ként énekelt szöveg kapcsolódott. A csárdás tempóban énekelt dalt Széken gyűjtötték egymás után többen is: Völly István 1940-ben, Jagamas János 1949-ben és Lajtha László 1954-ben. A változatok csak egy-két hangban térnek el egymástól. A könnyen megjegyezhető és énekelhető dal az iskolai tankönyvekbe is bekerült és országszerte közismertté vált. Jó lenne, ha végre az eredeti széki hangzásban is az lenne (így hallható a Megütik a dobot című CD-n).

A Kossuth-nótát a szabadságharc leverése után betiltották (csakúgy, mint a Rákóczi- és a Klapka-indulót), azonban tudjuk, hogy titokban, vagy semmitmondó szövegekre továbbra is énekelték. „Ennek a Haynaunak az emberei járkáltak mindenfele, oszt elfogdosták, aki a Kossuth-nótát énekelte. Kossuth-kutyának hívták, aki énekelte.“ (Heves m.) „Énekeltek a Kossuth-nótát, ahol csendőr nem volt a lakodalomban, mindég elő volt Kossuth.“ (Tolna m.) 1850-től kezdve megváltoztatott szöveggel újra felhangzott a Kossuth nóta, majd ezt követően egyre több dalgyűjteménybe, hangszeres zenei kiadványba is bekerült. A múlt század végétől már a tankönyvekben is megtalálhatjuk a Kossuth-nótát, így az iskolai oktatásnak is része lett.

1867-től kezdve a baloldali pártok kortesei a 48-as eszmékkel nyerték meg a tömegeket, s kortesnótáik rendszerint a Kossuth-nóta dallamára hangzottak el:

Kossuth Lajos azt izente,
Pécs városnak nincs követe.
Ő még most nem jöhet haza;
ő követet kér a haza.
Éljen Irányi!

A pécsi nép érti szavát,
Szereti ez még a hazát,
Küzd, amiért ontottunk vért:
Ezernyolcszáznegyvennyolcért.
Éljen Irányi!

A Kossuth-nóta dallamára énekelt kortes-szövegeket nemcsak Magyarországon, de Amerikában is énekeltek. Káldy Gyula közre is adott egy New Yorkban énekelt változatot, hozzáfűzve, hogy „az amerikaiaknak annyira megtetszett a dal, hogy többfelé éneklük választások alkalmával“.

Kossuth halála után újabb szövegeket fűztek a közismert dalhoz, amelyben ezt a szomorú eseményt énekeltek meg:

Kossuth Lajos édesapánk,
Felesége édesanyánk.
Nyugosznak ők mind a ketten
Magyarország sírkertjében.
Éljen a magyar szabadság,
Éljen a haza!
(Méhtelek, Szatmár m.)

Juhász Katalin

*Bánffyhungyadi kalapbélés (archív)

